

VARPAS

ĮSTEIGTAS 1889 m.

1932 m.

EINA KAS 3 MĖN.

Nr. 4 (7)

TURINYS

1. „Tikri ir netikri keliai dėl pagerinimo žmonių būvio, Varpininkas
2. Valstiečių liaudininkų taktikos klausimu, M. Sleževičius
3. „Varpa“ rengiant gausti, Prof. P. Leonas
4. Konsolidacijos reikalai, Alf. Vosylis
5. Aušros, Varpo, Ūkininko reikšmė, Dr. K. Grinius
6. Mūsų seniausieji liaudininkai, Petras Ruseckas
7. Mintys apie meną, parodas ir mūsų menininkų „imbroglio“, Bučas Bernardas
8. Mūsų mokykla ir visuomenė, V. Č-nas
9. Kur link veda tautininkų rivalizacija su Romos klerikalais dėl valstybės ir bažnyčios funkcijų suderinimo, J. Pronskus
10. Užsienio politika ir demokratija, Dr. Benešas
11. Idealizmas ir realizmas Vinco Krėvės kūryboj, P. Lapienė
12. Apžvalga: Sukaktys — minėjimai, Visuomeninis gyvenimas, Ūkis—rinkos, Akademinis gyvenimas, Klaipėdos kraštas

Kritika—Bibliografija.

Gerb. „Varpa“ skaitytojai,

jau pabaigėme senuosius metus ir rengiamės pradėti naujuosius. „Varpas“ nors pavėluodamas ėjo kas trys mėnesiai. Kad naujais metais galėtū eiti reguliariai, reikalinga jūsų, skaitytojai, parama. „Varpa“ administracija širdingai dėkoja visiems skaitytojams, kurie jau susimokėjo už praeitus metus, neužsimokėjusius — prašo pasistengti artimiausiu metu pinigų prisųsti ir kviečia visus „Varpą“ užsiprenumeruoti šiems metams.

„Varpa“ administracija.

BIBLIOGRAFIJOS ŽINIOS

Eina nuo 1928 metų.

Švietimo Ministerijos Knygų Leidimo Komisijos leidžiamas Lietuvos Bibliografijos Instituto ir Lietuvos Bibliotekininkų Draugijos organas, rūpestingai registruoja visas spausdinamas Lietuvoje knygas, o taip pat lietuviškas knygas, kurios išeina Amerikoje, Latvijoje, STR Sąjungoje ir kitur.

Vienam žmogui sunku sekti kad ir keletas žurnalų. „Bibliografijos Žinios“ padeda kiekvienam savo skaitytojui sekti visus stambesnius mūsų žurnalus ir laikraščius, atidžiai išrenka iš jų straipsnius, kurie turi didesnę vertę ir reikšmę.

Tokią leidinio, kaip „Bibliografijos Žinios“, negali pakeisti kad ir pilniausieji knygynų katalogai, nes juose surašoma tik arti 50% „Bibliografijos Žiniose“ suregistruotų knygų.

„Bibliografijos Žinios“ turi būti kiekvienoje bibliotekoje — viešojoje, tarnybinėje ir privatinėje, kiekvienoje mokykloje, kiekvienam knygyne.

Žurnalą redaguoja Vytauto Didžiojo Universiteto Bibliotekos ir Lietuvos Bibliografijos Instituto Direktorius o. prof. Vaclovas Biržiška; bendradarbiauja O. Bugailiškiene, P. Bugailiškis, St. Dabušis, L. Gira, K. Korsakas, A. Merkelis, V. Ruzgas, A. Ružancovas, B. Vileišytė ir kiti rašytojai, bibliografai bei bibliotekininkai.

Administracija: Švietimo Ministerijos Knygų Leidimo Komisija, Kaunas, Gedimino gatvė 40 Nr.

Prenumerata 1933 metams Lt. 7,50, atsk. Nr.—Lt. 2,00.

VARPAS

įsteigtas 1889 m. | 1932 m. Nr. 4 (7) | Eina kas 3 mėn.

„Tikri ir netikri keliai dėl pagerinimo žmonių būvio“

Varpininkas

I.

Kai „Varpo“ redaktorius nežinau jau kelintą kartą telefonu paragino greičiau duoti žadėtą „Varpui“ straipsnį, mano akis pakrypo į ne storą folijantą su antrašte „*Varpas*“ 1892. Ir kilo mintis: juk mes dabar visokių jubiliejų ir sukaktuvių gadynę gyvename, kaip ir pridera tautai, kuri net savo himną pabaigia raginimu: *iš praeities tavo sūnūs stiprybę tesemia!* Taigi galvoju: dėl ko laikraštinkas negali „stiprybės pasisemti“ iš 40 metų senumo „Varpo“?

Taigi paėmiau iš lentynos 1892 m. „Varpo“ komplektą ir užsimerkęs atverčiau vieną vietą, kur pasirodė esąs K. G. (K. Griniaus) atpasakotas VI. Solovjovo straipsnis apie to laiko plačios Rusijos ūkio negalavimus ir „tikrus ir netikrus kelius del pagerinimo žmonių būvio“. Paduodu čia to straipsnio baigiamąją dalį, kuri atrodo tiesiog mūsų dienoms pritaikinta:

II.

„Prigimtinės nelaimės, kurios graužte graužia mūsų žemdirbystę, turi abelną del visos valstijos vertę. Josios naikina būvį ne vieno kokio krašto...“

Imkim sau žmogų sveiką nuo gimimo ir stiprų, išmintingą, gabų ir nepiktą... Mes žinom, kad šitas žmogus (arba tauta) esti labai vargingame padėjime: jis susirgęs, vargo papiautas, demoralizuotas (nudoręs). Jeigu norime jį gelbėti, tai pirmučiausiai turime pasižinoti, kodėl jį pakliuvo į tokias nelaimes. Ir štai mes persitikrinam, kad didžiama jos (tos tautos) inteligentų, nors negali skaitytis tikrais bepročiais, vienok apimti neteisingsomis idėjomis, siekiančiomis iki manijai didybės arba manijai neapykantos kitų prieš juos. Nė žiūrėti nežiūrėdami ant savo tikros naudos ir nenaudos, ji (ta tauta per inteligentus) mislija nėsant jokių pavojų, ir pertai stato netikusias (neliepyja) hipotezas. Jai rodosi, kad visi aplinkiniai ją

skriaudžia, kad jie neperdaug žemai lenkia prieš jos didybę sprandus ir visokiais būdais nori jai pikta daryti. Visus savo namiškius toksai žmogus arba tokia tauta kaltina, kad jie nori jam užkenkti, atsiskirti nuo jo ir pereiti pas jos priešininkus — priešininkais gi savo jisai skaito visus savo aplinkinius. Delto vietoj gyventi teisingu darbu sau ir artimui ant naudos, jis gatavas išleisti visą savo turtą ir laiką ant karų su pramanytais piktais kitų užmanymais. Mislydamas, kad aplinkiniai nori po namais pasikasti ir dargi užpulti ant jo su ginklu rankose, jis deda didelius pinigus ant nusipirkimo pištalių ir karabinų (dabar kulkosvydžių, kanuolių ir tankų. Aut.), ant įtaisymo geležinių tvorų ir spynų (dabar karo lėktuvų ir dujų, Aut.). Kas gi liks nuo to, tai vėl jis laiko už savo pareigą sukišti juosius ant kovų su savo naminiais priešininkais.

Tai dasižinojus ir norint išgelbėti tokį nelaimingą, žinomas daiktas, mes nepradėsime jam pinigų davinėti, neimsim jį gydyti nuo karščio arba nuo ko kito. Mes pasirūpinsime pertikrinti jį, kad jo nuomonės klaidingos ir neteisingos. Jeigu jis nepaklausys ir nesusipras, tai nei pinigai, nei gydyklos — nieko nepagelbės. Jeigu paklausys ir susipras, atsisakys nuo kvailų idėjų ir netikusių darbų, tai, kaipo žmogus išmintingas, gabus ir tvirtas, lengvai ras pats savyje pajėgą, idant sutaisyti savo sveikatą ir dalykus.

III.

Ar netinka šitie, prieš 40 metų „Varpe“ pasakyti žodžiai ir mūsų laikams? Ar nėra pas mus klaidingų idėjų ir neteisingo, tiesiog falšyvo, gyvenimo? Ar nepasireiškia pas mus manija didybės ir manija neapykantos? Ar neskiepijama jaunimui į galvas, kad „visi aplinkiniai — rusai, vokiečiai, lenkai, latviai — Lietuvą tik skriaudžia „ir visokiais būdais nori jai pikta daryti“? Ar neįkalama kad „visi namiškiai“ — socialistai, krikščionys demokratai, liaudininkai ir kt. ne tautininkai — nori valstybei užkenkti „ir pereiti pas jos priešininkus“? Ar neleidžiamas tautos turtas ir brangus valstybės kūrybinio darbo laikas kovai su įsivaizduotais ar pramanytais priešininkais?

Pažiūrėkime: „prigimtinės nelaimės, kurios graužte graužia mūsų žemės ūkį, turi aplamai reikšmės visai valstybei“. Ši tiesa, „Varpe“ jau pareikšta prieš 40 metų. Lietuvoje yra daugiau kaip 300 tūkst. ūkininkų. Vienais metais jiems įkalbama ne tiek žiūrėti javų ir neauginti avių nei arklių (karvėmis arti!), o kibti į karves ir bekonus. Prižadama ir duodama tvirtos ir aukštos kainos. Ir apie 30 tūkst. ūkininkų paklauso — ir šie 10% ūkininkų „tarpsta“ 90% ūkininkų mokamais mokesčiais ir brangiai perkamais, nes aukštais

muitais apkrautais, pirkiniais. O kai tų įkalbėjimų paklauso didesnis kaip 10% ūkininkų skaičius — prasideda primokėjimų mažinimas dėl negalėjimo ištesėti. Nes aišku: nuo 90% nutraukus ir 10% pridėjus dar galima tuos 10% patenkinti; tačiau sunkiau jau „aprūpinti“ 50%, nutraukus nuo likusių 50%; ir visai jau negalima patenkinti 100% ūkininkų primokėjimais, surenkamais iš tų pačių 100% ūkininkų.

Po to sekė įkalbinėjimas ir nepaprastai aukštų kainų žadėjimas cukrinių runkelių augintojams. Kol iš 300 tūkst. ūkininkų šito prikalbinėjimo paklausė ne daugiau kaip 3000, t. y. 1% ūkininkų, tai iš likusių 99% ūkininkų surinktais mokesčiais tas 1% neblogai pasipelnė. Bet kai panoro pasipelnėti didesnis ūkininkų skaičius, tai sekančioms metams jau žadama ir mažiau mokėti, ir, be to, visoki varžymai išgalvojama: nustatomas maksimum žemės plotas (ne daugiau kaip 10%) ir net projektuojama iš anksto nustatyti maksimalinis iš 1 ha cukrinių runkelių derlius.

Bet žemės ūkio bendroji būklė nuo to, kad 1% ar 10% ūkininkų geriau aprūpinami 90 ar 99% ūkininkų masės kaštais, nė kiek negerėja. Ką čia daryti ir ką pasakyti?

Ir štai nauji priešininkai surandami: tai sindikatai, kurie aukštas kainas „nustato“. Taigi ruošiami įstatymai sindikatininkams bausti, — nors kol kas apie tai tik kalbama ir rašoma. O tuo tarpu keliami muitai, įvedamos „leidimų sistemos“ ir kuriamos naujos „angliška lietuviškos“ importo-eksporto b-vės. Taigi skubiai tvirtinami barjerai, kad už jų pasislėpę tie sindikatai ir naujos b-vės dar geriau ir drąsiau savo politiką varyti galėtų. Net kooperatyvinės verslo įmonės vienos verste verčiamos kapitalistinėmis (Maistas, Kooperacijos Bankas), kitos faktinai daromos biurokratinėmis (Pienocentras, Lietūkis).

Taigi veltui sielojasi kun. Kemėšis dėl mūsų kooperacijoje įsigalėjusio „biurokratizmo“ ir „centralizmo“, kurį jisai visai teisingai laiko didžiausiu kooperacijos priešininku. „Teisybė“ reikalauja, kad biurokratiškas „centralizmas“ būtų smerkiamas ne vien kooperacijoje, bet ir visose kitose žmonių viešojo gyvenimo srityse. Nes gi negalima ekonominę santvarką remti demokratija, o politinę-autokratija. Kas taip daro ar mano — yra užsikrėtęs tomis neteisingomis idėjomis, kurias jau prieš 40 metų buvo apibrėžęs ir pasmerkęs „Varpas“.

Valstiečių liaudininkų taktikos klausimu*)

M. Sleževičius

Partijos taktika — vienas svarbiausias jos egzistencijos dalykas. Kiekviena partija, kuri nori būti neišstumta iš politinio darbo arenos, turi rūpestingai ir apgalvotai nustatyti ne tik savo veikimo pamatus, bet turi numatyti ir tuos konkrečius žygius, kuriuos tenka vykinti vis kitėjančiose ir kitėjančiose gyvenimo apylostose.

Nustatyti veikimo pamatus, vadinas, reikia numatyti valstybės politinio ir visuomeninio gyvenimo eigos raidą ir, atsižiūrint į šią raidą, nustatyti kryptį, kurios turi prisilaikyti partija. Tačiau nustatant tenka taip pat atsižiūrėti ir į partijos programą bei siekiamą idealą, nes partijos darbas turi būti visuomet derinamas su jos programa ir idealais. Todėl ir valstiečių liaudininkų s-gos tarybos šių metų spalio mėn. 8, 9 d. buvo svarstoma tik partijos taktikos klausimas. Šiuo reikalu buvo priimta atitinkamos rezolucijos, kurios duoda aiškų vaizdą, kokios krypties šiuo metu partija laikosi. Jų svarbiausioji ši:

„Lietuvos Valstiečių Liaudininkų Sąjunga per ilgus metus yra tvirtai išlaikiusi savo demokratišką nusistatymą, tradicijomis siekdama tautos atgijimo pradžios, visuomet buvo gyviausia tautos reikalų gynėja, todėl ji tebėra vienintelė Lietuvoje partija, kuria gali atsiremti parlamentarinis režimas, visuotiniu, lygiu, tiesiu, slaptu ir betarpiu, proporcionale sistema balsavimu paremtas“.

Ši rezolucija yra pagrindas valstiečių liaudininkų veikimo ir išplaukia iš jų programos pagrindinio dėsni: **visa valstybės valdžia turi priklausyti visiems krašto gyventojams, kurie per savo rinktus organus — Seimą ir vietos savivaldybes — turi tvarkyti visus valstybės ir vietos reikalus.** Mums valstiečiams liaudininkam šis dėsnis yra politinė abėcėlė, kurios, rodos, ir kartoti nereikėtų. Bet mes dabar gyvename ypatingus laikus, tokius laikus, kada ir paprasčiausią politinę abėcėlę tenka nuolatos kartoti. Nes pastaruoju laiku atsiranda žmonių, kurie norėtų partiją „naujais keliais“ nuvesti. Deja, visas tas naujų kelių ieškojimas yra ne kas kita, kaip atpasakojimas anksčiau ar vėliau „mūsų fašistų“ paskelbtų minčių, kurios prieštarauja tautos suverenumo idėjai. Norima nukrypti nuo parlamentarinės demokratijos valdymosi formos, kuri

*) Šis straipsnis ne dėl redakcijos kaltės išėjo trumpesnis.

valstiečių liaudininkų ideologijoje yra priimta valstybės valdomoji forma ir prieš gruodžio 17 d. perversmą pas mus buvo praktikuojama. Kad tokios idėjos pradeda skverbtis į tam tikrą visuomenės dalį, tai galima paaiškinti gyvenamo momento aplinkybėmis.

Didysis karas, kuriame dalyvavo beveik visi kariaujančių kraštų suaugusieji žmonės, nustelbė masėse teisės ir teisėtumo pajautimą. Jis visur išstūmė pirmon vieton jėgą: teismus, kuris stipresnis, kieno rankose jėga ir ginklas. Visur viešpatavo jėga ir ginklas, buvo valdoma įsakymais iš viršaus. Karo metu jaunimas, išaukęs karo įtakos apystovose, dar mažiau buvo linkęs gerbti teisę ir teisėtumą. Tasai karo meto jaunimas, jei ir gerbė arba, geriau sakant, bijojo ko nors, — tai tik jėgos. Vidurinės disciplinos, teise ir teisėtumu paremtos, tas karo metu išaukęs jaunimas neturėjo. Pokarinė ekonominė krizė ir pinigų infliacijos išvedė iš ekonominės lygsvaros vidurinius visuomenės sluoksnius, paliko be darbo ir duonos dideles, neseniai dar neblogai materialiai aprūpintus darbininkų ir tarnautojų mases, sunkiai prisilgė ūkininkus.

Sukeltoji didžiojo karo metu tautų neapykanta, po karo nė kiek neatslūgo, bet priešingai, ta savitarpė neapykanta rado pokarinėje visuomenėje, itin jos priaugančiose kartose labai tinkamą dirvą ir, kaip toji epidemija savo piktomis bacilomis, užkrėtė visas tautas nuo viršaus iki apačiai. Visa to pasėka — beribei žvėriško nacionalizmo išbujojimas, kuris, išskeldamas savo tautą į padanges, kviečia naikinti kitas tautas tik dėl to, kad vienai išrinktajai tautai norisi geriau gyventi arba, kaip toj pasakėčioj vilkui, norisi „valgyti“. Itin gerą dirvą tas žvėriškas nacionalizmas rado pokarinio jaunimo tarpe.

Štai apystovos, kuriose gimė beveik visos pokarinės diktatūros, visi p. p. Mussolini, Primo-de-Rivierai, Hitleriai ir visa eilė kitų mažesnių diktatorių arba į juos pretenduojančių. Jėgos ir smurto apystovose, sunkaus ekonominio krizio slėgiama naujoji karta pasitikėjo tik jėga ir tik jėgos pagalba tikėjosi nugalėsianti visus ekonominius ir socialinius sunkumus. O iš čia, tik vienas žingsnis prie neklaidingųjų diktatorių, kurie, tartum Dievo siūstoje apveizda, savo išmintingais parėdymais ir įsakymais turėjo išgelbėti tautą iš visų gyvenimo nelaimių, vargo ir skurdo. Tuo labiau, kad šie išmintingieji skelbia receptus, kuriais vienos rankos pamojimu esą galį dabartinį pragarišką gyvenimą pakeisti rojumi.

Didelio pasišventimo ir ištvermės, sunkaus darbo reikalaujantis kelias, kuriuo ėjo parlamentarinė demokratija norėdama išvesti tautą iš karo pagimdyto skurdo, dabartinei jaunuomenei pasirodė per daug ilgas esąs, jei taip galima pasakyti, nuobodus. Itin šiai priaugančiai, karo metu gimusiai jaunuomenei yra nesuprantamas parla-

mentarinės demokratijos pasiryžimas tautų ekonominio, socialinio ir politinio atstatymo darbą dirbti **taikiu teisės ir teisėtumo keliu**. Kam tas ilgas ir nuobodus teisės ir teisėtumo kelias? Kam ta taika, jei visuomenė jai esant turi kęsti skurdą ir vargą? Juk jėgos pagalba galima greit ir iš pamatų pakeisti visą dabartinę politinį, ekonominį ir socialinį surėdymą kitu, kur to vargo ir skurdo, kaip tautos vadai sakosi, esą nebūsią? Štai kodėl nemaža dalis jaunųjų kartų ir senesniųjų kartos, kurios nustojo savo sutaupų ir pragyvenimo šaltinio, nusikreipė nuo parlamentarinės demokratijos ir jos siūlomos kovos už geresnę ateitį būdų. Jie visas viltis deda diktatoriams, kurie esą kai ateisią tuoj viską sutvarkysią. Ir tie diktatoriai tai vienur tai kitur jau yra atėję. Kur-ne-kur jie jau tvarko valstybių socialinį, politinį ir ekonominį gyvenimą. Įsakymai, parėdymai, policija, juodmarškiniai ir panašūs tvarko ir reglamentuoja tautų ir valstybių gyvenimą.

Taip nusilpe Europos ir beveik viso pasaulio valstybių organizmai didžiojo karo ir po jo sekusių ekonominių ir finansinių krizių sukrėsti. Tai vieną tai kitą jų pradėjo krėsti vadinamas diktatorium drugys. Tos sunkios ligos kol kas dar nėra pagauta Prancūzija ir Anglija ir Skandinavijos valstybės — tautos su seniausiom ir aukščiausiom kultūrom. Tautos, kuriose demokratybė nėra tuščias žodis, tautos, kurios jau senai persirgę diktatūros drugiu, tautos, kurių kiekvienas narys nori pats būti savo ateities kūrėjas, pats nori savo valstybės ir tautos reikalais rūpintis, tautos, kurios daugiau pasitiki savo visumos nei pavienių asmenų išimintimi. Ten tautos talentas yra panaudojamas bendram tautos kūrybiniam darbui.

Nepamesti galvos ir išlaikyti partijos tokią taktikos pagrindinę liniją, kuri mūsų tautai gražintų tą parlamentarinės demokratijos tvarką, kuriai esant visi mūsų valstybės gyventojai patys galėtų per savo pastatytus atitinkamus organus **valdytis ir tvarkyti visus savo krašto reikalus**. Šitokį sau uždavinį stato valstiečiai liaudininkai ir šiandieną jo siekia. Valstiečiai liaudininkai nesurado ir negali šiandieną surasti kokią nors geresnę ir tobulesnę valstybės valdymosi formą už parlamentarinę demokratiją. Net ir dabartiniu, sunkios ekonominės krizės metu, parlamentarinės demokratijos valstybės, sakysim Prancūzija, Anglija, Šveicarija ir Skandinavijos valstybės, sėkmingiau, tik jokiū būdu neblogiau, kovoja su visą pasaulį apėmusia ekonomine krize. Tvarkos ir piliečių ramybės žvilgsniu, parlamentarinės demokratijos valstybės toli praneša visas diktatorines ar pusiau diktatorines valstybes.

Praūžęs didysis karas suteikė pergalę parlamentarinės demokratijos valstybėms. Šis faktas yra geriausias pavyzdys parlamen-

tarinės demokratijos stiprumo. Ir pokarinės visokios rūšies audros mažiausiai palietė senąsias demokratines valstybes. Niekas nenori tvirtinti, kad parlamentarinės demokratijos valdymo forma neturi trūkumų. Trūkumai yra ir jie bus kiekvienoje valdymosi formoj. Bet visi parlamentarinės demokratijos trūkumai yra tik mažas krislelis tos žalos, kurią daro tautai įvairiausios diktatūros, kurios slopina tautos iniciatyvą, tautos valią, tautos pasiryžimą sau kurti savo ateities gyvenimą. Nors sunkesnė ir lėtesnė darbo atžvilgiu atrodo parlamentarinė demokratijos valdymo sistema, tačiau jos išleistieji įstatymai labiau atitinka gyvenimo reikalavimus. Ji duoda daugiau galimybių išnaudoti iniciatyvą tų žmonių, kuriems tenka atsidurti prie valdžios vairo. Ji duoda daugiau galimybių sėkmingai kovoti su visokios rūšies korupcijomis ir valdininkų neteisėtais veiksmais.

Todėl šiuo sunkiu momentu, kai ne tik Lietuva, bet ir visas pasaulis pergyvena ekonominę ir politinę krizę, valstiečiai liaudininkai temato tik vieną išeitį — grįžti prie parlamentarinės demokratijos sistemos, kad patys valstybės gyventojai galėtų savo valstybės likimą paimti į savo rankas ir patys imtųsi spręsti, kaip pašalinti ekonominius itin žemės ūkio ir politinius sunkumus. **Todėl valstiečiai liaudininkai, ar kam patinka ar nepatinka, kartojo, kartoja ir kartos, kaip reikalavo, taip ir reikalauja ir nesiliaus reikalauti, kad kuo greičiausiai būtų sušauktas Seimas, kuris būtų išrinktas visuotiniu, lygiu, tiesiu, slaptu, betarpiu balsavimu esant proporcingai rinkimų sistemai. Kad Lietuvos valstybės gyventojai, kaip savo krašto suverenai, patys lemtų dabarties ir ateities gyvenimą.** Lietuvos valstiečių liaudininkų sąjunga visiškai nemano šiuo sunkiu demokratijai momentu eiti prie kokių nors kompromisų, kurie prieštarautų aukščiausiems minėtiems principams. Tačiau tuomi partija dar neapsirubežiuoja konsoliduoti savo jėgas su tomis politinėmis partijomis ar socialinėmis grupėmis, kurios siekia taip pat parlamentarinės demokratijos valdymosi formas.

Vienintelis demokratinės krypties trimėnesinis žurnalas

„VARPAS“

nagrinėja: aktualiuosius politinės ekonomijos, literatūros ir meno klausimus. Ateity kiekvienu svarbesniu politiniu, ekonominiu ar literatūriniu klausimu „VARPAS“ dės išsamių straipsnių.

Šiandien daug kur demokratijos gynėjai persekiojami ir pati demokratizmo idėja painiojama. „VARPAS“ visada stovėjo ir stovės demokratijos sargyboj.

Tad kiekvienas nepraleiskit progos nenusipirkę ir neužsiprenumeravę „VARPO“.

„VARPO“ per metus išeina 4 numeriai, kiekvienas numeris 80 — 100 puslapių dydžio.

PRENUMERATA: metams—10 lt., atskiras nr.—3 lt.

Adr.: „Varpo“ Red-ja ir Adm.
Kaunas, Gedimino 38, tel. 273

Administracijos skyrius:
Šiauliai, Vilniaus g. 172
(„L. Žinių“ atstovybė).

„Varpa“ rengiant gausti*)

Prof. P. Leonas

Tamstoms, mylimieji jauni Varpininkai, tikrai teko sužinoti iš senių-varpininkų, kurie nuolat su Tamstų draugija bendrauja, kaip „išlietas“ buvo „Varpas“. Kadangi ir aš esu Tamstų pagerbtas, suteikiant man Tamstų draugijos garbės nario vardą, tai leiskite ir man pranešti mano atsiminimų, kaip buvo rengiamas ir surengtas gausti „Varpas“. Šitoj pat salėje, kelios dienos atgal, minint lietuvių periodinės spaudos šimto metų sukaktį, Tamstos girdėjote iš P. Dr. Griniaus, kokiose sunkiose sąlygose pradėjo šviesti ir slinko po Lietuvos padangę „Aušra“. Gana prisiminti, kad „Aušra“ savo turiniu tiko tiktai inteligentijai, kad pasaulinės inteligentijos tuomet buvo visai maža, ji galima buvo pirštų skaičium suskaityti, ir kad kunigija netikėtai nepalankiai, bet dažnai griežtai nedraugingai atsiliepdavo apie „Aušrą“, kad suprastume, kodėl ji, pažibėjusi mūsų padangėje apie trejetą metų, 1886 metais užgeso.

Ėjusiais Amerikoj lietuvių laikraščiais negalima buvo tenkintis, dėl to, kad jų kontrabandinis gabenimas dar sunkiau buvo organizuoti už tų spaudinių, kurie buvo leidžiami Prūsų Lietuvoj. Reikalas turėti laikraštį, kuris keltų tautišką susipratimą, arti už politinės sienos, buvo labai gyvai jaučiamas. Mums, lietuvių studentų draugijai, buvusiai Maskvoje, aišku buvo, kad reikia pasistengti pritraukti į bendrą darbą, laikraščio leidimą, tautiškai susipratusius klierikus ir jaunus kunigus, kurių jau turėjome. 1886—1887 mokslo metais ėmėmės susisiekti: A. Krisčiukaitis turėjo brolių Seinų dvasinėje seminarijoje, jis apsiėmė koresponduoti su Seinų klierikais, aš — su Petrapilio Dvasinės Akademijos kunigais — studentais, asmenyje mano pažįstamo kun. Pranaičio; neatsimenu, kas apsiėmė koresponduoti su Kaunu. Korespondavome su vienu kitu kunigu. 1887 m. vasarą šituo reikalu p. A. Krisčiukaitis atsilankė Tilžėje, o Lietuvoje teko dar asmeniškai pasikalbėti. Ir iš visų, su kuo kalbėjomės, sutikome pilną pritarimą. To veikimo rezultatas buvo laikraštis „Šviesa“, kurio 1 numeris datuotas 1887 metų rugpjūčio mėnesiu.

*) Žodis, prof. P. Leono pasakytas, studentų draugijos „Varpas“ devynių metų veikimo sukaktį minint 1932. XII. 8 d., Kaune.

Tačiau mes greit pamatėme, kad su „Šviesa“ negalėsime bendrauti: joje tuoj pradėjo būti spausdinami visai obskurantiško turinio, pilni prietarų straipsniai. Pabrėžtina yra svarbus faktas, kad pasaulinių ir dvasiškių inteligentų dalis suėjo į bendrą darbą tautiško nusistatymo laikraščiui leisti. Tas bendras darbas buvo ir vėliau tūlą laiką dirbamas, leidžiant „Varpa“ ir „Ūkininką“, kuriems leisti ir platinti prisidėjo nemaža kunigų, jei ne raštais, tai pinigais ir kontrabandiniu jų gabenimu ir platinimu.

1887—1888 mokslo metais išėjo „tautiško dirvono plėšti“ Varšuvos lietuviai studentai. Mums, Maskviečiams, rūpėjo sužadinti lietuviai studentai, kituose universitetuose, ne Maskvos, besimokina, ir mes mėginome su jais koresponduoti. Tačiau maža pasisekimo turėjome: Petrapilyje viešpatavo kosmopolitizmas ir internacionalizmas; tik tai vienas p. Vincas Matulaitis, kartą važiuodamas per Maskvą į Pietų Rusiją dvaran mokytojauti, atsilankė pas mus, Maskviečius-lietuvius.

Tikrai neatsimenu dabar, kas pirmi užmezgėme korespondenciją: mes, Maskviečiai, ar Varšuviečiai 1887—1888 mokslo metais; dėl aukščiau pasakytos priežasties, — mūsų bendradarbių ieškojimo, — manau, kad mes. Gana to, kad tarp mūsų ir Varšuviečių kalbamu metu užsimezgė labai gyva korespondencija. Varšuviečių vardu rašinėjo Vincas Kudirka, Maskviečių — aš. Tąją korespondenciją ilgai laikiau, bet man gyvenant Taškente, kartą gavau iš Lietuvos reikalavimą sudeginti viską, ką turiu įtartiną; tą reikalavimą išpildžiau. Varšuviečiai dirbo didele energija ir rodė daug gyvumo. Jie buvo atsiuntę mums įstatų projektą steigti vieną višiams, kur tik gyvena, inteligentams lietuviams draugiją ir sumanymą leisti laikraštį. Sumanymas steigti draugiją liko visai atmestas, kaip neįvykdomas.

Naujo laikraščio leidimą aptarėme laiškais. Varšuviečiai atsiuntė ir vardą ir programą. Tuo metu į Maskvą buvo neilgam laikui atvykęs Jonas Jablonskis. Jo buvo pakeistas laikraščio antgalvis: iš adjectivų buvo pakeista „literatūros, politikos ir mokslo“ mėnesinis laikraštis.

Dar kartą žodžiu pasitarėme, iš anksto laiškais susitarę, susivažiuoti Marijampolėje 1888 metų per Petrines, kas ir įvyko taip vad. „Orkaus“ viešbutyje. Tačiau mums, maskviečiams, nežinia buvo, kuomet naujas laikraštis galės būti išleistas, nes neturėjome prieš akis šaltinio lėšoms gauti. Varšuviečiai šiuo atžvilgiu pasirodė laimingesni. Jiems pasisekė surasti lėšų pradžiai ir „Varpas“ pradėjo gauti nuo 1889 m. pradžios.

Kaip girdėjote, Tamstų senelis „Varpas“ buvo ir politikos laikraštis. Paėmę sau jo vardą, Tamstos, tikiuosi, esate pilnai supratę, kad subrendęs žmogus, o Tamstos esate subrendę, nes turite ir brandos atestatus, negali nesiinteresuoti politika. Valstybės, kaip tobuliausios žmonių bendravimo formos, gyvenimas turi didžiausios reikšmės kiekvienam žmogui; valstybė turi lemiančios įtakos žmonių medžiaginiam ir dvasiniam gerbūviui realizuoti. Tad kam kam, o inteligentui, ypač inteligentui, kuris aukštuoju mokslu šarvuoja save, pirmiausioji pareiga yra susipažinti su valstybės geresnės santvarkos būtinomis sąlygomis ir siekti jas įgyvendinti. Paprastai, tie, kas yra valdovai, skelbia, kad studentijai reikia vengti užsiimti politika ir reikia tiktai mokytis, lyg kad politika būtų ne svarbiausias kiekvieno piliečio pažinimo objektas. Paprastai, studentams patariama daugiau laiko leisti pasilinksminimams, garbinimui „Vein Veib und Gesang“, o mažiausiai rūpintis politikos klausimais. Tamstoms, kaip „Varpo“ įpėdiniams, turi būti aiškus veidmainingumas tų, kas tokias mintis kala į studentų galvas. Studentas, vis vien kokį specialumą mokslo srityje jis sau pasirinktų, negali būti neutralus svarbiausiais visuomeninio gyvenimo klausimais; jam reikia stengtis pažinti, kaip galima geriau rišti tie klausimai. Išėjus iš universiteto, praktikos gyvenimas aplaužys erelio sparnus, bet kas išeis be sparnų, tam lemta tik šliaužioti.

Konsolidacijos reikalu

Alf. Vosylius

I.

Po gruodžio 17 d. mūsų visuomeninis gyvenimas eina kita kryptimi. Buvusi parlamentarinės demokratijos forma tapo pakeista nauja, kuriai iki šiol dar jokio turinio nėra duota. Tiesa, 1928 m. buvo išleista konstitucija, kurioje kalbama apie piliečių teises ir pareigas, yra numatyta savotiška tautos atstovybė, tačiau toji konstitucija dar iki šiol pilnai nevykdoma. Dabar rūpinasi kovoti su politinėmis partijomis, kurios esą yra visų socialinių ir ekonominių negalavimų priežastis. Labai vaizdžiai šią mintį formuluoja „Vairas“: „Ir istoriškai tai manyti yra teisingiau: juk pirma atsirado parlamentarizmo pokarinė krizė, o ją sekė ekonominė krizė. Krizės kaltininkė yra politika^{*)}). Tik, žinoma, iš parlamentarinės demokratijos išplaukianti politika. O parlamentarinės demokratijos metmenis sudaro politinės partijos. Vadinasi, ekonominės krizės priežastis yra politinės partijos. Kad kovoti su krize, reikia kovoti su politinėmis partijomis.

Tautininkų spaudoje mes šiandieną randame daug džiūgavimų, kad jau esą yra daug nudirbta: mūsų politinės partijos jau pradeda diena iš dienos smukti ir smukti. Tos partijos, kurių „sistema — pasenęs dalykas“, nes „jos dėjosi atstovaujančios žemės ūkio, pramonės, prekybos, darbdavių ir darbininkų, amatų ir verslų reikalus“; tos partijos, kurios „pirmučiausiai rūpinasi visuomenės dalimi, o ne jos visuma. Kiekviena siekia ką paimti iš valstybės atstovaujamaui luomui, arba klasei ir nieko nesilima duoti valstybei“^{**)}.

Štai kaip supranta politines partijas mūsų tautininkai. Tačiau tokias mintis pareiškus, reiktų duoti platesnį paaiškinimą, kas yra valstybė. Atrodo, kad ji yra kaž-koks didžiulis, brangenybių prikrautas seifas. Vyriausybės pareiga yra tuos turtus saugoti. Atrodo, kad tas seifas buvo turtų prikrautas, kai dar politinių partijų visai nebuvo.

*) Šių metų „Vairas“ Nr. 7—8, pusl. 366.

**) Ten pat.

Mūsų politinėms partijoms yra primetama, kad jos esą arda tautinę vienybę, kurios labai nori mūsų tautininkai. „Bet mano ir mano bendradarbių linkmė, ryškiai išryškėta, ilgo patyrimo sutvirtinta. Ji yra tautiška, vieningumo pradų pagrysta“. O toji tautiška linkmė šiaip suprantama: „Tautiška linkmė eiti valstybės darbe yra pažinti savo tauta, atsiminti jos patyrimas, mokėti jį įvertinti, ieškoti ir rasti jai tinkami keliai šviesiojon ateitin, kurti iš savo krašto medžiagos ir duoti kūrimui lietuviško stiliaus pavidalą“.

Jau D-ras Basanavičius prieš penkiasdešimt metų panašius tikslus numatė. Jis kaip tik „Auszrai“ ir skyrė tirti Lietuvos praeitį ir su ja supažindinti šių dienų lietuvius. Basanavičiui už tokį siaurą galvojimą yra galima ir atleisti, nes dar tuomet nebuvo mūsų valstybės, o reikėjo tiktai kelti lietuvišką sąmonę, kad, pajutę tautos meilę, valstiečiai nepasiduotų ištautinami, bet kovotų už lietuvių tautos autonominių valdymąsi. Bet dabar jau lietuvių tauta yra ne tik sąmoninga, bet ir nepriklausoma. Mūsų universitete yra atskiros katedros, kurios rūpinasi mūsų tautos istorija, ir laiks nuo laiko šios srities žinios yra plečiamos ir plečiamos. Šis darbas jau šiandieną neįeina į valstybės valdžios kompetenciją. Vyriausybė turi visai kitą paskirtį: derinti visas valstybės kuriamasias jėgas, kad būtų galima pasiekti kuo didžiausios atskirų jos gyventojų gerovės laipsnio. Tai tiksliausiai gali atlikti tik demokratinės vyriausybės, kai valdžioje turi galimybės tiesioginiai ar netiesioginiai dalyvauti visi valstybės piliečiai, nes tuomet politiškai ir ekonomiškai mažiau pajėgesnėms grupėms ar atskiriems asmenims yra progos reikšti savo reikalavimus. Bet kai valstybės valdžia patenka į diktatoriaus ar monarcho rankas, tai jau tuomet yra žiūrima ne visų gyventojų, bet monarcho arba diktatoriaus reikalų, ir valstybė nustoja savo tikrosios reikšmės: tarnauti visiems jos gyventojams. Tai ryškiai vaizduoja dabartinis Sovietų Rusijos ir Italijos režimai.

Antras dar ryškesnis dabartinės politikos principas — „kurti iš savo krašto medžiagos, ir duoti lietuviško stiliaus pavidalą“ — yra dar miglotesnis. Šį obalsį jau anksčiau linksniuoją mūsų menininkai. Jie šiandien savo kūriniamis ieško lietuviško stiliaus. Kai kurie prisirinko liaudies meno likučių ir stengėsi juos pamėgdžioti. Bet jai menininkai šiandien gali „bovintis“ su įvairiausiais stabukais, o literatai — senomis maldaknygėmis, tai politikui toki metodai yra neprieinami. Politikos kryptis ir tendencijos pareina nuo laiko ir apystovų. Labai juokingai atrodytų, jei kas šiandieną mūsų valstybės politikos gairėms medžiagos imtų ieškoti iš XV ar XVI šimtmečio Lietuvos gyvenimo.

Socialistai klasių kovos priežastimi laiko privatinę gamybos priemonių nuosavybę bei ekonominę gyventojų nelygybę. Esą reikalinga tiktai pašalinti šią nelygybę, kurios pagrindą sudaro privatinė nuosavybė, tuomet automatiškai pranyks ir klasių kova. Bolševikai šiandien ir nori diktatūros smurto visą ūkio gyvenimą pertvarkyti. Jo svarbiausias uždavinys yra suvisuomeninti privatinę nuosavybę. Jie imasi dabartinę kapitalistinę visuomenės santvarką pakeisti socialistine.

Bet kokių būdu ir kodėl nepakenčia kitų partijų tie, kurie pripažįsta privatinę nuosavybę ir dabartinį ūkio surėdymą laiko visiškai normaliu reiškiniu?

XVII šimt. ekonomistai, kai pradėjo dideliais šuoliais plėstis moderninis kapitalizmas, nušluodamas tų dienų amatininkus ir įtraukdamas į skurdą vis didesnes ir didesnes gyventojų mases, reikalavo liberalinės politikos sakydami, kad tik „laissez faire laissez passer“ gali išvaduoti nuo vis didėjančios ir didėjančios gyventojų diferencijos. Stambių kapitalų savininkai su didžiausiu džiaugsmu priėmė šių ekonomistų mokslą, nes nesikišimas į privatinį ūkį ir ūkinius santykius jiems laidavo geresnes sąlygas į iškilimą. Šiandieną, kai kova tarp darbo ir kapitalo įgavo organizuotą formą, jiems apsisaugoti nuo organizuotų žemesniųjų sluoksnių beliko tik vienybės oblais. Patriotinėj dvasioj išauklėtos tautos visiškai yra atsidavusios savo tautos ateičiai. Todėl užtenka kokiai nors socialinei grupei keletu patriotinių obalsių, kad pakreiptų savo pusės žymų gyventojų skaičių.

Konsolidacija reikia suprasti visų partijos narių sutartiną siekimą partijos tiklų. Reikalinga, kad kiekvienas partijos narys pasitikėtų savo partijos draugais ir vadovybe. Todėl pirmučiausiai partija privalo turėti tuos pradmenis, kurie visus partijos narius jungtų. Anksčiau tokiais konsolidacijos pradmenimis buvo partijos dalyvavimas politikoj ir tiesioginis ar netiesioginis veikimas į krašto vyriausybę.

Į partiją dažnai stoja ir tokie žmonės, kurie nori tik pasipelninti, kurie savo nusistatymą keičia po kiekvieno žymesnio politinio įvykio. Per mūsų nepriklausomo gyvenimo laikotarpį jau daug yra atsiradę tokių žmonių, kurie sugebėjo pereiti daugelį partijų ir šiandieną tapo didžiausiais tų partijų priešais.

Tokių laikinųjų partijos narių ir valstiečiai liaudininkai savo laiku gana daug turėjo. Prieš paskutiniojo Seimo rinkimus, kai buvo aišku, kad krikščionių blokas rinkimus pralaimės, visi veržėsi į partiją. Ne vienas svajojo apie aukštą tarnybą ar šiaip lengvatas. Itin daug tuomet stėjo inteligentijos, kurią krikščionių demokrau blokas šiek tiek nuskriaudė. Po rinkimų šie visi žmonės ėmė

*) Šių met. „Vairas“ Nr. 7—8, pusl. 369.

reikalauti tarnybų. Tas ryškiai atsispindėjo 1926 m. visuotiniame kuopų atstovų suvažiavime. Suvažiavimo visų karščiausių kalbų branduolį sudarė vyriausybės puolimas už tai, kad tiek daug rinkiminėj kovoj pasidarbavusiu dar iki šiol neaprūpino jų trokštamomis tarnybomis.

Po suvažiavimo visi šie žmonės jautėsi partijos vadovybės apvilti ir grįžę į kaimus smarkiai ėmė veikti prieš patį partijos centro komitetą. Partija pradėjo netekti lygsvaros. Jos pačios buvusieji instruktoriai ir karšti populerizatoriai pradėjo pritarti kitiems.

17 d. perversmas sudarė apystovas partijai apsivalyti nuo nedorovingo elemento. Norėjusieji pasipelnyti iš partijos vienokiu ar kitokiu būdu išstojo ir nuėjo ten, kur žadėjo geresnį užmokestį.

Todėl šiandieną partija yra apsivaliusi, likęs tik pats sąmoningiausias ir ideališkiausias elementas. Dar trūksta vieningumo, trūksta šių jėgų konsolidacijos ir, pagaliau, trūksta pačio partijos darbo.

Kad pakrikusius partijos narius suorganizuoti ir pritraukti prie darbo yra reikalinga: 1) ideologinis interesas, 2) pasitikėjimas vadovybe ir 3) drausminga organizacija. (B. d.)

Kviečiame

1933 metams

u ž s i s a k y t i

dideliam įvairaus ir aktualaus turinio mokslo, visuomenės ir literatūros populiarių mėn. pažangios minties

ŽURNALĄ

KULTŪRA,

einantį 10 met.

„KULTŪROS“ žurnalo skaitytojas ras įvairiausio turinio str. iš gamtos m., visuomenės m., literatūros, technikos, filosofijos, auklėjimo ir kt. kultūrinio gyvenimo sričių.

Perskaityti šiuos str. yra būtina kiekvienam mok. auklėt.

„KULTŪROS“ prenumeratos kaina: metams — 20 lt., pusei m. — 10 lt., ketvirčiui — 5 lt.

Moksleiviams 20% pigiau.

Užsisakyti galima ir kreditan ir paskui išmokėti dalimis.

Vieną numerį susipažinti siunčiame veltui, praneškite tik savo adresą.

Administracijos adresas:

Šiauliai, Tilžės g-vė 153, tel. 233

Aušros, Varpo, Ūkininko reikšmė*)

(Minčių pluoštas periodinės mūsų spaudos šimtmetį minint)

Dr. K. Grinius

Žmogaus atmintis yra apribota. Tik labai reti fenomenai gali iš galvos cituoti ilgus Talmudo, šventraščių arba kitų veikalų tekstus.

Pastebėta, kad kaikuriems sistematikams botanikams, zoologams atsitinka, jog išmokę naujų vardų tam tikrą kiekį, beveik tiek pat nustoja seniau įgytų terminų.

Rašto išradimas neišpasakytai prailgino ir praplėtė žmogaus atmintį.

Dar didesnę užvadą yra gavusi žmonių atmintis, kai raštus imta multiplikuoti, seniau diktuojuant kokį rašinį daugeliui perrašinėtojų, vėliau klišėmis rašinius spaudinant ir pagalios nuo 1550 metų kilnojamomis raidėmis juos dauginant.

Raštingumui augant didėjo spaudinių reikalavimas ir kartu augo ir žmonių žingeidumas.

Žingeidumui patenkinti ir naudingoms žinioms platinti buvo sugalvota leisti periodiniai spaudiniai arba laikraščiai.

Lietuviai pirmutinį tokį laikraštį yra susilaukę tik 1832 metais, vardas jo buvo — „Nusidavimai apie Evangelijos praplatinimą“. Tas tik Mažosios Lietuvos žmonėms skiriamas, daugiausiai mėnesinis, laikraštėlis ėjo iki 1917 metų ir jau buvo netoli 100 metų amžiaus pasiekęs.

Lietuvių kultūrai kilti jį reikšmės neturėjo ir, jei jį nebūtų buvęs pirmutinis mūsų laikraštis, tai nevertėtų jo nė minėti.

Sueina 50 metų, kai atsirado kitas mūsų laikraštis, kuris iš tikrųjų yra padaręs pradžią visai naujai lietuvių tautos gadynei. Tai buvo **Aušra**, pradėjusi eiti nuo 1883 metų. Apie ją verta daugiau pakalbėti.

Šiuo tarpu aš norėčiau išsitariani apie **Aušros** ir jos artimų giminių ir įpėdinių **Varpo** ir **Ūkininko** reikšmę mūsų tautos gyvenime.

*) Šio straipsnio metmenys paimtos iš mano kalbos 1932. XII. 4 d. „Varpo“ salėje Kaune.

1. Lietuvių tauta prieš 50 metų

Lietuvių tauta, pagal prof. K. Būgą, apie VI—VII amžių po Kristaus yra atėjusi iš rytų ir vėliau užėmusi tas vietas, kuriose dabar turi savo sodybas. Jinai yra susidariusi iš senovės tikrųjų lietuvių ir iš sulietuvinčių sėlių (Zarasų, Dusetų, Obelių, Rokiškio apyl.), iš Žemgalių (Linkuva, Joniškis), kuršių (Žemaičių ir Klaipėdos kraštas) ir iš jotvingių arba sūdų (Suvalkų žemė).

Čionai ji susidūrė su skandinavėnais, vokiečiais, lenkais, baltgudžiais ir rusais.

Skandinavėnai po didelės ekspansijos IX amžiuje nuo lietuvių atsitolino ir į tolimesnę jų istoriją žymios įtakos nepaliko.

Vokiečiai iš vakarų stūmė lenkus ir prasimušę per lenkų apgyventus Pamarius betarpiškai susisiekė su lietuviais. Lenkai varomi į rytus rado prieš save Pinos pelkynus ir turėdami didelį gyventojų prieauglį ėmė kolonizuoti Ukrainą į pietus nuo Pinos upės ir Lietuvą į šiaurę nuo jos. Lenkų istorikas Bobrzynski randa, kad tokia lenkų tautos geografiška būtis yra nulėmusi ilgiems amžiams lenkų politiką.

Vokiečiai ir gyventojų skaičium ir kultūra turėdami taip pat didelį gyventojų prieauglį traukė į rytus, kur buvo mažesnis gyventojų tirštumas ir žemesnė kultūra. Jie kaip ir lenkai veržėsi ir tebesiveržia į rytus (Drang nach Osten), į lietuvių sodybas.

Baltgudžiai (rusai) turi tendencijos pasiekti Baltijos jūrą ir stengiasi gulti ant lietuvių.

Toksai iš 3 pusių didesnių kaimynų gulimas ant lietuvių užimtų vietovių per keletą amžių nepasiliko be ženklo. Lietuvių etnografiškos ribos yra susiaurėjusios.

Aušros atsiradimo metais namie kalbančių lietuvių kalba buvo priskaityta Rusijos imperijoje apie 1.700.000, o Prūsijoje — apie 120.000. Skaičius ne toks mažas ir Rusijos imperijoje lietuviai pagal skaičių ėjo po suomių.

Bet tautos gyvybės išlaikymo žvilgsniu lietuvių tautos būtis buvo beveik desperatiška.

Mokyti vokiečių vyrai manydami, kad lietuvių tauta turės išmirt, 1879 m. įsteigė Tilžėje *Litauische Litterarische Gesellschaft*, kad surinkt kas galima iš lietuvių folkloro ir lingvistikos srities, kad paliktų tų medžiagų mokslui.

Rusijos valstybės vyrai savo rusinimo politikoj rėmėsi tuo dėsniu, kad lietuviams vis vien reikia arba surusėti, arba sulenkėti, arba suvokietėti.

Ir apšviestiesniems kaipuriems lietuviams atrodė, kad toksai tautos likimas neišvengiamas. Net didis lietuvių žadintojas ir pa-

triotas Petras Kraučūnas apie 1885 metus kartą parvažiavęs iš Pakursės man bepasakodamas, kad tose vietose platinasi latviai, prasištarė — ką daryti? geriau jau bus mums sulatvėjus, negu virtus slavais arba vokiečiais.

Patys lietuviai — valstiečiai, kaimiečiai, kurie tik vieni ir kalbėjo tuomet lietuviškai, savo kalbos nebrangino, sakydami, kad su ja netoli tenuvažiuosi.

Šiaip kiti šalies gyventojai jau buvo priėmę kitas kalbas. Dvarininkai, dvarų tarnautojai, kunigai, miestėnai-krikščionys, valdininkų dalis — buvo daugiausia lenkų kalbos ir kultūros žmonės.

Valdininkų dauguma — rusai.

Pirkliai — žydai.

Lietuvių inteligentų buvo tik saujelė: kelios dešimtys aukštųjų mokyklų studentų ir gimnazijos mokinių.

Lietuviai valstiečiai iš visų pusių buvo skriaudžiami, nes kaip mažai apšviesti nemokėjo gintis, pagaliau nejautė ir nematė daromų jiems skriaudų. Tuo tarpu skriaudų buvo ne maža.

Daugiausiai skriaudė juos Rusijos imperijos arba caro valdžia, atimdama elementariškas žmogaus teises.

Kad pailiustruočiau, kaip buvo tuomet Rusijos valdininkų administruojama Lietuva, aš leisiu sau pasinaudoti kaikuriomis vietomis iš Kauno gubernatorių 1887—1893 metų aplinkraščių ir Kauno gubernijos 1843—1893 metų jubilinės knygos.

Gubernatorius tuomet buvo autokratiškas gubernijos valdytojas arba, kaip dabar sako, diktatorius.

Kai iš tų aplinkraščių matyt, valdyt guberniją tuo metu vadinosi — labiausiai rūpintis:

- 1) kad policija būtų rusiška ir pravoslaviška, ispraunikams ir pačiam gubernatoriui klusni,
- 2) kad valsčių savivaldybės ir valsčių teismai būtų pilnoj taikos tarpininkų priklausomybėj,
- 3) kad cerkvės daugintųsi ir būtų gerai aprūpintos,
- 4) kad valstiečiai nusiiminėtų kepures prieš viršaičius, ispraunikus, tarpininkus ir prieš kitus valdininkus,
- 5) kad valsčiaus teismai rykštėmis baustų valstiečius, jei jie negerbia viršaičio, sueigos ir bendrai valdžios atstovų,
- 6) kad raštinėse būtų tvarka ir tarnautų rusų žmonės,
- 7) kad būtų sekami ir prižiūrimi politiškai neištikimi elementai,
- 8) kad žydai būtų suvaldyti,
- 9) kad mažiau būtų katalikų bažnyčių, arba bent, kad jų ne-daugėtų,
- 10) kad kaliniai nepabėgtų,
- 11) kad lietuviški kalendoriai nesiplatintų,

- 12) kad naujokų ėmimo komisijos kuodaugiausiai paimtų vyrų į kariuomenę,
- 13) kad platintusi, ne tik lietuviškos, bet ir rusiškos, tik valdžios pripažintos knygos,
- 14) kad mokyklose mokiniai būtų išmokomi rusiškai kalbėti ir dainuoti rusų liaudies dainas,
- 15) kad kiekviena proga piliečiai reikštų savo patriotiškus jausmus carui ir valdžiai.

Kiti piliečių reikalai, kai — kelių gerinimas, sveikatingumo kėlimas, mokyklų dauginimas, žemės ūkio kėlimas, pramonės, prekybos plėtimas — tai gubernatoriams antraeiliai ir trečiaeiliai dalykai.

Rykštės

Tais metais valsčiaus teismai Kauno, Vilniaus ir Gardino gubernijos, kaip ir kitose Rusijos imperijos vietose, galėjo bausti valstiečius rykštėmis. Bajorai, pirkliai, miestėnai buvo laisvi nuo tos baudos. Kauno gubernatorius 1891 metais gubernijos revizijos užrašuose piktinasi, kodėl dar 1890 metais Papilės valsčiaus teismo sprendimas: nuplakti rykštėmis vieną valstietį už viršaičio ir valsčiaus sueigos negerbimą (neuvaženje) — iki šiol neįvykdintas, ir taikos tarpininkas, tų teismų sprendimų tvirtintojas, tai žinojęs ir nieko nedaręs, kad neklaužada valstietis būtų rykštėmis nuplaktas. O ta rykščių bauda būdavo gana dažnai taikoma.

Tam patvirtinti randame žinią gubernijos metraštyje: „Pamiatnaja Knižka Kovenskoj Gubernii 1896 g.“ psl. 168.

Per 10 metų Šiaulių apskrity buvo priteista valsčių teismuose 1223 sprendimais rykščių bauda arba 29% visų kriminalinių bylų, kurių viso būta 4088.

Argi tai nebuvo skaudi skriauda valstiečiams — tokia žeminanti žmogaus vertę kitiems visai netaikoma bauda?

Lietuviškų kalendorių gaudymas.

1887 mt. VII. 25 d. Nr. 6283 gubernatoriaus įsakoma policijai: „Patvirtinimui mano š. m. sausio mėn. 19 d. Nr. 514 aplinkraščio įsakau policijos laipsniams sekti, kad knygų pardavinėjime ir ypač nešiojamame knygų pardavinėjime nebūtų žemaičių kalba lotynų-lenkų raidėmis atspaudintų kalendorių.“

Bet ir rusiškos knygos ne visos gubernatoriaus palaikomos.

Valsčių raštinėms gubernatorius draudžia išrašinėti juokų žurnalą „Strekoza“ (viename valsčiuje buvo valsčiaus pinigais tasai

žurnalas parkviestas). Ta proga gubernatorius draudžia išrašinėti valsčiaus pinigais spaudinius, jei jie nebuvo gubernatoriaus leisti.

Loterijoms fantais knygos, vis vien kokios jos būtų, be gubernatoriaus leidimo negali būti statomos.

Bet Batiuškovo knygą „Bielorusija i Litva“ gubernatorius piršte perša (1890. III. 22), nes ji platinanti tikras žinias apie Bielorusijos ir Lietuvos istorinį likimą ir sveiką supratimą apie teisėtas Rusijos teisės į šį pakraštį, pergyvenusį politiską Lenkijos prispaudimą.

Rusų kalbos platinimas

Nors gubernatoriai visokiais būdais stengėsi rusų kalbą žmonėse praplatinti, bet rezultatai buvo nekokie.

Gubernatoriai per revizijas perdėm skundžiasi, kad viršaičiai ir ypač seniūnai dažnai rusiškai nesupranta arba vos pajėgia susikalbėti.

Bet iš aplinkraščių ir revizijos aktų nematyti, kad gubernatoriui ateitų galvon, jog norint seniūnus ir kitus gyventojus išmokyti rusiškai, reik duot daugiau mokyklų, jog reik liaudies švietimui asignuot daugiau pinigų.

Kaip nerangiai ėjo mokyklų dauginimas rodo Suvalkų gubernijos 1907 metų metraščio žinios (Pamiatnaja Knižka Suvalskoj Gubernii 1907 g.).

Keturiose lietuviškose gubernijos apskrityse (Kalvarijos Mariampolės, Vilkaviškio ir Naumiesčio) su apie 300.000 gyventojų 1894 mt. buvo 83 pradžios mokyklos, o po 13 metų jų buvo 87, t. y. padaugėjo 4 mokyklomis. Reikia žinot, kad Suvalkų gubernija skaitėsi dar pažangiausia iš kitų lietuviškų gubernijų.

Savivaldybės

Anais metais šiokias tokias savivaldas turėjo: valsčiai, didesnieji miestai ir miesteliai, be to — bajorai.

Valsčiai turėjo valstiečių-žemvaldžių sueigas, rinktinius viršaičius ir seniūnus, rinktinį valsčiaus teismą.

Valsčiaus savivaldybėms tvarkyti, prižiūrėti, kontroliuoti ir vadovauti buvo valdžios skirti taikos tarpininkai (mirovyje posredniki).

Kiekvieno valsčiaus raštinės vedėju, būdavo valdžios skiriamas, būtinais pravoslavų tikybos rūsas, raštininkas (volostnoi pisar), jo padėjėjais taip pat valdžios skirtais daugiausiai būdavo vietiniai žmonės-katalikai.

Iš gubernatorių aplinkraščių ir revizijų užrašų (zapiski) matyt kiek sunkių rūpesnių gubernatoriai turėdavo iš valsčių valdovų ir iš pačių gyventojų.

Taikos tarpininkai neveiklūs, tinginiai, pataikauja kunigams ir kitiems vietos asmenims.

Raštininkai daugiausiai nieko neveikia, tinginiauja, lupikauja visą darbą pavesdami padėjėjams-katalikams.

Viršaičiai valdžios liepimų nevykdo, rusiškai dažnai vos tesupranta ir kaikurie net nenori rusiškai mokėti.

Daugelis seniūnų visai nesupranta rusiškai.

Valsčių teismai matomai pataikauja saviškiams, kartais valdžios nenaudai.

Nemaža pasipiktinimo gubernatorius gauna iš valsčiaus pastorių laikytojų žydų, kurie matomai ne mažą rolę valsčiuje atlieka ir nuo visokių pabaudų išsisukinėja.

Emigracija

1890 mt. X. 28 d. gubern. aplinkraštis prašo taikos tarpininkų, idant perspėtų valstiečius, kad nesikraustyti į svetimas šalis. Keista, kad gubernatorius prideda, jog pavestoj jam gubernijoje nepastebėta persikėlimų valstiečių į Ameriką. Beveik tuo pačiu laiku Varšuvos statistikos biuras randa didelę emigraciją iš Suvalkų gubernijos, 1885 emigrantai vieneriais 1890/91 metais, o iš jų 46% kaimo bežemių. (Varpas 1892. Nr. 6). 1892 mt. Varpo psl. 94 J. Šidaras (dr. J. Bagdonas) aiškia daro išvadą, kad žmonės daugiausiai emigruoja iš ten, kur didelius žemės plotus turi apėmę dvarininkai, kad su laikyti emigraciją galima tik geriau padalinus žemę.

Matomai Kauno gubernatorius dėl emigracijos iš Kauno gubernijos buvo blogai painformuotas.

Valstiečiai neklauso valdžios

1891 mt. gubernijos revizijos užrašuose gubernatorius skundžiasi, kad valstiečiai liovėsi kepures ėmę prieš viršaičius ir tas reiškiny, anot gubernatoriaus, esąs gilios vertės, nes valstiečiai negerbdami viršaičio pripranta nesibijoti artimesnės ir net tolimesnės valdžios.

Vieno valsčiaus sueigoj išdrįsta padaryt nutarimą: „Pono gubernatoriaus pasiūlymą atmesti“, ir taikos tarpininko toksai sprendimas neatmainytas.

Jurbarko valsčių įkrito į gubernatoriaus akis valstiečių sauvaišimas. Jie neranda reikalo klausyti valdžios atstovų, ir viršaitis sakosi nieko negalys jiems padaryti.

Vienas seniūnas skundėsi gubernatoriui, kad tarnybinį ženklą (skardinę) atėmusi viena boba ir neatiduoda jo.

Kolonijalinė politika

A. Rimkos apskaičiavimais Rusijos valdžia įvairiais būdais kasmet paimdavo iš Lietuvos apie 45 mil. rublių, arba mūsų pinigais apie 225 mil. litų, t. y. netoli to, kiek dabar surenka Lietuvos Respublikos valdžia.

Be to Lietuva buvo vieta, kur galima buvo talpinti valdininkais įvairius rusus puse mokslus, nedaug kam vertus žmones, vadinamus „maminkiny synki“ (mamų sūneliai).

Dabar turime apie 27.000—30.000 valdininkų. Tuomet buvo jų mažiau, bet visgi galima spėlioti, kad apie 10.000 jų buvo.

Rusijos valdžios taktika buvo tokia — kuodaugiausiai iš šalies sau paimti ir kuomažiausiai duoti, tik tiek, kiek patiems reikalinga.

Tiesa, Rusijos valdžia buvo priversta strateginiais sumetimais pratiesti nemaža plentų, pristatyt kareivinių, Kauno apylinkėse fortų, batarėjų, cerkvių. Taip pat turėjo palaikyti tvarkoj plentus, geležinkelius.

Štai geležinkelių diferencialiniai tarifai buvo taip sutaikinti, jog centneris grūdų atvežti į Kybartus iš Vilniaus ir iš Pavolgio beveik tiek pat kainavo.

Taip vadinamieji vykupai už duotas 1861 metais žemes buvo jau išmokėti ir turėjo pasibaigti. Bet valdžia juos tebeėmė, iki neištiko 1905 mt. revoliucija ir valstiečiai agitatorių pamokyti ėmė reikalauti reikalauti jų panaikinimo.

Toksai okupuotos vietos ekonomišką panaudojimą vadinamas yra kolonialine politika.

Vyškupai

1861 mt. manifestas buvo valstiečių nuosavybėn žemės nedavęs. Tik per sukilimą 1863 mt. 1 kovo buvo caro įsakymas atiduot valstiečiams žemes nuosavybėn ir valstiečių pareigos mokėt dvarininkams abrakus buvo panaikintos.

Buvo uždėti valstiečiams vykupai (išpirkimo mokesčiai), kurie buvo mokami į valstybės išdą.

Vykupų būdavo kasmet paimama apie 1.150.000 rublių.

Žemės pirkimas

Pravoslavams - rusams žemių įsigijimas buvo palengvintas; 1863 metų sukilimui praėjus daug žemių buvo konfiskuota ir išdalinta rusams arba prisiplakėliams prie jų. Buvo atkelti iš gilumos Rusijos rusai valstiečiai kolonistai, kurie visokiais būdais būdavo valdžios palaikomi. Iki 1893 mt. jiems išdalinta buvo apie 33 tūkst. dešimtinių.

Lietuviams - katalikams žemės gabalas nusipirkti buvo sunku, nes reikėjo policijos pažymėjimo, jog esi valdžiai ištikimas.

Savo aplinkraščiuose gubernatoriai dažnai primena ispraunkams, kad ištikimybės laipsnį turi jie patys nustatyti ir nepavest to dalyko viršaičiams, nes kitaip žemes galės įsigyti ir neištikimi valdžiai elementai.

Katalikų Bažnyčių atiminėjimas

1824 mt. Kauno Jėzuitų bažnyčia, 1759 metais pastatyta, paversta pravoslavų parapijos cerkve, o 1843 mt. — soboru (katedra).

1825 mt. Kėdainiuose Janušo Radvilo žmonos Marijos pastatyta 1648—50 mt. bažnyčia atremontuota ir paversta pravoslavų cerkve.

1842 mt. Raseiniuose valdžios pinigais pastatyta pravoslavų cerkvė.

1842 mt. Ukmergėj pastatyta cerkvė.

Padubisy Bazilijonų 1753 mt. pastatyta bažnyčia paversta cerkve.

1888 mt. Zarasuose pastatyta pravoslavų cerkvė.

Kazačiznos kaime Zarasų apskr. 1745 mt. pastatyta bažnyčia paversta pravoslavų cerkve.

Veselavos kaime Kmitos pastatyta 1789 mt. bažnyčia paversta pravoslavų cerkve. Zarasų apskr. Verusovo kaime bažnyčia paversta cerkve.

Pažaislių klioštorius buvo supravoslavintas ir tenai skirta buveinė archiriejiaus, kuris 1843 mt. persikėlė į Kauno Jėzuitų soborą.

Po Pranciškonų klioštorius 1850 mt. teko pravoslavams.

Dar prieš 1863 metų sukilimą buvo perduota pravoslavams apie 15 bažnyčių.

Po 1863 mt. ėjo tas procesas toliau, o taip pat buvo statomos naujos pravoslavų bažnyčios, nors pravoslavų gyventojų skaičius nelabai augo. 1840 mt. jų buvo apie 5000, 1845 mt. pravoslavų buvo 18778, 1853 mt. — 23716, 1893 mt. apie 40.000 (su armija).

Ypač spartus cerkvių statymas ėjo 1860—1870 mt., nes caro paliepinimu cerkvės Lietuvoj buvo statomos valstybės išdo lėšomis.

Šale platinimo rusų kalbos per mokyklas ir per visas valdžios ir savivaldybių įstaigas ir pravoslavus valdininkus ėjo didelis pravoslavų bažnyčių ir pravoslavų dvasiškijos palaikymas kaikada katalikų sąskaiton.

1890 mt. birželio 21 d. aplinkraščiu gubernatoriaus įsakoma ispraunikams, kad jie duodami savo išvadas dėl katalikų bažnyčių statymo reikalingumo atskirtų būtiną reikalingumą nuo prabangos, nes aukos, svarbiausias bažnyčioms palaikyti šaltinis, nevisuomet, girdi, laisvu noru duodamos.

Bet čia pat gubernatorius džiaugiasi, kad Šiaulių, Ukmergės, Telšių pravoslavų cerkvės yra puikiai parapijonų pastangomis įtaisytos ir, matyt, gubernatoriui neateina galvon mintis, kad ir čionai galėjo būti aukos ne visai laisvu noru duotos.

Kitur vėl randame, kad kaimuose cerkves turi naktimis saugoti vietos gyventojai, t. y. katalikai. (1891. III. 14 d. Nr. 2274).

Naujokų ėmimo komisijoms 1891. I. 18 d. Nr. 235 įsakoma atsidėjus žiūrėti, kad per klaidą į perėjusių per komisiją asmenų dokumentus nebūtų *įrašyta, jog jie katalikai*, nes tuo būdu atsiranda užsispyrėlių, kurie nenori vadintis pravoslavais pasiremami klaidingais komisijų įrašymais.

Ispraunikams liepiama tokius katalikais besivadinančius traukti teismo atsakomybėn pagal *Uloženje o Nakazanjach* 1866 mt. str. 362 ir grąžinti į pravoslaviją.

Kyšių ėmimas

Tai buvo tradicinis Rusijos valdininkų pasipelnavimo būdas.

Maskvos carų periodu vaivadų pasipelnavimas buvo atvirai pripažintas ir skiriant į kokią vietą vaivada valdžios raštuose būdavo rašoma — „nusiustas pasimaityt“ (poslan na kormlenje).

Nikalojaus I metais (1825—1854) Gogolis kyšininkus pastatė komedijoj *Revizor*, kuri ir dabar turi pasisekimo ir daug kas randa, kad tinka ir šioms dienoms.

1843 mt. Kauno civilinis gubernatorius Kalkatinas pačioj savo apsigyvenimo pradžioj leidžia įsakymą, kad jo virtuvė viską perka tik už pinigus ir kreditan prašo jam nieko neduot ir už tokias sąskaitas jisai neatsakys.

Kudirkos metais kyšiavimas žydėte žydėjo, ir jo plunksnai buvo nemaža darbo su kyšininkais (Vilkai, Viršininkai, Tilto Atminimai, Valsčių raštininkai).

Kauno gubernatorių aplinkraščiuose dažnai randame atnaujinimų ir įtarimų, o kaikur ir atvirų pasisakymų dėl valdininkų kyšių lupikavimo.

Ką gera gaudavo valstietis lietuvis iš caro valdžios

Kiekviena valdžia mažių mažiausia turi rūpintis gyventojų kūno ir turto saugumu.

Rykščių bauda prieštarauja pirmajam dėsniui, o įsivyravimas arkliavagių pagal pačių gubernatorių pripažinimą — antrajam dėsniui.

Nors policijos uriadnikus skirdavo patsai gubernatorius, nors uriadnikai išeidavo policijos tarnybos stažą ir Kaune turėdavo išlaikyti egzaminus, bet savo revizijų užrašuose gubernatoriai skundžiasi, kad uriadnikai, o kartu pristavai ir ispravnikai toli gražu ne visuomet tinkamai atlieka savo pareigas. Uriadniku galėjo būti tik kariuomenės atsarginis, pravoslavų tikybos, mokąs žemaitiškai arba lietuviškai, gerai raštingas ir gero pasielgimo asmuo.

Gubernatoriai dažnai skundžiasi, kad policija nesugaulo slapųjų degtindarių ir arkliavagių. Administratoriai spėlioja, kad taip atsitinka dėl policijos nerangumo, apsileidimo, o gal dėl kitokių priežasčių (suprask — dėl papirkimų).

1891 m. kovo mėn. 18 d. Nr. 2439 gubern. aplinkraštis randa, kad nedovanotinai maža yra susekta arkliavagių ir surasta pavogtų arklių. Arkliavagių susekta: Ukmergės apskrity 44%, Zarasų 48,5%, Šiaulių 10%, Telšių 12,8%. Pavogtų arklių surasta — Ukmergės apskr. 49%, Zarasų 47, Kauno 11,6, Šiaulių 8, Telšių 9%. Atskiromis policijos nuovadomis dalykai dar blogiau stovi.

Kauno a. IV nuovados iš 27 vogimų išaiškinta 3, iš 40 pavogtų arklių surasta 3; Šiaulių a. IV nuovadoj vogimų 19, susekti 2 prasiškaltėliai, arklių pavogta 33 — surasta 3.

1892 m. gubernatorius grasina pristavams (policijos nuovadų viršininkams), kad jei per metus arklių vogimas nesumažės, tai pristavai bus pripažinti netinką savo tarnybą eiti.

Svarbus lietuvių-valstiečio nuosavybės dalykas — arkliai, valdžios agentų buvo blogai saugojami.

Kiek saugesnė buvo žmogaus gyvastis, bet nepakankamai.

Matome, kad iš valdžios pusės prispaudimų, persekiojimų, neteisybių, išnaudojimų buvo daug, o gerų dalykų taip kaip nematyt.

Didieji valdžios geri darbai — baudžios panaikinimas, 1861—63 m. žemės reforma, naujai žmonių kartai priaugus, buvo beužmirštama.

Dėkingumas valdžiai mažėjo, o neapykanta augte augo ir buvo pačios rusų valdžios tartum tyčia sistemiškai prieš save keliama.

Mums dabar kelių dešimčių metų retro-perspektyvoj aiškiai matyt, kokias nedovanotinas klaidas su lietuviais buvo savo nenaudai dariusi Rusijos administracija.

Bet tų metų administratoriams, daugiausiai išėjusiems karišką stažą, pripratusiems griežtus ir dažnai neišmintingus įsakymus davinėti, tos klaidos buvo neregimos. Rusijos viešpačių protas buvo silpnesnis už jų griežtumą ir valią.

Tai lietuviams pagelbėjo galų gale ilgą kovą su jais laimėti.

Lietuvių tautos organizmas sirgo. Smegenys, inteligentija, nederino kitų organizmo dalių veikimo ir dažnai dirbo organizmo nenaudai. Apsilpusį organizmą puolė grobikai ir parazitai ir žadėjo jį sunaikinti.

Tokiu metu atsiranda keletas lietuvių inteligentų patriotų ir per sukurtą laikraštį *Aušrą* paleidžia į tautą lyg vyriausiojo armijos štabo įsakymą — nepasiduokime, laikykimės, atgal daugiau nesitraukime!

Į tą įsakymą atsiliepia daug pritarėjų, formuojasi įvairiose vietose pasipriešinimo dalys ir prasideda keliais frontais kovos.

2. Aušros įvertinimas

Jau pradžioj *Aušros* gyvenimo pajunta *Aušrą* svarbiausieji mūsų priešai.

Vokiečiai besirengdami galutinai prisisavinti, suvokietinti Mažosios Lietuvos lietuvius, *Aušrą* skaito panslavizmo idėjos padaru ir laikraščio redaktorių Joną Šliupą išveja iš Vokietijos. Tik pirkliai, kai O. Mauderodė, rasdami lietuvių spaudinius pelningu dalyku, apgina juos kartu ir *Aušrą* nuo Prūsų policijos persekiojimų.

Rusai vėl *Aušrą* primeta Vokietijos kanclerio Bismarko intrigoms prieš Rusiją, kuriai gudrus kancleris gaminęs naują opozicijos vienetą — lietuvius. Lenkai pamatė *Aušro* j Rusijos arba Vokietijos *p o d s t e p* (pasalinį darbą).

Įdomu, kad mažytis mėnesinis lietuvių laikraštukas kur-ten nedideliame mieste einas, buvo greitu laiku po atsiradimo sukėles galiūnų — valdovų nemažą susirūpinimą ir bendrai imant teisingą įkainavimą.

Taip! *Aušra* buvo atkreipta ir prieš Vokiečius, ir prieš Rusus, ir prieš Lenkus, ir prieš kitus lietuvių liaudies skriaudikus. Mažiau bus suprantamas *Aušros* įvertinimas iš lietuvių — kunigų pusės.

Išėmus atskirus asmenis, Lietuvos katalikų kunigai prieš Aušrą pasišiaušė.

Reikia atsiminti, kad tuo metu klebonijos, kunigų seminarijos, vyskupų kūrijos buvo lenkiškos. Kunigai buvo pagal savo kultūrą artimi dvarininkams ir vieni kitus palaikydavo.

Aušra aiškiai buvo atsistojusi valstiečių reikalų gynimo puse. Nebereikalo senieji aušrininkai buvo gavę greta su litvomanų dar chlopomanų pavadinimą.

Iki tol vieninteliais lietuvių valstiečių globėjais ir autoritetais buvo klebonai. Aušra buvo paskelbusi, kad užsiimsianti pasauliniais dalykais ir tuo buvo įsibrovusi į klebonų monopolę patiems vieniems visame kame globoti valstiečius-mužikus.

Katalikų - kunigų opoziciją Aušrai galima išaiškinti jų susigiminių su dvarininkais ir baime, kad nenustotų monopolės į valstiečių globojimą.

Paregėkime, kokia buvo Aušros reikšmė lietuvių tautos išsilaikyme nuo pražūties.

Lietuvių valstiečių rolė visuomenės gyvenime

Baudžiauninkai visuomenės reikalų tvarkyme ir šalies valdyme nedalyvavo.

Mokesniai, mokyklos, apsigynimas, įstatymai ir kiti šalies ir net smulkesni vietos reikalai būdavo aprūpinami dvarininkų, vyriausybės valdininkų ir dvasiškijos padedamų.

Baudžios 1861 metų panaikinimas, žemės reforma įveda į visuomenės ir šalies reikalų tvarkymą naują elementą — valstiečius.

Bet valstiečiai neturėdami inteligentijos ir negalėdami suprasti nė savo, nė šalies reikalų pasidavė įvairiems skriaudikams. Pamažu iš valstiečių vyriausybė atiminėjo ir tas teises, kurios buvo duotos caro Aleksandro II 1861 ir 1863 metų manifestais.

Aušros atsiradimo metu lietuviams valstiečiams, kaip jau pirmiau yra minėta, švietimo keliai buvo labai apsunkinti; pilietišku laisvių (sąžinės, susirinkimų, žodžio, spaudos, draugijų) taip kaip nebuvo; nekilnojamosios nuosavybės įsigijimas buvo suvaržytas; užsiėmimo pasirinkimas — susiaurintas; tiesos ir teisybės radimas — apsunkintas; ekonomiška nelygybė, išnaudojimas ir spaudimas buvo jaučiama; asmens žeminimas buvo perdėm regimas.

Aušra dr. J. Basanavičiaus žodžiais yra jau pirmajame numery pareiškusi, kad lietuviai nori turėti lygias teises su savo kaimynais.

Ta deklaracija ne nauja, ji buvo iškilmingai pareikšta prieš 100

metų Paryžiuje Didžiosios Revoliucijos pradžioj, o, anot A. Micke-
vičiaus, tą patį sako kas šventadienis kunigai iš sakyklos.

Bet *Aušros* nuopelnas lietuvių tautai yra tas, kad tas pareiš-
kimas buvo paskelbtas tokiu metu, kai lietuviai valstiečiai ir išėjusi
iš jų inteligentija tokį šūkį plačiai priėmė ir atsirado iš to tartum
naujas tautoj fermentas, kuris sukėlė vis labiau ir labiau augantį
tautos atgijimo ir progresavimo judėjimą.

Tasai, pirmutinis Didžiajai Lietuvai skiriamas, laikraštis per 40
mėnesių (1883. III. — 1886. VI) savo gyvenimo sugebėjo paaiškinti
savo skaitytojams ne vieną nelygybę, ne vieną skriaudą lietuvių
liaudžiai ir tautai.

Antras *Aušros* nuopelnas tai tautos vienijimas, arba bent noras
ją vienyti. Tiesa, suvienyti į vieną kūną dvarininkai, kunigai ir liau-
dis *Aušrai* nepavyko, bet lietuvius valstiečius įsamonint, kad jiems
naudingiausia yra vienybės laikytis, pusėtinai pasisėkė.

Toliau *Aušrai* galima pripažinti nuopelną, kag galų gale iš jos
išėjo demokratiškas spaudos organas, ir jisai praskynė kelią tam
demokratiškam judėjimui, kuris privedė Lietuvą prie nepriklausomo
demokratiškos respublikos.

M. Roemeris mano, kad įvairūs *Aušros* istoriški straipsniai ir
poezijos istoriški kūriniai turėję savo reikšmės sujungdami Lietu-
vos praeitį, su dabartimi arba, kitaip tariant, atgaivindami senovės
tradicijas ir keldami lietuvių vertę jų pačių akyse.

Ne be vertės liko tautos iš miego žadinime prapaguojama *Auš-
roje* lietuvių kálbos meilė.

Pirmutinis Didžiosios Lietuvos laikraštis po 3 metų ir 4 mė-
nesių užmigdamas paliko nemažą palikimą — susipratusį, tautiškai
apsisprendusį, atsiskyrusį nuo lenku, rusų, vokiečių ir latvių, lie-
vių demokratišką branduolį, kuris turėjo augti ir bręsti toliau.

Tas palikimas buvo bandyta paveldėti klerikalų (Šviesa, Ap-
žvalga, Tėvynės Sargas), bet nepajėgta, ir teko jisai *Varpui* ir
Ūkininkui.

3. Varpo ir Ūkininko reikšmė

Aušrai rodėsi, kad lietuvių tauta galės naudotis savo kultūra
Rusijos caro viešpatijoje.

Išrodė, kad Rusijos viešpačiai supras lietuvių norus ir patys
susipras negerai su lietuviais besielgią ir nevaržys, arba bent ly-
giai tiek varžys lietuvius, kiek varžo ir kitus imperijos gyventojus,
ir lietuviai caro valdomi galės naudotis pakankamomis savo tautos
kultūrai ūgdyti laisvėmis.

Tokių iliuzijų vedamas buvusias *Aušros* redaktorius J. Šliupas
bando 1884 mt. pradėti pertraktacijas su Varšuvos general-guber-

natoriaus Hurko informatorium Ščebalskiu. Galima buvo manyt, kad Rusijos valdžia supras savo naudą lietuvių ir lenkų antagonizme ir paremdama silpnesniąją lietuvių pusę panorės pasidaryti *tertius gaudens* (dviem besipešant trečiasis esti besidžiaugias).

J. Šliupo iš pirmutinio pasikalbėjimo su valdžios atstovu pamatyta, kad Rusijos biurokratai nuo griežtos rusifikacijos linijos nenueis.

Varpo ir *Ūkininko* darbininkai iš karto koketavimą su caro valdžia atmetė ir paskelbė nusistatymą, kad iš Rusijos caro ir jo valdininkų nė kokių savo tautai laisvių nelaukia; kad laimėjimų galima gauti tik patiems susivienijus po sunkių, ilgų kovų.

Taip pat *Varpas—Ūkininkas* nesitiki dvarininkų ir didžiūnų lietuvių tautai pagelba. Liaudis pati turi sau laisvę iškovoti. Gana aiškiai pabrėžiama jau pirmaisiais *Varpo* metais, kad bežemių likimui pagelbėti galima dvarų parceliacija. O paskutiniaisiais tų laikraščių 1905 metais jau aiškiai kalbama apie plačią žemės reformą Rusų Socialistų - Revoliucionierių dvasioje — žemę valdo tas, kuris ją dirba.

Varpininkams pavyko bent per 5—6 metus suburti prie savęs ir kunigus, ir radikalus, ir socialistus ir tautininkus. Tai yra pirmutinis kelių metų tautos labo sumetimais klerikalų ir radikalų bendradarbiavimas, gal analoginis 1920—22 metų Steigiamajame Seime bendradarbiavimui. Tik nuo 1894 mt. atsitraukia kunigai, o nuo 1896 mt. socialistai, ir pagalios nuo 1906 — tautininkai.

Tokiu būdu *Varpas su Ūkininku* buvo ta dirva, kur formavosi mūsų stambiausios politinės partijos.

Nemažas *Varpo* nuopelnas lietuvių kalbos ir naujos rašybos lavinime. J. Jablonskio ir V. Kudirkos rašiniai *Varpe* yra nulėmę tolimesnę kalbos gramatiką ir rašybą.

1902 metų *Varpe* paskelbtas Lietuvių Demokratų Partijos Programos projektas yra nustatęs svarbiausius bruožus tolimesnei tautos politikai, kuri yra privedusi prie šalies nepriklausomybės.

Varpas—Ūkininkas yra: tiesioginiai *Aušros* tradicijų paveldėtojai, demokratiškos respublikiškosios Lietuvos ir žemės reformos svarbūs kovotojai ir ideologai, lietuvių kalbos ir rašybos kūrėjai.

Ne maža buvo rolė *Varpo—Ūkininko* kovoje su caro biurokratu lietuviškos spaudos draudimu, bet ta kova su caro spaudos cenzūros aparatu yra tik bendro karo dalis dėl didžiųjų šalies nepriklausomybės siekimų.

Reikšmė *Aušros, Varpo, Ūkininko* ir jų idėjų paskesnių paveldėtojų — *Lietuvos Ūkininko, Lietuvos Žinių* ir kt. periodinių organų *minorum gentium* per 50 metų tautos gyvenimo yra neišdildoma.

Kaikurie paaiškinimai.

Abrakas. Baudžiauninkai kaikurių dvarininkų būdavo atleidžiami nuo priverstinių darbų dvaruose, bet turėdavo kasmet mokėti dvarininkui mokesnį pinigais. Tas mokesnis vadinamas *obrok* — abrakas.

Chlopomanas. *Chlop* lenkiškai muzikas, valstietis, kaimietis. *Chlopomanija* yra nesveika beveik beprotiška chlopu meilė.

Dešimtinė. Lauko saikas beveik lygus hektarui arba dviem marijampoliškiems margams.

Ispraunikas. Beveik tas pats, kas dabar policijos vadas.

Litauische Literarische Gesellschaft. Vokiečių mokslo draugija, kuri savo laikraštį *Mitteilungen* yra surinkusi nuo 1879 m. daug lietuviškų pasakų, priežodžių, mįslių, dainų ir įvairių lietuvių kalbos ir folkloro tyrinėjimų. Draugijos leidiniuose bendradarbiavo ir lietuviai — Basanavičius, Jasulaitis, E. Volteris ir kt.

Litvomanas. Nesveikai pusprotiškai mylės Lietuvą ir lietuvius žmogus.

Policijos laipsniai. Rusiškai — *činy policii*, tas pats, kas policijos valdininkai.

Poselencai. Apgyvendinti Lietuvoj rusų naujakuriai.

Pristavas. Policijos nuovados viršininkas.

Taikos tarpininkas arba *Posrednikas*. Taip vadinamas buvo apskrities arba apielinkės valdininkas, kuris turėjo prižiūrėti valsčių savivaldybes ir valsčiaus teismus. Kaip ispravnikai, taip posrednikai būdavo tiesioginėj gubernatoriaus priklausomybėj.

Uloženije o nakazanijach. Tai veikęs iki d. karo Rusijos imperijojej Baudžiamasis Statutas.

Vykupai. Rusiškai *vykup* — išpirkimas. tai buvo valstybinis mokesnis už duotas valstiečiams žemes.

LITERATŪRA.

1. Aušra 1883, 1884, 1885 ir 1886 m.
2. K. Būga. Kalba ir Senovė, I dalis, Kaunas, 1922.
3. Michal Römer. Litwa. Lwów. 1908.
4. Lietuvos Mylėtojas (J. Šliupas). Lietuviszkieje Rasztai ir Rasztininkai. Tilžėje. 1890.
5. S. Baltramaitis. (Lietuvos Bibliografija). S. Peterburg, 1904.
6. Kovenskajá Gubernija za vremena 1843—1893 g. Kovna. 1893.
7. Varpas 1920, 1926 m.
8. Sborniki cirkuliarov Kovenskaho gubernatora, 1887—1893.
9. Vaclovas Biržiška. Lietuviškų Knygų Istorijos Bruožai. I Dalis. 1829—1930.
10. M. Bobrzyński. Dzieje Polski. 2 t. 1880. Warszawa.

Mūsų seniausieji liaudininkai

Petras Ruseckas

Pirmučiausia tenka priminti liaudininko sąvoką: liaudininku yra tas, kuris gina realius dabarties liaudies reikalus, o ateičiai siekia tam tikrų politiškos ir socialės liaudies gerovės idealų.

Bet tai yra, taip tariant, moderniško, idėjiniai galutinai susikonsolidavusio liaudininko sąvoka. Aišku, kad tos rūšies žmonės neseniai, ypač pas mus Lietuvoje, yra atsiradę. Bet gi tikrų liaudies gynėjų, kurie gynė liaudies reikalus, kartais net visomis savo gadynės priemonėmis, visuomet yra buvę. Ryškiausių, bet tik artimesnės mums gadynės, ir noriu aš čia nurodyti, tuo būdu kreipdamas „Varpo“ skaitytojų dėmesį į tai, kad pirmieji varpininkai buvo toli gražu ne pirmaisiais liaudininkais.

Vienas seniausių ir labiausiai sąmoningų liaudininkų buvo mūsų ankstyvojo renesanso poetas kunigas A. Strazdas (1763—1833). Tamsiame, jo gyvenamajame, baudžiavos laikotarpy jau plačiai buvo sušvitus mūsų pirmoji tautiško atgijimo gadynė (1810—1831). Jau darbuojasi visa eilė didelių švietėjų ir tautos aspiracijų žadintojų: T. Čackis, kan. P. K. Bauža, vysk. J. A. Giedraitis, D. Poška ir k. Tačiau visi jie savo idėjas skelbia beveik išimtinai bajorams ir per bajorus. Todėl jie liaudies negirdimi, nesuprantami ir jai svetimi. Jie, bent savo daugumoje, nėra liaudies priešai, daugelis jų, neabejotinai, galėjo būti dargi draugais, tačiau savo visuomenišku gyvenimu to neparodo, liaudies negina ir p.

Dargi didysis baudžiauninkų vargų dainius D. Poška, tokiomis ryškiomis spalvomis apibūdinęs skurdų, beteisų baudžiauninko gyvenimą, viešumoje nebuvo liaudies gynėju, užtarėju, ką juk jis ir pats aiškiai sako „Lietuvos ir Žemaičių muziko“ poemėlės gale, kai jis neva atsako prašančiam jo užtarimo baudžiauninkui:

„... Neder pirštus tarp durų kaišioti
 Ir svetimoj bažnyčioj žvakeles degioti...
 Ant kieno aš vežimo ir arkliu važiuoju,
 Tai ant jo prisakymo ir verkiant dainuoju.
 Kaip dūdorius birbin, taip kazoką šoku,
 Trumpai sakant, gudiškai rašyt nemoku,
 O kada ir mokėčiau, tai to dirbt nenoriu,
 Nes bajorui ant ponų pikts žodis nedoru...“

Visai kitaip visą savo gyvenimą elgėsi ir kalbėjo nuošaliai savo dvasia ir veiksmais nuo minėtų švietėjų stovintis, kunigas A. Strazdas. Kunigai tada ir savo sociale padėtimi, ir pasauliožiūra mažai kuo skyrėsi nuo bajorų ir vieną dūdą su jais „birbino.“ Taip „bebirbindami“ kilo bažnytinėje ierarchijoje, krovė ne Dievui ant garbės, bet sau ir savo giminėms ant naudos turtus, raižė, kada sumanydami, bizūnais baudžiauninkų nugaras ir kalbėjo apie dangaus karalystę. Ir viskas buvo tvarkoje: tokiais kunigais buvo patenkinti ir bažnytinė vyresnybė, ir dvarininkai, ir pasaulinė valdžia. Bet kunigas Strazdas šiais patogiais, rūpestingai nuo dyglių apvalytais keliais nepanorėjo eiti. Jis, „mužiku“ gimęs, nuo „mužikų“ nė žingsnio neatsitolino ir dygliuotu muzikišku keliu nuėjo. O juk buvo tai žmogus labai didelių gabumų ir didelio išsilavinimo, kas matyti, pav., kad ir iš jo aiškinimosi Vilniaus kunigų konsistorijai.

Buvo tai tikras ir labai griežtas ir kitokių, žinoma, negu šiandien, metodų besilaikantis liaudies gynėjas arba, tariant šių dienų terminu, liaudininkas. Gynė jis liaudį be paliovos ir kiekvienai progai pasitaikius, gynė dažniausiai labai skaudžia satyra, sykiu labai skaudžiai pašiepdamas ir visokias dvarininkų, bajorų ir kunigų blygbes, kaip dažnai pašiepdavo ir žmonių blygbes. Neabejotinai jis buvo, be kita ko, gerai susipažinęs ir su anų laikų humanistiskąją literatūrą, pirmoje gi eilėje su didžiaisiais prancūzų revoliucijos rašytojais; iš jų raštų galėjo būti pasisėmęs ir jų revoliucinės dvasios, jų neapykantos prieš dvarininkus, kas, pav., matyti iš jo „juoko“, kurį jis iškirto dvarininką Karpušką laidojant, arba iš jo eilių: „Ir atskrido juodas varnas“:

„Kaip tik sviatas prasidėjo,
Dievas lygumą*) padėjo,
Žmonės, kaip Dievą užmiršo,
Ir velnią ant sau nupiršo:
Liepė šėnavot balvonus
Ir tuojau uždėjo ponus...
Ponam uliot, kortom groti,
Minkštuos pataluos gulėti,
Lietuviškai nekalbėti,
Ant žmonių kreivom žiūrėti...
Paskutinį (ponai P. R.) kraują traukia,
Kada dvaran nusišaukia...
*Jau prikalta daugel plieno,
Ateis tokia dėl jų diena...*

*) Suprask: žmonių lygybę P. R.

Ar nesijaučia mano pabrauktuose žodžiuose tikras prancūzų revoliucijos atgarsis, prancūziškos liaudies atsiskaitymo būdas su dvarininkais? Ar nėra tai tolimos t. y. šių dienų Lietuvos pranašavimas, kuomet liaudis atsiskaitė su dvarininkais, nors ir kitokiu būdu, be „plieno“.

Už visą tai anų laikų Lietuvos valdovai: sulenkėję dvarininkai, bajorai, kunigai skaudžiai Strazdui keršijo, visą gyvenimą jį skaudžiai persekiodami ir net mirusiam ramybės neduodami. Ir buvo tas didelis liaudies gynėjas ir lygiai didelis vargšas savo kovoje vieniui vienas: negirdėjo ir nesuprato jo niekas kaip tik bejėgė, be teisė, neorganizuota liaudis.

Neabejotinai tik iš tikrų liaudininkų galėjo susikurti ir 1822 m. lietuvių būrelis, pasistatęs sau tikslu rašyti ir leisti lietuvių kalboje knygeles liaudžiai šviesti. Tik, deja, mes apie tą būrelį mažai nežinome, nes jis trumpai ir tegyvavo, mažai kuo ir pasirodęs. Tas būrelis buvo susikūręs, kaip žinoma, prie Vilniaus universiteto ir vadovavo jam, berods, studentas Simonas Daukantas.

Ir vėl, visiškai nuošaliai nuo viso lietuvių tautiško atgijimo stovintis ir savaip sulietuvėjęs, vokiečys mokytojas Pr. Kelkis (Kelch), šiandien taip išgarsintų „Nusidavimų“ įsteigėjas (1832) ir redaktorius. Taip, tai irgi nemažas liaudies draugas ir gynėjas, savotiškas liaudininkas, tik jau visai kitoks, kitų metodų besilaikęs, negu A. Strazdas. Teisybė, jis savo „Nusidavimais“ žymiai prisidėjo prie lietuvių Mažojoje Lietuvoje migdymo. Bet tai buvo jo savotiška tragedija, tikras jo gyvenimo ir darbų nesusipratimas ir prieštaravimas, nes jis juk buvo didelis ir tuomet gal vienintelis inteligentiškas lietuvių kalbos gynėjas prieš Prūsų valdžios užsimojimus. Bet gynė jis lietuvių kalbą, reikia manyti, ne tiek dėl pačios kalbos išlaikymo, kiek todėl, kad matė, jog vokiečiai, persekiodami lietuvių kalbą, sykiu persekioja ir sunkiai skriaudžia lietuviškai kalbančią, bet visų užmirštą, be vadovų liaudį. Todėl jis, būdamas geros širdies, humaniškai nusistatęs žmogus, negalėjo pasyviai žiūrėti į tai, kas darosi, ir gynė skriaudžiamąją liaudį, o per ją gynė ir lietuvių kalbą, pirmutinis pramanęs rašyti „peticijas“ į Prūsų valdovus, kad šie gražintų lietuvių, gal, anot jo, tik liaudies kalbą į mokyklas ir p..

Ir pačiame gyvenime Kelkis buvo didelis žmonių mylėtojas ir užtarėjas. Ir liaudis jam už tai gražiai savo meile atsilygino.

Sulyginimui tenka Kelkiui prieš priešais pastatyti prof. Kuršaitį: šis žmogus, suvokietėjęs lietuvis, žinojo tik „viernai“ pildyti Prūsų karaliaus valdžios įsakymus, visiškai neatžvelgdamas į tai, kad tie įsakymai būna kenksmingi tai liaudžiai, iš kurios jis pats buvo kilęs.

Toliau eina visa eilė didžiųjų mūsų antrosios (1845—1863) tautiško atgijimo gadinės veikėjų, kurie sykiu buvo ir dideliais liaudininkais, nors vis dar daug kuo skirdamiesi nuo šių dienų liaudininkų: S. Daukantas, vyskupas Valančius, lenkų vadinamas „chlop biskup“, L. Ivinskis, mūsų pirmas ir tikras žurnalistas, Mikalojus Akelaitis, tas „chlop z Marijampolskiego“ ir iš dalies, jaunatvės laikais poetas kunigas, vėliau vyskupas A. Baranauskas. Jų liaudininkiškumą tektų įrodyti tais pačiais metodais, kaip ir Strazdo ar Kelkio. Bet tai užimtų daug laiko ir vietos, ir todėl šis reikalas tenka atidėti kitam kartui.

Po jų ateina mūsų trečioji, kitaip tariant, dabartinė tautiško atgijimo gadinė: sušvinta „Aušra“, suskamba „Varpas“, į eiles sušaukia „varpininkus“, kurie, ilgai besievoliucijonuodami, išėjo į šios dienos liaudininkus.

Mintys apie meną, parodas ir mūsų menininkų „imbroglio“

Bučas Bernardas

Menas yra daiktas turįs pranašingos ir atspėjančios galios tik tada, kai jis eina kartu su gyvenimu. Menas — veikimas.

Pasaulis gyvena vertybių perkainojimo epocha.

Pas mus jau, rodos, nė žingsnio nebežengiama, kad nedrebėtų iš rūpesčių, ar tas žingsnis bus nužengtas à la Vakarų Europa, ar tautiškai, ar jis bus „indėlis į bendrą kultūros lobyną“.

Ta Europa tiek akiai stengiamasi pasekti, kad nutolstama nuo savos tikrovės, pasiklystama tikrojo savito kelio nors šiek tiek beieškant. Kartais net nueinama iki absurdo: pas save einama į praeitį, gilinamasi į primityvus ir t. t., o iš svetur praktiškai teimama tik paskiausios mados, tik paviršutiniškumai bulvarizmai bei rafinuočiausias išsigimimas; kaip ir pamirštama praeities kūriniai.

Žinoma, nuo saulės sunku neapžabalti, bet juk ir saulėje dėmių esama...

O į tą „bendrą lobyną“ vistiek nepavyks nieko įnešti, kol nesukursime vertybių savomis jėgomis, vieni patys nuoga kakta stoję prieš gyvenimo realybės uolą.

Žmogaus tikslas nugalėti medžiaginį pasaulį, surasti ir prilygti jį sukūrusiam, kurs nuo jo pasislėpęs — tarus „ieškok manęs“ Dieva. Taigi tik tat, ko žmogus čia besitobulindamas pasiekia, sukuria naujo savotiško, kaip lygus su kitais lygiais (čia tautybė, pilietybė bei tikyba nesvarbu!) ir tai išperka aukomis, yra kultūra, priimama į savo lobyną. Jokios falsifikacijos, jokios kopijos, plagijatai, dirbtiniai, aprioristiški specialūs sulipdymai tyčia à la „pagal užsakyką“, be nuoširdumo suktai padaryti, tenai nepatenka.

Aišku, lietuvis gali ką nors sukurti tik kaip lietuvis sekdamas savo prigimimą, būdą, išeidamas iš savo sąlygų, aplinkybių, padėties. Bet reikia galutinai „save surasti“, surasti ir išsiaiškinti savo vietą bei misiją šioje žemėje, kuri, visiems aišku, nėra merdėti po didelio ir sunkaus rožančiaus jungu lūšnelėj bei paminklu palikt tik svetimos kultūros visokių priemonių bei prietaisų suvartotų krūvą, kurios viršuje nature morte: „vaikas žaidžia jo-jo“... Kaip

mums bendrai, taip ir mūsų menininkams dar stoka savikritikos šia prasme, t. y. kaip lietuviams ir kaip žmonėms dėl to bendro mūsų pačių nesusradimo.

Dėl to iki šiol, nežiūrint tautos didelių visokeriopų gabumų, mes buvome žalia medžiaga dažniausiai ir kitoms kultūroms. Juk ir dabar daug mūsų brolių, papuolę kur nors nuskęsta, kaip muselės meduje: nuvažiavę Paryžiun ar kitur menininkai ar kiti tuojau keičiasi ir, deja, dažniausia blogojon pusėn, persiimdami nerimtomis aktualiomis madomis, manieromis (dažnai bulvarinėmis) ir žūva, arba lieka merdėti. Grįžęs iš svetimų kraštų Lietuvon, dažnai nebesusikalba. Čia prisimena vienas vaizdelis: vieno tėvo keturi sūnus grįžo iš Anglijos, Vokietijos, Prancūzijos ir Italijos. Ir kai ėmė vienas šaukti „Sport“ tik „Sport“, antras — „Philosophie, Kultur, Bier“, trečias — „liberté, laisser faire“, ketvirtas — „Mussolini, Mussolini“ ir panašiai, tai tėvas nebesusikalbėdamas ir nebegalėdamas pats išsižioti, pagriebęš garadą, nuvijo visus į savo krašto pradžios mokyklą.

Dauguma, rodos, neįstengia ir nesistengia iš aukščiau pažvelgti į bendrą žmonijos kultūros raidą ir persiimti aukščiausiomis laiko idėjomis, visa siela ir protu suvokti prasmę, turinį ir t. t., to meno ir tiesų, kurie yra gyvi amžinai.

Vėlgi pasitaiko be orientacijos kritikų, kurie net didžiausio dekadentiškumo ir atgyvenusios mados pamėgdžiojimo darbuose blusinėja ir randa „tikro tautiško lietuviško meno (ar stiliaus) užuomazgą“ ir t. t.

Užmirštama, kad šiuo tarpu Europa yra visokeriopai (tik ne techniškai) subyrėjusi, pakrikusi, nupuolusi, subulvarėjusi, impatentiška. Jos idėjos ir senosios vertybės kartu su Verdeno mūrais, šventovėmis ir net kapinynais sutrupintos ir sujauktos didžiųjų kanuolių ir dinamito. Ji pati agonijoje ieško naujų vertybių. Ji net negrų griebiasi, norėdama pasisavinti jų primityviškumą, jų natūralumą, jų sveikumą, net jų kraują, kad atgaivintų savo sušvinkusį kūną.

Paklauskite jos šių dienų muzikos, paskaitykite poezijos, pažiūrėkite meno, ir jums paaiškės, kokia yra karikatūra, kai koks nors žaliūkas, Lietuvos negras, sakysim kur nors nuo Šakių, ir jis, savęs dar nepažinęs, neišbandęs ir jau virtęs tokio tipo Vakarų europietis, miesčionis...

Gilesni protai tą pavojų numatė anksčiau ir ėmė suprasti graikiškos išminties žodžių prasmę: „Gnothi seauton!“ — „Pažink pats save“. Imta gilintis į tautiškumą, ieškoti tautos dvasios, tautiškumo esmės. Imta studijuoti liaudies dainelės, tautosaka, jos menas. Čia iškilo p. Galaunė ir iškėlė smūtkelį; jį tyrinėjo, žiūrino, galvojo ir,

pagaliau, pasakė: iš čia turi gimti lietuviškas stilius. Aišku, teisingai pasakyta, nes iš tikrųjų mes juose randame šį tą savotišką, lietuvišką, t. y. savaip traktuojamus išreiškiamus kai kuriuos elementus, nes kai kurie dievdirbiai dirbo visai nieko nematę, gal būt iš vaizduotės bei natūros. Bet apamai, tais dievukais aš daug nepasitikiu. Jie yra neseni ir daugiausia daryti pagal bažnyčiose matytus tarptautinius šablonus. Pagaliau, jie yra sukurti tamsiausiam ir liūdniausiam Lietuvos laikotarpyje — visokioje pirespaudoje, vergijoje; juose pernelyg vyrauja apatija ir melancholija. Jų sekimas bei kopijavimas, kaip reiškiasi tendencija, būtų dar vienas absurdų, nes mes dabar esame nepriklausomi, laisvi, vergijos liekanas mes bepažįstam tik iš muziejų, mes norim kurti naują gyvą, realaus džiaugsmo, be melancholijos, be mistikos ir be jokių kitų nuodų sveiką gyvenimą. Dėkime greičiau dvasios ir kūno liūdno atminimo vergijos ir ubagystės palaikus į muziejų!

Skubėkime valyti nuo jų savo dvasią, būdą, galvojimą. Nepriklausomoji Lietuva yra Prometėjus. Ji turi būti Herkulesas.

Didžioji, t. y. senoji jos istorija mums per tolma ir nebesuprantama, o artimesnioji — mūsų gėda. Pagaliau reikia suprasti, kad tradicijų neturime. Jos prasidėjo tik nuo „Aušros“ ir „Varpo“, ypač nuo 18-tųjų metų. Nebeeikvokim laiko ir energijos istoriniams minėjimams, šventėms bei paminklų statymams. Aktyvinkim, gyvinkim, skautinkim šį dvidešimto amžiaus universalumo prasmės mūsų jaunąjį ir heroiškaįjį džiaugsmingąjį gyvenimą gyvu, laisvu, renesanso, aukštų siekimu, didžiųjų pastangų dvidešimtojo amžiaus heroizmo menu, drauge gimusiu ir iš visų laikų, visų kraštų didžiųjų darbų, veikslų, idėjų.

P. Galaunė, sumanęs apdovanoti Lietuvą jos savu tautišku stiliumi, menu, ėmė rengti jam kelią: ėmė versti „senus dievus“ bei dievdirbius ir ieškoti naujų, kurie sukurtų jo sumanytąjį tautišką stilių pagal smūtkelius, kryžius, juostas, priejuostas bei staltieses.

Toks didelis menininkų priauglis, tas jo, meno suaktyvėjimas įnešė paskutiniaisiais metais į Lietuvos, t. y. Kauno meno gyvenimą daug gyvumo.

Be to, gana dažnai į Kauną ėmė atsilankyti užsienio (ir ypač „užsieny didžiai išgarsėjusių mūsų krašto kilmės“) menininkų su parodomis.

Ne labai senai atsiradė, „Vakarų Europos“ pavyzdin, nuolatinė Meno Galerėja, kur parodos keičiamos kas mėnuo, ir kur paskutiniu laiku buvo taip įdomios japonų grafikos paroda.

Lapkričio mėnesį įvyko, taip pasivadinusios, „Ars“ paroda Čiurlionies Galerėjoje. Ir su visomis išskilmėmis bei ceremonijomis ir švęstu vandeniu atsiradė Nepr. Dail. Dr-jos patalpa Laisvės Alė-

joj su sale parodomis, literatūros vakarams, paskaitoms, koncertams ir t. t. Kartu atsidarė ir klubas — kavinė ir įvyko pačios Dr-jos paveikslų paroda.

Pradžioje šio mėnesio toje salėje jau įvyko karikatūristo Kaganio šaržų paroda, kuri „žinovų tvirtinimu daug daugiau vykusį už Palangoje įvykusią“. Ir toliau šioje salėje bus nuolat parodos.

Drauge su parodomis vyksta gyvi ginčai, diskusijos spaudoje. Pastarieji, plius nesantaikaus gyvenimo atgarsiai išrodo pernelyg aštrūs ir kartais nebeišlaiką rimtumo, nuoseklumo. Kartais stinga rimtų argumentų. — Paskutinių savaičių straipsniai įvairiuose laikraščiuose. Puolančios ir besiginančios pusės tą pat tvirtina pernelyg iškalingai. Juk ar meno klausimų rimtame ir šaltame svarstyje, nuomonių kultūringame ir ramiame, dargi profesoriškame kertimesi gali turėti vietos argumentai: „šarlatanai“, „bulvarinės skulptūros“ ir p.? Dėl to truputį liūdnoka ir tas įneša į tą judėjimą daug nesklandumo ir „emhorras“, anot tų prancūzų.

Palietę intimiškesnį mūsų menininkų gyvenimą, turėsim konstatuoti ištikrųjų keistą ir didelį nesugyvenimą, neapykantą; kovos einama labai šiurkščiai: rodos kartais bellum omnia contra omnes. Kiek jų tarp savęs nesikalba, nesisveikina. O kartais net vieni kitus pilname įkaršty išvaro iš savo namų, kaip atsitiko su Čiurl. Galerėjos komisija, atėjusia į Neprikl. Dail. Dr-jos parodą užpirkti Galerėjai paveikslų. Konflikto aštrumą liudija faktas, kad nepabota komisijoj dalyvavusio Šv. ministerijos atstovo.

Kokios gi tos kovos, to „imbroglio“ priežastys? — norėtum paklausti. Be abejo priežasčių čia yra visas kompleksas; sunku būtų duoti kuriai nors jų pirmenybę. Išrodo, kad jos visos pirmailės. Pabandysim jas konstatuoti iš eilės kaip faktus.

1. Mes pasiekėme aukštesnio evoliucijos laipsnio ir senu nebepasitenkiname. Jau pribrendo ieškojimas savo savito lietuviško kartu stiliaus, formos išreiškimui taip pat naujo. Kito galvojimo ir jautimo vaisiaus, turinio.

2. Ikišiolinė menininkų karta su kai kuriomis išimtimis (P. Rimša ir kt.) yra istoriškai atgyvenusi: paprastu natūraliu keliu. Gal būt, jai galėtumėm primesti naujo laiko dvasios nesupratimą, jos neieškojimą, gyvenimą senu prieškariniu galvojuimu, kaip menininkų neturėjamą ideologijos, sekimą, pataikavimą nenusimanančiai visuomenei; subiznėjimą, pasireiškus naujoms jėgoms, pasirodymą pasotistiška ir reacionieriška, nepalikusią mums šedevrų ir t. t. Nesąmonė būtų sakyti, kad Varnai, Zikarai, Mackevičiai nieko nedavė: jie tiek davė, kiek galėjo duoti senos epochos atskalos. Bet:

3. Jaunoji karta dar neprigyveno iki naujos epochos, kuri savaime yra prasidėjusi kartu su visu lietuvių dvasinio gyvenimo

išsirutulojimu. Grupės „Ars“ manifestas ir pati paroda, kuri sujudino senesniąją kartą ir privedė prie kontrmanifesto „Menas ir pseudoprimityviškumas“, ir net represijų prieš tos grupės vadus, kaip valdininkus, žinoma, yra vienas pirmųjų žingsnių tos kovos ideologinėje plotmėje. Bet būtų klaida manyti ir neatsargu šaukti, kad naujos epochos Alfa, griežta pradžia. Čia jau pataikyta į tikrąjį kelią. Taip pataikyta, kaip „Keturių Vėjų“ literatūroj. Užtenka, kad pajudintos naujos mintys, iškeltos problemos; čia p. Galaunės nuopelnas. Bet tas šaukimas tėra tik šaukimas į „kovą“, „Kelkite“ meno įžangos, norėčiau manyti, dvasioje.

Aišku, ir įtikinančių argumentų darbais nėra. Pati grupė „Ars“ savo darbais nėra koks vienetas nei vieno laiko, nei vienos menų krypties, nei ideologijos. Tai yra tik pripuolamas parodai susitelkimas po p. Galaunės ideologijos (jei taip jau galima būtų pasakyti) vėliava ir savo deklaracijoje — „manifeste“.

Taip pat čia yra tik mažas (bet yra!), žinoma, „kiek leidžia sąlygos“ bandymas įvesti tautiško, atseit liaudies meno elementų grafikon bei skulptūron. Panašus „stiliaus kūrimas“ yra lygus vieno architekto „lietuviškos architektūros sukūrimui“, kai jis prie grynai bizantiško dalyko prisegė lietuviškumo žymes — kryžius, kai šie buvo madoje... Taigi, būtų tuščia ieškoti ir toje grafikoje ir ypač skulptūroj aiškaus savito išdirbto stiliaus. Šis pastarasis, nežiūrint šiek tiek smūtkelius primenančio kai kurių elementų traktavimo, yra perdėm egiptietiška — moderniškai — europietiška — dekadentiška. Bet ne visa. Bendrai, turi „žadančių simptomų“.

Tapyboje jau sunkiau su tuo tautišku. Čia jo užtat ir nematom, nes čia jau elementų neįvesi, kada nėra jų iš kur imti; nėra atitinkamų paminklų nei primityvuose, nei kitur. Bet užtat čia randame visokių moderniškų krypčių, tapybos atgarsius, galingai reprezentuojančius bei prilygstančius Vakarų Europai ir įnaguruojančius „naują epochą“ Lietuvoje. Bet nuoširdžiai savęs paklauskim, ką gi duos Lietuvos menui tie impatentiški bulvarinės manieros „teplioriai“, kurie perkami stipendijomis ir lietuviškais talentais iš „quai de la Seine“ talkučkos? Ar ne išeitų mūsų garbei ir naudai, kad laiks nuo laiko į savo sales pasikviestumėm iš paties Paryžiaus pačius šios rūšies akrobatas su savo originalais, ir susirinkę už keletą centų pasipramogautumėme, pasijuoktumėme ir tuo pasitenkintumėme, jei tas būtinai reikalinga?..

Grafikos ir Galdiko peizažai tikrai maetriški. Bet peizažai, peizažai ir dar kartą peizažai. Mums gi jau reikia Dovydu, Možiešių, Paskutinių Teismų! Peizažus visai perdavinėdami, perdirbinėdami iš visų galų, pusių ir šonų savo meno Dievo kažgi kur neiš-

kelsime. Reikia pagaliau suprasti, kad be žinojimo, mokslo, skaptelio, teptuko ligi anatomiinių formų valdymo neįmanomi šedevrai.

4. Visa tat jau daug kas supranta — iš vienos ir antros pusės. Senieji padavę memorandumą Šviet. Ministerijai dėl stipendijatų kontrolės (aišku, tas svarbu!). Jaunieji išsikeičė ir matą pavoju. Prie dar plius ambicijos.

5. Didelis jaunųjų praeauglis, iš kurio susidarė kaip ir klasė laisvų menininkų — proletarų, bedarbių. Jų materialinis ir moralinis padėjimas tragiškiausias ir katastrofiškiausias. Mat, jie daugiausia žmonės baigę, ar nebaigę Meno Mokyklą. Daug geresnių darbų už buvusius mokytojus dažnai nesugeba padaryti arba dorą jų manierą tik silpniau. Iš antros pusės, savo mokytojų kartais niekinami. Darbų jie negauna, arba gauna iš savo buvusių auklėtojų, kurie turi visus užsakymus kaip ir monopolizavę dėl plačių pažinčių ir panašių kitų priežasčių. Darbus tie auklėtojai ima iki smulkiausių, ir nesidrovi, atidavę mokiniamis įvykdyti, pasilikti sau nuošimti, nors iš užimamų vietų gauna geras algas. Viešų varžytynių nėra, konkursai neskelbiami. Tokioje atmosferoje ir sąlygose susidarė Naprikl. Dail. Dr-ja. Ji nepriklausoma tuo, kad susideda daugiausia iš tokių virš minėtų jaunų „dar nepripažintų“ menininkų, nesurištų, t. y. nepriklausančių daugiausia jokių tarnybų. Nors jų santykiai su arsininkais šalti, ar jų visai nėra (mat, pastarieji kaip Vakarų Europos apaštalai į juos iš aukšto „Jupiterio žvilgsniu“ žiūri), tačiau jie kūrybiškai, net ir parodose, yra susimaišę. Tik nepriklausomieji be pretenzijų, natualesni, labiau savo vietoje. Jų parodoje nieko naujo. Be geresnių ir maistriškų grafikų bei dekoracijų bandymų (teatrui ir bažnyčioms) pernelyg smulku, klaiku, nublanke. Peizažai, peizažai, peizažai. Kompozicijų bandymų nėra, o kiek yra — paprasčiausias nevaldymas kūrybos medžiagų, stoka žinių ir t. t. Matyt, vis dar neįsitikinama, kad be išsikultūrinimo, laiko dvasios bei idėjų pažinimo bei aukšto išmokymo kūrybos technika be kūrybinės galios ir talento neįmanomi jokie darbai su šedevriškumo žymėmis.

„Nėra pinigų. Liūdna, nejauku. Šalta, palša, melancholiška, mistiška“ — parodų salėse, tuo tarpu kai gamtoje giedra, gražu, padangėje urzgia orlaiviai, balionai neša Picardus į stratosferas, raketos skrenda į mėnulius, teleskopų žvilgsniai į tarpastrines planetas, už Grįžulio ratų ir Paukščių takų...

Kada subaigs trundyti lietuviškas Smūtkelis?!

Mūsų mokykla ir visuomenė

V. Č-nas

Mūsų visuomenėje įprasta žiūrėti į mokyklą ir jos darbą iš gana siauro interesų ratelio. Mokytojų ir mokinių, tėvų ir vaikų santykiai sprendžiami individualiai ir labai retai tenagrinėjami universalesnėje plotmėje. Rėtkarčiais, kai vienas antras mūsų mokyklų gyvenimo reiškinys pasidaro opesnis ir priverčia ne tik vienus pedagogus, bet ir kai kuriuos jautresnius tėvus išsirtarti gyvu žodžiu ar spaudoje, tada šitokia „dienos aktualija“ nepatraukia platesnės visuomenės dėmesio, tik arba papeni partinių dienraščių skiltis nauja polemikos su politiniais ar ideologiniais priešininkais medžiaga, arba pačios spaudos ir visuomenės traktuojama lygiai su kitomis laikraštinėmis sensacijomis ir greitai užmirštama. Didesnio pedagoginio sąjūdžio Lietuvoje nei visuomenės, nei net mokytojų tarpe nematyti. Tėvai domisi tik veik jų pačių vaikų mokslo pažanga. Sūnaus ar dukters žinių didėjimas, skaitymo — rašymo ir skaičiavimo techninė pažanga, fizinis išaugimas, mandagumas, stropumas — štai mokyklos darbo įvertinimo kriterijai. Taip yra, taip ir toliau turėtų būti. Tačiau tie klausimai, kurie rūpi atskiram tėvui ar motinai, turėtų būti labiau išplėsti. Visuomenė turėtų susiformuluoti sau platesnius idealus, kurių siekti turėtų mokykla ir jos auklėjamoji jaunuomenė. Visos individualinės pasiekimų galimybės turėtų būti taikomos ir visai moksleivijos masei. Jei ko norint visuomenė nesitiki pati dabar pasiekti, ji tikisi pasieksianti ateity, savo vaikų generacijoje. Kiekviena visuomenė pasauly, jų tarpe ir mūsų lietuviškoji, tiki savo vaikų geresnį gyvenimą, laukia iš jaunosios kartos naujų pasiekimų, geresnių darbo rezultatų ir laimina ją į rytojaus žygius.

Tačiau ir jaunuomenė ir mokykla nėra izoliuota nuo socialinės aplinkos. Visos mūsų visuomeniškos institucijos yra mūsų intelekto, mūsų gyvenimo reikalavimų padarai. Taigi tokiu ar kitoku savo visuomenės viešųjų reikalų ir įstaigų sutvarkymu mes dabar lyg apsprendžiame (determinuojame) ateities jų veikimą. Vadinas, ir pati pažanga neįmanoma be mūsų pačių kartos pastangų, be mūsų valios aktų. Mūsų jaunuomenė auklėjama mūsų kartos sukurtose mokyklose. Ši sava lietuviškoji mokykla dar nesudarė sau tradicijų. Ji tokia pati naujakurė, kaip ir mūsų valstybė. Dažnai išgirs-

tame, kad mūsų visuomenė, ypač aktingiausioji jos dalis šviesuomenė neturi aiškaus „veido“, aiškių gyvenimožiūros ir pasauliožiūros linijų. Ji tarsi siluetas be ryškių kontūrų. Čia ne vieta mūsų visuomenės charakteristikos analizei, tad galima tik šitai prisiminus panagrinėti mūsų mokyklos sąsają su socialine aplinka.

Visiems mums žinoma, kad savosios, tikrai lietuviškos mokyklos senoje mūsų valstybėje nebuvo. Neturėjome jos ir valstybės nepriklausomybę praradę. Įvairių okupacijų amžiais dygo vienur kitur liaudies sąmonėje savos mokyklos reikalo nuovoka, pajautimas. Jau Valančiaus aprašomas Antanas Tretininkas buvo liaudies pedagogo prototipas, geriausias tų laikų liaudies pedagogikos atstovas. Vysk. Valančius savo „Antano Tretininko pasakojimais“ ne tik „išprovokavo“ gausią plejadą liaudies švietėjų — „daraktorių“, bet toje pat knygelėje davė jiems, lygiai ir visai skaitančiai anų laikų liaudžiai pedagogikos ir metodikos žinių. Primityvi mums atrodo Valančiaus pedagogika ir ypač didaktika, o vis dėlto kaip ji tiko aniemis laikams... Gerą pusę amžiaus panašia pedagogika buvo auklėjamos ištisos kartos. Daraktorių galdynės mokykla Lietuvoje dar laukia savo istoriko; jos istorinė medžiaga yra taip pat rinktina, kaip ir baudžiavos ar knygnešių galdynės istorinė medžiaga. Carinės Rusijos mokykla veikė Lietuvoje visiškai neatsižvelgdama vietos gyventojų interesų ir tautinių aspiracijų. Tuo metu mūsų visuomenė buvo bebalsė mokyklos reikaluose. Tačiau ano meto sveikas tautos instinktas išsaugojo ir sutaupė intelektualines jėgas, kurios spontaniškai išstrykdavo atskirų šviesuolių žodžiais ir darbais, prikelusiais tautą gyventi ir kurti savo pačios ateitį. Savisaugos instinktas ir kūrybinis užsidegimas sužadino tautą kurtis savo mokyklą, ir, mūsų nepriklausomybės pradžioje ji vos užgimusi, šandien gali pasigirti išaugusi kiekybiškai ir kokybiškai į nepalyginamus su liūdna praeitimi dydžius.

Sąveikos tarp visuomenės ir mokyklos rusų valdymo laikais nebuvo. Patys gerai atsimename, kaip aiškiai mūsų tėvai suprato rusiškosios mokyklos tendencijas ir kaip patys moksleiviai rūpindavosi apsaugoti savo individualinius ar tautinius interesus nuo rusifikatorių įtakos. Autokratiškai biurokratinė Rusijos mokyklų santvarka neleido visuomenei dalyvauti mokyklų kūrimo darbe. Nūdienė mūsų mokykla išaugo iš mūsų pačių valios turėti tokią ar kitokią savo mokyklą ir, jeigu visuomenė neturi balso arba per mažai jo turi mokyklų darbo ir valdymo srity, ji pati yra tuo kalta. Kas bandytų mažinti ar visiškai neigti sąveikos reikalingumą tarp visuomenės, atseit, organizuotos šeimos ir mokyklos, mūsų laikais pasirodytų obskurantas esąs. Vis dėlto ir dabar mūsų jautresnių pedagogų nusiskundžiama, kad ryšiai tarp šeimos ir mokyklos yra per daug oficialūs, kad šeima neina mokytojams į talką, kad moky-

tojų darbas visuomenės neįvertinamas ir t. t. Vadinasi, visuomenės ir mokyklos sąveika dar nesusikūrė, dar nesurasta mokyklos ir visuomenės bendradarbiavimo bazė.

Skaudžiausia kai kurių tautų likimo ironija gali būti iliustruojama ir tuo faktu, kad jos visuomet pavėluoja savo auklėjimo — mokyimo sistemą reformuoti. Lenkai tik baigdami prarasti XVIII a. pabaigoje politinę savo krašto nepriklausomybę suskato tvarkyti mokyklas ir jų reformą pavadę buvo tam tikrai Švietimo Komisijai, kurios darbas iširo jungtinę Lietuvos — Lenkijos valstybę galin-giesiems kaimynams išsidalijus. Šių dienų Ispanija tik karalių sostą nuvertusi dabar, į XX amžiaus vidurį žengdama, iškilmingai deklaruoja įvedanti privalomą visuotinį pradžios mokslą **de facto**, o ne popierinį, kurs egzistavo senosios monarchijos biurokratijos stal-čiuose. Mūsų mokykla gimė ir augo sunkių tautos pastangų metu. Ilgą laiką jai tiko **vargo mokyklos** vardas, tačiau, jei ji tokia bus galima vadinti ilgesnį laiką, **kalti būsime mes**, ne sunkios kovos dėl nepriklausomybės, kurios jau praėjo, arba dabarties ekonominė de-presija, kuri dvasinio sąjūdžio negali tramdyti. Mes negalime jokiū būdu pasiteisinti, kad mūsų mokykla kaip tik atitinka visuomenės gyvenimo reikalavimus. Taip, mūsų mokykla patenkina didžiulę dalį snaudališkos visuomenės, kuriai vis viena, koks bus tautos rytojus, jei tik šiandien pakenčiamai gyvenama, ir tą, neaiškia savo kiekiu ir pasauliožiūra, žmonių grupę, kuriai užvis labiau pageidau-jama tokia mokykla, kurioje kuo daugiausiai statikos, vergiško klusnumo ir pasingo „žinių“ kalimo, kuri rengia tautai ir visuome-nei narį — manekoną.

Nepriklausomybės pradžioje užsimojome susidaryti vieningą mokyklų sistemą iš 3-jų laipsnių mokyklų: 4-riametės pradedamosios, 4-riametės vidurinės ir 4-riametės aukštesniosios. Šią trijų ketveriamečių mokyklų sistemą vainikuotų aukštosios mokyklos — universitetas, ž. ū. akademija ir pan., o gretimai iš įvairių laipsnių šakotusi įvairios specialinės mokyklos. Taip pačioje pradžioje nevykusiai sukirptas mūsų mokyklų rūbas turėjo būti vėliau karpomas ir persiuvamas. Ketveriametė pradžios mokykla gavo „modernišką“ programą, kurios kai kurie dalykai **užsienio miestų mokyklose** vos 6 — 7-ais mokslo metais tedėstomi. Tiesiai ant pradžios mokyklos atremta 8-niametė gimnazija įsivyravo visoje Lietuvoj, palikdama nuošaly vidurinę mokyklą. Ši pastaroji, ne-turėdama tinkamos veikimo dirvos po kojų ir ypač gerų pedagogų stokos ir pogramų trūkumų nuskriausta, ėmė merdėti ir buvo belikviduojama (1928 m. uždaryta 14 vidurinių mokyklų ir jų vietoj imta steigti specialinės (amatų) vidurinės mokyklos, tačiau labai nesparčiai. Tokių įsteigta vos kelios, vietoj keliolikos likviduotų vid. m-lų). Nors pradžios mokyklos programa ir gausi savo kiekiu

ir turiniu, tačiau vidurinių ir aukštesniųjų mokyklų mokytojai rūgoja, kad pradžios m-los tinkamai neparengiančios vaikų į I-ąją gimnazijos klasę. Universitetas vėl nusiskundžia menku daugelio gimnazijų darbo rezultatu, kai susiduria su jaunesniais studentais — naujokais akademinų studijų darbe. Ir taip netobuli mūsų mokslo laiptai veda jaunuomenę į ateitį, o visuomenė savo viešojo balso nekelią. Paaimanuoja atskiri žmonės, ypač tie, kurie leidžia savo sūnus — dukras į aukštesniąsias mokyklas. Visiems aiškus yra mūsų mokyklų programų revizijos klausimas. Pradžios mokykla turi „išpūstą“ programą 4-rių metų kursui; reikia arba mokslo metų kiekį tai pačiai programai padidinti iki 6-ių, arba, paliekant 4-riametį kursą, sumažinti programą, kad ji būtų **gerai** vaikų įsisąmoninama, bet ne paknopstomis iškalama. Reikia gimnazijos mokslo dalykus suderinti su pradžios mokyklos programa, o kas svarbiausia: surealinti programą ir priversti to tipo mokyklų mokytojus galiausiai **pasidaryti pedagogais** — **kūrėjais**, o ne kalimo automatais, verbalinės mokyklos manekenais, kurių gadynė jau praėjusi.

Ir su šitokiomis programomis, kurias dabar Lietuvos mokyklos turi, galima būtų kitų, daug geresnių, rezultatų prieiti, bet mes nemokame ir nesistengiame išmokyti prieiti prie jaunuolių psichikos, nenorime mūsų mokymo planus, techniką ir pačią pamokų dvasią priderinti prie mažų būtybių psichologijos. Mes vaikus traktuojame, kaip mažus žmogiukus, tik ūgiu ir amžiumi skirtingus nuo mūsų pačių ir kalame jiems dalykus, mūsų pačių parinktus jų „ateičiai“. Pasiklauskime patys savęs, kokia iš viso ateitis galima numatyti, vien mūsų dabarčiai ją sąlygojant? Ar ištikrųjų tų formulių ir „žinių“ virtinė, kuri pripildo mūsų mokyklų auklėtinio galvelę, jam bus jo asmens „ateity“ reikalinga?

Gyvename kapitalizmo ir gyvų darbo jėgų kovos amžių. Persvaros kovoj dar nematyt. Į kokias formas ta kova išsilies ateity — nežinia. Tačiau industrija turi ryškių tendencijų kilti, ne kristi. Amžių ratas atgal nepasisuks. Rankų darbo gadynė dings pamažėle, bet negrįžtamai, jei bent koks pasaulinis kataklizmas sutrukdytų natūralią žmonijos evoliuciją. Garsus Š. Amerikos pedagogas, Kolumbijos un-to prof. Džonas Džui savo veikalėlyje „Mokykla ir visuomenė“ šitaip pasisako šiuo klausimu: „Mūsų laikais gamybos koncentracija ir darbo padalinimas sunaikino namų pramonę, bent kaip auklėjamąjį ir mokomąjį faktorių, bet netikslu yra vartoti, kad dingio amžinybėje geri seni vaikų kuklumo, nuolankumo ir aklo klusnumo laikai, jei mes tikimės vienu dūsavimu ir draudimu grąžinti juos atgal. Radikaliai pakitėjo gyvenimo sąlygos, ir jas turi atitikti taip pat radikali auklėjimo — mokymo reforma“. Ar mūsų mokykla eina su gyvenimu? Ar ji suskuba patenkinti fizinį ir dvasinį (jaunuolio(-ės) brendimą ir jo interesus, ar parengia, pagaliau, ji

būsimajam visuomeniškam gyvenimui? Ar ne skaudus faktas, kad neretas mūsų mokyklą baigęs jaunuolis išeina į gyvenimą dar didesnis egojistas už jo tėvus, neturi tvirtų savo elgimosi imperatyvų, nemoka savo jėgų apskaičiuoti ir derinti su gyvenimo aplinkybėmis ir negauna paspirties kritišku momentu nei iš tėvų, nei iš valstybės nei iš visuomenės. Kodėl taip yra? Atsakymas tegalimas vienas: mūsų mokykla nemoko jaunuolių organizuotą visuomenės gyvenimą pažinti, nes pati nėra naturalus socialinis organizmas.

„Pati vyriausioji priežastis, kodėl dabartinė mokykla negali suorganizuoti į naturalę socialinę bendruomenę, yra ta, kad joje visiškai neegzistuoja bendro ir našaus veiklumo elementų“ — sako prof. Dž. Džui mano minėtoje knygelėje. Aišku, kada visas gimnazijos klasės auklėtojo darbas yra jo supratimas, kaip mokinių dienynų kontrolė, jų pažymių į dienynus surašymas, viena kita pastaba dėl elgimosi ir nieko daugiau, kada pedagogai tik „ganyti“ savo auklėtinius tesugeba, kada mūsų visų tipų mokyklose apie mokinių savivaldybę nė išsižioti negaunama ar nebeužsimenama, koks visuomeniškumas jose auklėjamas?

O juk mokykla, anot prof. Džui, kaip tik yra ta vieta, kurioje vaikai, būdami izoliuoti nuo įprastinių sąlygų ir aktingojo gyvenimo, negauna gyvenimiškai praturtinti savo patirtį ir tinkamai susitvarkyti. Suakmenėjusioje tradicinėje mokyklos drausmėje „praganoma“ ta gili ir be galo plati drausmė, kuri išeina iš mokinio dalyvavimo konstruktyviniame darbe, iš to darbo rezultatų ir jų socialinės reikšmės. Kada gimnazijų mokytojai dirba kiekvienas savo dalyko srity, nesuderindami į vieningą sistemą savo darbo planų, kada mokiniai per kelias valandas namie turi išskalti tai, ko nedavė jiems mokytojas klasėje, stena ir verkia neįveikdami gausių „užduotų“ darbų, tėvai stebisi tokiais mokymo metodais, peikia mokyklą ir jos tvarką ir vis dėlto nei vaikui padėti, nei mokyklos darbo paveikti negali. Tas pats ir pradžios mokykloje. Jei kas negera mokykloje įvyksta, tai reaguoja Jonuko, Vytuko ar Birutės-Onytės tėvai, tačiau jų reagavimas, kartais šiurkštus ir nevykęs, nepaveikia mokyklos vidaus gyvenimo rutinos. O dažniausiai mokykla pati viena sau žinosi su savo bėdomis ir vargais. Tėvai džiaugiasi, bent 5-om valandom nusikratę „triukšmadariu“: teauklėja jį ten „specai“, kaip moka ir nori. Mokytojai skundžiasi tėvų nesuprantami, kaip reikiant, ir iš šeimos nesulaukia glaudesnio bendradarbiavimo, negauną moralės paramos. Ir vis dėlto, nėra jau tokia bloga padėtis, kad tektų smarkiai kaltinti vienus ar kitus. Trūksta mums gerų norų, pasišventimo ir organizacijos. Mokyklų įstatymas leidžia tėvams sekti mokyklų auklėjimo darbą ir reaguoti leistinomis kultūringam žmogui formomis per tėvų komitetų atstovus arba betarpiškai, stengiantis susieiti su mokytojais. Štai šitų

bendrų susiejimų mūsų mokyklose nebedaroma. Metiniuose tėvų susirinkimuose mokslo metų pradžioje išrenkamas tėvų komitetas ir jam pavedamos kai kurios mokyklos ūkio ar mokinių aprūpinimo funkcijos, na—ir tėvų atstovavimas pedagogų tarybose (vid. ir aukštesniųjų m-lų). Kitas visuotinis tėvų susimas vargu tais mokslo metais antrą kartą įvyksta. Vadinasi, pedagogai tėvų kolektyvo nepažįsta, jų norų ir pageidavimų neišgirsta, o tėvai vėl negauna pažinti mokytojų vartojamų auklėjimo metodų (Išidėmėtina, kad yra Kaune gimnazijų, į kurių tėvų visuotinius susirinkimus ateina tik direktorius su vice-direktorium: mokytojai ten nesirodo).

Tūlas Kauno gimnazijos pedagogų personalas neseniai laikais nuolat kivirčydavosi su tėvų Komiteto pirmininku mokymo - auklėjimo klausimais. Ar galima tikėti, kad pedagogai visada buvo teisūs? Ar jau pedagogai — „specai“ taip užvaldo mokinių sielą ir kūną, kad tėvai negali kritikuoti jų auklėjimo metodų? Kitoje, labai išgirtoje privatinėje mergaičių gimnazijoje verbalinis mokymas pasiekė tokį apogėjų, kad tūli tėvai norėdami savo gabią ir sveiką, kaip ridikas, dukrelelę apsaugoti nuo puslapių, straipsnių, paragrafų gausybės, diena — diena išstisomis valandomis varginančios jauną ir nebrendusią jos protą, apginti ją nuo augančios joje protesto dvasios ir apatijos, galvoja į kurią kitą gimnaziją leisti. Bet kuri gimnazija pasigirs savo modernišką auklėjimu — mokymu? Kurioje Kauno aukštesnioje mokykloje parinktas pasišventėlių — pasiryžėlių personalas? Kuri jų bando naujus pedagogikos pasiekimus? Laboratorinę sistemą, Daltono planą? ... Pavyzdinių bandomųjų mokyklų Lietuvoje bijoma įsteigti. Ir kas jose dirbs? Ar tie „taktiški“ pedagogai, kurie moka reikiamu momentu patylėti ir pataikauti vyriausybei? Kas steigs tokią mokyklą? Ar tie valdininkai, kurie išgirdę naujesnės užsienio išbandytos mokymo sistemos vardą išpučia akis ir moja rankomis, girdi, „eik nuo mano galvos!?! ...

Visuomenė tyli. Jos viršūnių kai kurie žmonės savo vaikus į mažumų gimnazijas leidžia. „Kultūra“, mat, ten įžiūri. O patriotai gi jie: profesoriai, rašytojai, ir kt. įžymūs visuomenės šulai!...

Reikia tikėtis, kad neteks dešimtmečių laukti, kol mūsų mokytoji pati sukurs savo pečiais išnešti mokyklos reorganizavimo reikalą į viešumą ir pakels visą to darbo sunkumą. Tačiau ir visuomenės rolė mokyklos ugdymo darbe yra labai svarbi. Nereikia užmiršti, kad mokykla yra sudėtingo valstybės ir visuomenės organizmo jautrioji dalis. Mokykla nuo gyvenimo izoliuota negali būti. Lygiai mokyklos darbas, lygiai ir jos valdymas turi būti viešojo visuomenės dalyvavimo ir susidomėjimo objektas. Žinoma, pedagogams ir jų vadovams reikia būti iš anksto tikriems, kad tas

dalyvavimas ir domėjimasis tikrai bus kultūringas, nuoširdus ir ne-kaišios pagaliao į sudėtingą ir jautrią mokyklos gyvenimo mašineriją. Kažkaip savaime prisimena pernai mirusiojo didelio lietuvių tautos draugo, suomių prof. A. Niemi, žodžiai jo knygoje „Medžiaga Lietuvos mokyklų reformai“, kur jis, kalbėdamas apie Lietuvos mokyklų tipą ir jų administravimą, sako: „Jeigu Lietuva nori pasiekti aukštesnį tautos apšvietimo laipsnį, aš esu įsitikinęs, ji privalo pačiai tautai leisti dalyvauti pradžios mokyklų valdyme“ (20 p.). Toliau jis mini, kad betarpišką direkciją galėtų turėti mokykloms ir vietos šviesuoliai, gal būt kunigai, kaip tai yra šveduose.

Bet tačiau reiktų paabejoti ar mūsų kunigai sugebėtų dorai tokias pareigas atlikti. Žinome visi, kaip Lietuvoje kunigai ir be jokios betarpiškos kontrolės savo laiku žaidė mokyklų ir jų darbininkų likimu. Katalikų dvasiškija per jėgą siekia kultūrinės ir politinės supremacijos iki **nec plus ultra** ribų. Jie laisvo kultūrinio lenktyniavimo nepakenčia. Tačiau Lietuvoje paties likimo lemta, kad į kunigijos rankas tik maža dalis mūsų mokyklų tepateko. Tik demokratinė visuomenė, jei ji tokia nori vadintis, turi mokyklinį gyvenimą įtemptai sekti. Jos susidomėjimo ir aktingumo laipsnis bus jos subrendimo laipsnis. Mokykla yra artimiausias ir svarbiausias domėjimosi ir gilių studijų objektas visai demokratinėi visuomenei, ypač jos šviesuomenei, jei norime, kad mūsų mokykla galėtų laisva evoliucionuoti, tobulėti.

Į kokias formas turi išsilieti tas domėjimasis ir mokyklos pažinimas? Manau, kad nesunku visuomenei betarpiškai aktingiau mokyklą studijuoti ir ją šiaip ar taip veikti, jai padėti, susiartinti su jos veiklesniais pedagogais per tėvų susirinkimus, tėvų komitetus ir kt. progas. Tūlose pradžios mokyklose bent kas mėnuo šaukiami tėvų ir mokytojų bendri pedagoginiai seminarai, kuriuose nors per porą — tris valandas aptariami svarbūs auklėjimo — mokymo klausimai. Kodėl tokių pedagoginių seminarų nešaukti vidurinėse m-lose ar gimnazijose? Argi taip jau „brangios“ šventadienio popiečio valandos, kad šiam svarbiam reikalui jų negalėtume pašvęsti? Reikia mums populiarės pedagoginės literatūros. Pagalvotina ir apie bendrą mokyklų ir šeimų pedagoginį savaitinuką — laikraštį, pradžioje maža, kokių 4-ių puslapių, vėliau plėstiną jei sąlygos leis. „Įtraukimas visos tautos į auklėjimosi procesą, štai vienintelė priemonė panaikinti grynai pasingą žemesniųjų tautos sluoksnių santykiavimą su nacija ir tuo pačiu prikelti jų tuo tarpu snūduriuojančią tautinę sąmonę“ — sako žymus pedagogas S. Gessenas savo veikalė „Osnovy pedagogiki“ (336—7 pusl.).

Argi tai mums būtų neaišku?

Kur link veda tautininkų rivalizacija su Romos klerikalais dėl valstybės ir bažnyčios funkcijų suderinimo

J. Pronskus

Bonum patriae lex suprema esto

Iš šalies pasižiūrėjus į savotišką flirtą tautininkų su krikščionimis demokratais, gaunasi tikro paradokso išpūdis. Po 1926 metų gruodžio 17, tarp tų dviejų grupių įvykusio susituokimo akto, nors neilgos, bet simpatingos porystės ir, vėliau, įvykusio „divorso“, rodos viskas buvo tūlam laikui puikiausiai sutvarkyta. Klerikalai, kaip atskirtoji pusė, gavo riebių alimonijų (alimentų) *konkordato* pavidale ir nuėjo į sau paskirtą gyventi ir gyvenimu gėrėtis sritį: vieni bažnyčių statyti, remontuoti, bepolitikuojant apleistų ir pridulkėjusių ambonų alkūnėmis trinti; kiti vienuolynų, brolynų, seserėnų steigti ir jiems palikimų medžioti, ūkių ir dvarų centrų ieškoti, dirbtuvių, „dumpingo“ ir konkurencijos privatiems amatininkams, daržininkams ir vertelgoms daryti; tretieji, eidami tuo pačiu konkordatu, į mokyklas, gimnazijas lįsti, seminarijas statyti naujų broliukų ir seserėlių auklėti ir kadrus jaunų dvasininkų gaminti. Rodos, pasiskirstymas pareigomis stačiai idealus: vieni nuėjo apaštalauti, kiti liko valdyti, arba, dar katalikiškiau tarus, kliuvo ir Dievui ir Mamonai.

Bet štai ir paradoksas. Neilgai laukus po persiskyrimo, pradėjo atrodyti, tartum šios dvi srovės, atsiskirdamos per klaidą, sumaišė savo pareigas. Nes, tikrai, pašaliniam stebėtojui atrodo, kad dabar tautininkai nori apaštalauti, o krikščionys demokratai nori valdyti. Kiek iš vienos pusės buvo kryžiuojimosi, kad jie esą ne tik tokie pat, bet kur kas geresni katalikai už pačius krikščionis demokratų ir veik už patį popiežių, ir kiek iš kitos pusės buvo tulžies pilnų bruzdėjimų atgauti savo pasaulines pozicijas prie vairo ar bent šale vairo.

Kad dar aiškiau būtų, štai tik keletas naujausių ištraukų. „L. Aidai“ š. m. liepos 8 d. vedamajame klausia „Gal jau praregėjo?“ ir perspėja sakydamas: „Savo laiku mes pakėlėm ir nenustojame kelti balso prieš veikimo metodus tam tikros mūsų visuomenės da-

lies, pasivadinusios „katalikišką akcija“. Mes esame pasisakę, kad tas veikimas nei iš esmės, nei formaliai neatitinka konkordato su šv. sostu XXV str. nuostatų. Jame vyrauja svetimos tikybiniams tikslams priemonės; tos priemonės nustelbia pačią katalikiškosios akcijos-apaštalavimo idėją“.

„Tautiškoji visuomenė su baime ir ne be pagrindo įžiūri tokia-me veikime bažnyčios autoriteto griovimą, pavojų pačiai bažnyčiai“...

„Vairas“ 9 nr. (straipsny „Tautinė bažnyčia ir jos priežastis“, kurį ir „L. Aidas“ ištiesai persispausdino) visu griežtumu atsižegnodamu nuo įtarimų, kad jų žmonės esą turi simpatijų tautinei bažnyčiai, taip pasiaiškina: „Ne kas kita, o „katalikiškasai“ „Rytas“ susirūpino tautine bažnyčia Lietuvoje... Turime atvirai pasisakyti, kad ir mums iš labai rimtų šaltinių teko girdėti, būk vienoje Kaune esančioje jaunų levitų gaminimo, ar tik ruošimo, įstaigoje buvo susidaręs gerokas tautinės bažnyčios šalininkų ar net ir pionierių būrelis. Tas tautinės bažnyčios „židinėlis“ greitai buvęs likviduotas.“

Išsiteisinę, kad „nepastebėjome“, „mums nėra žinoma“, abu laikraščiai prašo „tokį nevidoną („kurs norėtų kurti Lietuvoje tautinę bažnyčią“) kuo greičiausiai nurodyti“ ir daro sekamą išpažintį: „Kai tik sakytoji priežastis (kunigų politikavimas) bus pašalinta; kai tik katalikų Bažnyčia nustos tarnavusi vienai partijai; kai tik partijos žmonių vedama, ji nustos ranką kėlusi prieš kilniausių Lietuvos sūnų sukurtą valstybę bei jos vyriausybę, tuoj visai atpuls net tautinės bažnyčios mintis, kuria tiek susirūpino „Rytas“, mėginęs ieškoti tautinės bažnyčios minties, o gal ir fakto, atsiradimo visai ne ten, kur reikia“.

Tas pats „L. A.“ (204 nr.), perspausdinęs kitą „Vairo“ straipsnį (Politiškoji ir religiškoji katalikybė) ir jį rekomenduodamas visiems perskaityti, sykiu su to straipsnio autorium p. Praustu baigia žodžiais: „Ar ne metas būtų praregėti ir neapykantos ir demagogijos neaptrauktomis akimis pamatyti ir katalikybės prietelių net ir ne krikščionių demokratų liogery?“

Kun. Fabijonas Kemėšis, tas tikrai nuoširdusis šių dviejų grupių piršlys, „N. Romuvoj“ (36 ir 39 nr.), straipsniuose „Konsolidacija ar pairimas“ ir „Pagrindinė nesusipratimų priežastis“, visomis priemonėmis, ir grasinimais ir vėl įtikinėjimais stengiasi savo pasiekti. Jis sako: „Mes laukėme kakininkų teismo ir pritaikymo jiems nupelnytos bausmės. Tačiau kodėl ligi šiol nė vienas kakininkas nenuteistas už tuos kakininkiškus darbus? Mūsų slaptoji policija sugeba išgaudyti visus komunistus. Kodėl ji neišgaudė kakininkų? Čia tikra paslaptis. Arba, kodėl anoji, žadėjusi versti vyriausybę slaptoji sąjunga, apie kurią tiek daug reveliacijų buvo mums triukšmingai patiekta, kodėl toji sąjunga arba nors vienas

jos narys nepagautas, nesuimtas ir nenuteistas? Čia irgi paslaptis...“ „...sekmingus ir galutinus tai provokacijos dvasiai smūgius galės užduoti tik tie, kurių rankose yra daugiau galios ir valdžios. Iš ten jų reikia ir laukti“. O kitame numery: „Jau pačioje mūsų nepriklausomo gyvenimo pradžioje susiformavo Katalikų Sąjunga, nors ir nelabai gausi. Vėliau po kelių metų iškilo Tautininkų Sąjunga, virtusi faktinai politiška sąjunga po to, kai 17 gruodžio perversmas pavedė tos sąjungos žmonėms krašto valdymą. Nei uoliausias krikščionis demokratas nedrįs tvirtinti, kad visi mūsų tautininkai yra nekatalikai. Priešingai, visiems mums yra aišku, kad dauguma, gal net ir didelė dauguma, sekanti politikoje Tautininkų Sąjungą — yra katalikai, norintieji su bažnyčia palaikyti tvarkingus santykius (Tautininkų vadai mano, jog apie 90% jų narių yra dar neblogi katalikai)“.

Ką gi į tokias įtikinančias aliuozijas atsako patys krikščionys demokratai? Manau, iš visų atsakymų reikšmingiausias ir bus p. K. M. atsakymas kunigui Kemėšiui („Rytas“ 185 nr., str. „Konsolidacijos beieškant“). Čia jis atsako neva jaunujų katalikų ateitininkų ir pagaliau visų vardu. Jo atsakymas yra nedviprasmiškas... „Turiu visų pirma, berods *neklysdamas* (Mano pabr. J. P.), pastebėti, kad į prieš metus tilpusį „N. R.“ prof. F. K. straipsnį dešiniojo bloko reikalu neatsiliepė niekas iš jaunujų ne dėl to, kad šie klausimai būtų mums svetimi ar neįdomūs, bet dėl to, kad ten siūlomasai konsolidacijos kelias buvo ne kas kita, kaip siūlymas katalikams kapituluoti su visu savo veikimu, einančiu iš naujųjų laikų katalikybės uždavinių ir popiežių nurodymų...“

„Būdami ištikimi Katalikų Bažnyčios vaikai, turėdami aiškius ir tvirtus per amžius katalikybei vadovų sukurtus principus, ateitininkai yra labai tvirtai nusistatę ir įsitikinę savo siekiuose ir nuo savo principinių siekimų niekada neatsitrauks...“

„Kaš turi vilties kada nors ateitininkus priversti pakeisti bent mažiausį dalykėlį iš jų principinių nusistatymų ar veikimo sąlygų — visuomet skaudžiai nusivils... Tiek dėl jaunujų taktikos“.

Toliau: „...jaunieji mano, kad tik spartesnė katalikų kova ir sujudimas, vieningai tartas visų katalikų žodis savo teisių reikalu gali priversti prie padėties sunormavimo...“

„Norėtusi vis dėlto tikėtis, kad gerb. Profesorius (kun. Kemėšis) kada nors įsitikins... ir tada nustos mums siūlyti nerealius dalykus, o prisidės prie bendro katalikybės fronto...“

Kokie gi tie naujųjų laikų katalikybės uždaviniai ir popiežių nurodymai? Kurie yra tie per amžius katalikybės vadovų sukurti principai, nuo kurių klerikalai niekada neatsitrauks ir kurių nė ma-

žiausio dalykėlio nepakeis? Ir kokia yra ta katalikų kova, į kurios bendrą frontą K. M. kviečia F. K.?

Į tai patys klerikalai ir jų vadai duoda kasdien atsakymus. Visose Lietuvos bažnyčiose vyskupai paskelbė laišką, kuriuo įsakoma „tik mūsų teklauskite!“. Vysk. Reiny pareiškė, kad katalikybė be ekonominio pamato, vadinasi, be valdžios vairo savo rankose, pasikabintų ore. Prie tų pačių naujųjų laikų katalikybės uždavinių bei popiežių nurodymų reikia priskaityti ir 1926 metais išleistą popiežiaus encikliką su šūksniu „Tegyvuoja Kristus. Karalius!“ (Eviva Christo Rei! — gerai pažįstamas Meksikos teroristų šūksnis), kuria vėl siekiama valstybėse įkurti super-valstybės, arba kristokratiją ir viduramžinę Civitatem Dei, kaip lapkričio 1 d. plačiai po Lietuvą nuaidėjo.

Jei negana, štai dar keletas tų, per amžius katalikybei vadovų sukurtų, nekeičiamų „dalykėlių“:

„Romos bažnyčia yra įsteigta paties Dievo.

„Romos popiežius vienintelis turi teisę vadintis visapasauliniu.

„Jis gali pašalinti imperatorius.

„Jo dekretų niekas negali panaikinti; jis vienas gali panaikinti visus dekretus.

„Niekas jo negali teisti; jis gali visus teisti.

„Romos bažnyčia niekuomet neklydo, ir kaip šventraščiai liūdija, niekuomet neklys.

„Popiežius gali atleisti nuo paklusnumo netikėlio pavaldinius“ (Popiežiaus Gregorio VII „Dictatus“, 1075 m.).

Dėl tokio drąsaus pasikėsinimo per visus viduramžius ėjo aršiausios kovos dėl galios tarp popiežių ir valdovų. Bet tuomet buvo absoliutizmo gadynė, todėl liaudis visą laiką buvo tik tos kovos dėl savarankumo pasyvi žiūrėtoja. Bet *mūsų gadynę, kadangi tos pačios popiežių pretenzijos tebėra keliamos, jos liečia jau pačias tautas ir jų konstitucijas, ir todėl tampa visuomeniniai aktualios.*

Šiomis dienomis p. Ed. Turauskas „Židinio“ 11 nr. straipsny „Valstybės ir Bažnyčios suverenumas“ sako: „Dviejų paprastų suverenumų santykiavimo pagrindinis dėsnis yra nesikišti į kito kito vidujus reikalus. Todėl ir kiekvienoje valstybėje akredituotų sveitimų atstovų santykiavimas yra griežtai aprėžtas santykiavimu su vienu iš ministerių — užsienių reikalų ministru. *Kiekvienas sveitimo atstovo bandymas palaikyti oficialinius santykius su tos valstybės piliečiais ar organizacijomis, kur jis yra akredituotas, pasibaigtų tokio atstovo atšaukimu ar net dviejų suvereninių valstybių konfliktu. Tuo tarpu ką gi mes matome su Popiežiaus pasiuntiniais — nuncijais? Aiškus jų uždavinys yra ne tik palaikyti santykius su valstybės, kur jie yra pasiūsti, vyriausybe, bet ir su vietos episkopatu ir iš viso su katalikais, su jų organizacijomis. Būdami tarpininkais tarp Vatikano Kurijos ir valstybės vyriausybės, jie sykiu*

yra tarpininkais tarp Popiežiaus ir vietos katalikų... Popiežius rūpinasi dvasiniais katalikų reikalais, jų teisių apsaugojimu, o katalikai juk yra valstybės piliečiai lygiai su kitais. *Tuo būdu Popiežius rūpinasi tam tikros valstybės piliečių kategorijos grupės reikalais, kitais žodžiais tariant, jis „kišasi“ į valstybės vidaus reikalus*“ (mano pabr.).

Taigi kad *kišasi*, o kaip kišasi — parodys sekami išvedžiojimai.

Vienoje iš pirmųjų savo enciklikų dabartinis popiežius pakartojo, kad niekas negali būti bažnyčios narys, nė gali pasilikti nariu, kol, paklusnybės dvasioje, nepriima ir nepripažįsta popiežių aukščiausio autoriteto. Jis taip pat pabrėžė, kad kiekvienas tvarynys (žmogus) turi būti savo Kūrėjo valdinys, ir kad jis pats Pijus XI, yra to Kūrėjo vice-regentas; kad begėdiška klaida būtų Kristui kaip žmogui nugincyti imperatoriaus teises į visus laikinuosius dalykus, — ir kad popiežius yra Kristaus vikaras.

Remdamasi tokiomis pretenzijomis, katalikų Bažnyčia ir skelbiasi turinti paveldėtas teises ir galią persekioti tuos žmones, kurie tik skiriasi su ja pažiūromis į žmogaus prigimtas moralines ir net legalines teises.

Persekiojimo ir baudimo apetitą naujai pareiškė popiežius Leonas XIII, įgalindamas jezuito de Luca knygą „Praellectiones Juris Canonici“, 1898 m., ir tą patį pakartojo prie popiežiaus Urbano kolegijos profesoriaus Lepicier knygos „Stabiliti et Progressu Dogmatis“. Tas Lepicier rašė savo knygoj, kad visi vieši eretikai turi būti ne tik ekskomunikuoti, bet turi būti užmušti; kad galia žudyti eretikus priklauso Bažnyčiai ir valstybei drauge, ir kad Bažnyčia, skelbdama tą galią, neturi varžytis moderniško amžiaus sentimentais. Laiške, atspausdame Lepicier knygoje, popiežius Pijus X per savo sekretorių, kardinolą Galli pareiškė, kad Lepicier išreiškė pačias pagrindines katalikybės doktrinas...

Žinoma, šiais laikais veik nebegalima, kad kurioj valstybėj katalikiškoji visuomenės dalis eitų su ugnim ir kardu prieš kitaip manančius savo brolius, nes visur moderniška valstybė tokius „kryžiaus karus“ sudraustų. Tačiau ta dalis turi šimtus kitokių, ne kruvinių bet nemažiau efektingų teroro priemonių, ir tas priemonės kuouoliausiai vartoja, kaip pamatysime kad ir iš mūsų pačių gyvenimo praktikos.

Nekatalikai yra atplėšiami nuo lygiai teisių, laikurių brangių kaip ir pati gyvenimo teisė. Moralinių lygybių teisė yra subordinuota specialinėms Romos privilegijoms; tikišinė laisvė taip jau subordinuota Romos katalikybei, kaip valstybinei religijai; valstybė suteikia tai Bažnyčiai paveldėjamas juridinio asmens teises, turinčias pirmenybę ir nepriklausymą valstybės, ir pripažino prin-

cipa, kad Romos katalikybės doktrina yra valstybinio auklėjimo pamatinis akmuo. Ir visa tai buvo pasiekta be laužo ir be kardo, iš dalies Romai ištikimųjų balsuotojų balsais

Parlamentarinės valstybės išsivystė eidamos tuo principu, kad visokia valdžia semia savo teisėtą galią iš valdomųjų pritarimo ir tą principą padėjo savo konstitucijų pamatiniu akmeniu. Tai tvarkai sąžinės laisvė ir jos supremacija yra pagrindiniai dalykai, nes valdomųjų pritarimas valdžiai gali ir turi tik laisvai pasireikšti.

Rodos, bent moderniškąją demokratinę valstybę, kur visa valdžia pareina tik nuo pačių piliečių laisvos valios, patys paliečiai ir jų grupės savo teises apsaugoja ir tai pagalba ar Magna Charta, ar Žmogaus ir Piliečio Teisių ar Konstitucijos ir jokių išorinių saugotojų tuo labiau saugotojų su suvereninėmis teisėmis nereikalauja, tačiau Romos popiežius pats užsimeta, anot p. Turausko: „Ar santykiai su Šv. Sostu bus ar nebus, ar konkordatas bus ar nebus, o Popiežius per savo atstovus, kurie nesivadins nuncijais, bet apaštališkais delegatais, su šalies katalikais santykius palaikys“.

„Ir ištikrųjų“, sako p. Turauskas savo apologijoje, „jei suverenumas nėra kokia okultinė jėga, jei suverenumo nešiotoja valstybė nėra koks Molochas, kuriam viską reikia aukoti, tai kodėl nepriimti dėsnio, kad ir valstybė ir bažnyčia yra tobulos draugijos, kurios kaip tokios — savo kompetencijos srityje (o ta kompetencija yra ir vienos ir kitos galutinių tikslų aprėžta) yra kompetentingos spręsti be apeliacijos, kaip galutinės instancijos, ir kad tuo būdu viena ir kita, kiekviena savo srityse, yra suverenios. Bažnyčiai priklauso suverenumas dvasios dalykuose, o Valstybei laikinuose arba žemiškuose dalykuose“.

Kas gi yra tie *dvasiniai dalykai*, į kuriuos taip atkakliai pretenduoja popiežiai ir jų konsulai? Palikus šaly visokius metafizinius bei spiritualistinius elementus, kurie priklauso laisvai spekuliacijos sričiai, *tikrieji dvasiniai dalykai ir yra piliečių etikos-moralės ir kultūros - auklėjimo reikalai, kurie yra tokia pat žmonių savastis, kaip ir jų socialiai bei ekonominiai reikalai ir visi yra tampriai su vieni kitais susiję*. Tą gerai žino ir patys popiežiai, nes per keliolika šimtmečių jie nesugebėjo, nesugebės ir nerodo noro sugebėti išskirti kažkokius gryniausius abstraktiškus dvasinius dalykus, o — priešingai — juos tampriausiai sieja su kitais dalykais arba per juos tų kitų dalykų siekte siekia.

Tačiau *jei moralės ir auklėjimo reikalais dalis piliečių lieka priklausoma ir paklusni svetimam ir nepriklausomam valstybės suverenui — šiuo atveju Romos popiežiui, tai pačios valstybės suverenumas yra nebe pilnas, jos konstitucinė tvarka fiktyvi, ir pati teisių lygybė, kuriai apsaugoti valstybė ir egzistuoja, paneigta*. Ro-

mos popiežius be kompromisų reikalauja sau teisės valdyti pasaulio mintį ir mokslo tvarką, nulemti istoriją ir kurti filosofiją. Tame reikalavime ir glūdi visas šuo pakastas, nes *kieno rankose bus mintis ir teorija, to rankose bus tvarka ir praktika*. Kokios tvarkos ir praktikos popiežiai siekia, pasako Pijus IX savo Syllabus: „Klaidingas yra pasakymas, kad Romos pontifeksas gali ir turi susitaisyti ir susigyventi su progresu, liberalizmu ir moderniškąja civilizacija“. Pats dabartinis popiežius ir jo pirmtakūnas Pijus X pakartojo, kad filosofija, kuri buvo gera tryliktam amžiui, turi būti tiek jau gera dvidešimtajam ir kad Tertulijonas iš II amžiaus, šv. Augustinas iš IV amžiaus, ir Tomas Akvinietis iš XII amžiaus turi būti ir mūsų moderninės gadynės minties autoritetai! Tą pra-archaišką minties, mokslo, istorijos ir filosofijos formą popiežius per savo atstovus varu užmeta valstybėms ir jas verčia, kad jaunuomenė priverstinai būtų toje dvasioje mokinama.

Kaip to siekiama ir ko siekiama, paaiškina naujausioji popiežiaus enciklika auklėjimo reikalu, kurioj jis piktai puola liberališko auklėjimo idėją, pasmerkia tokią auklėjimo sistemą, kuria norima išplėtoti jaunuolio įgimtus galimumus, sakydamas: „Kiekvienas auklėjimo metodas yra klaidingas, kur yra remiamas visiškai ar iš dalies nuneigimu ar pamiršimu prigimto nuodėmingumo ir atleidimo, arba kitais žodžiais, vien tik žmogaus įgimtomis pajėgomis. Nedorybė valdo vaiko širdį, ir tik pataisos rykštė turi ją iš ten išvyti...“

Tokią filosofiją ir sistemą popiežius per savo drausmingas kle-ro organizacijas ir „Katalikų Veikimo“ centrus neša į pačias tautų ir valstybių citadeles, ir vieną dieną moderninė valstybė pajunta, kad ji savo romiškų katalikiškų piliečių organizacijoje susiduria su solidariu vienetu, siejamu paklusnybės svetimam suverenumui ir tuo pačiu sykiu pretenduojančiu sau teisių bendrai visiems piliečiams uždėti tam tikras pareigas ir atimti visiems bendras laisvos valstybės piliečių teises.

Bet tegul pertoli su popiežiu užsiangažavusi valstybė bepabando išsipalaiduoti iš tų svetimų tinklų. Tokiam pasikėsinimui popiežius Pijus XI turi gatavą atsakymą (Enciklika Ubi Arcanos): „Tokio mūsų suverenumo pati kilmė ir dieviškoji prigimtis reikalauja ir taip jau milijonų katalikų visame pasaulyje neliečiamos sąžinės reikalauja, kad tas šventas suverenumas nebūtų ir net neatrodytų priklausomas jokio žmonių autoriteto ar kad ir kažin kokio įstatymo“... Gi, „jei valstybės įstatymai pasireiškia skirtingi su dieviškais įstatymais, apima punktus priešingus Bažnyčiai arba turi įterpimus, nesuderinamus su religijos dedamomis pareigomis, arba, jei asmenyje aukščiausiojo pontifekso išeidžia Jėzaus Kristaus

autoriteta, *tada tikrai pasipriešinti pasidaro pozityvė pareiga, ir klausyti — nusikaltimas!*“ Ką tai reiškia?

Tai reiškia, kad per Romos katalikų bažnyčios organizaciją yra sukuriamos *valstybės valstybių viduje*, kurios gali bile momentą savo suvereno būti pašauktos veikti pasyviu pasipriešinimu, sabotažu arba net aktyviu veiksmu. *„Klaidinga yra tvirtinti, kad Romos Bažnyčios netiesioginės galios teorija negali būti šiomis dienomis praktiškai pavartota, nes ir dabartiniiais laikais, jei tik kurs civilinis įstatymas būtų paskelbtas negaliojantis Romos Bažnyčiai, toks įstatymas bematant būtų atleistas nuo privalomos veiklos“*, sako žymus Romos katalikų rašytojas Wernz.

„...kuomet civilinė valstybė reikalauja absoliutaus autoriteto savo įstatymams visais reikalais tai, neišvengiamai, anksčiau ar vėliau, turi pereiti į aktingą konfliktą su Romos katalikų Bažnyčia. Lygiai tiesa yra, kad bet kuriuo rimtu tikybos ar moralės punktu, dar nenustatytu, bet popiežiams nustačius, kada katalikų moralai verčia naujam įstatymui pasipriešinti, katalikai tokiam įstatymui priešinsis. *Kur tik yra konfliktas tarp civilinių įstatymų ir katalikų Bažnyčios moralinių įstatymų, katalikų bažnyčios nariai priešinsis civiliniam įstatymui ir klausys Bažnyčios įstatymo ... Išvada bus kad tai ką valstybė vadina bausme už neklusnumą, katalikai visuomet vadino ir vadins persekiojimu“*, sako kitas bažnyčios autoritetas anglas Hillaire Belloc.

Todėl tad šiandien Italijoje, Ispanijoje, Meksikoje, Turkijoje, Rusijoje, Lenkijoje ir kitur, kur tik Bažnyčia ar valdžia ramstėsi dieviškomis teisėmis, ten civilė tvarka kybo ant revoliucijos kranto, laikinai visokių autokratų ramstoma.

Todėl tad ir mūsų tautininkų rivalizacija su Vatikanu atstovais dėl to, kas geresnis katalikas ir ką pirma statyti — Valstybės ar Romos reikalus, atrodo nedaugiau kaip pirmųjų absoliučiu nežinojimu ar, greičiausia, nenoru žinoti su kuo turima reikalo.

Romos katalikai eina aiškiu keliu ir, jei bent vienam momentui būtų galima palikti šaly valstybės gerovę — bonum publicum — jiems galima būtų atiduoti pilnas kreditas. Jie nieko neatsisako ir su savo ambicijomis visiškai nesislapsto. Jie yra dvilypiai piliečiai, ir tai dar laipsniuoti piliečiai. Jiems „aut, Roma aut nihil“ (arba Roma arba nieko). Už tad tautininkų pozicija versta apraudojimo. Jie norėtų absoliučiai negalimo: būti tautininkais ir Romos Bažnyčios paklusniais pavaldiniais. To nebuvo taip ilgai, kaip ilgai Vatikanas egzistuoja ir, pasiremiant praetim, galima drąsiai spėti, nebus ir ateity, nes Vatikanui atsisakyti savo užmačių reikštų atsisakyti savęs.

Kas liečia mūsų poziciją, ją galima suglausti keliais sakiniais. Mes valstybe nespekuliuojame. Mes valstybę suprantame kaip pačių piliečių laisvos valios padarą, todėl mums nėra reikalingas joks pašalinis autoritetas kokioms nors piliečių specialioms teisėms ginti. Vatikanas ar Lchasa, ar Meka, ar Maskva yra reikalinga tiems, kuriems savo valstybė, vadinasi, savo tauta yra tik „laikinas arba žemiškas dalykas“.

Užsienio politika ir demokratija

Dr. Benešas

I. Politika, kaip mokslas ir menas

Politika paprastai žymima kaip vadų veikimas tarpe masių, veikimas nukreiptas palaikyti ir sukurti visuomenės turtus ir gėrius visų piliečių reikalavimams patenkinti. Šia prasme politika yra svarbiausias visuomeninis veiksmas. Ji reikalauja iš vadovaujančių veikėjų didelio valios ir dvasios įtempimo, didelio darbo ir pasiaukojimo, bet už tat ji atiduoda į jų rankas valdžią ir visas priemones, kurias turi Valstybė ir su kuriomis ji kišasi į visuomenės gyvenimą.

Kad politikas galėtų sėkmingai veikti, jis turi būti ir mokslininkas ir menininkas, nes politika yra aukščiausias verslas tiek moraliniu, tiek materialiniu atžvilgiu: ji vienu metu ir mokslas ir menas.

Kaip praktiškoji sociologija, ji yra mokslas apie žmogų visuose jo visuomeniniuose pasireiškimuose ir todėl reikalinga visapusiško visų mokslų apie žmogų pažinimo (istorijos, teisės, politiškosios ekonomijos, geografijos, religijos). Tuo pat metu ji yra menas (ir vienas iš kilniausių), nes ketina patobulinti ne tą ar kitą žmonių gyvenimo pusę, bet patį gyvenimą su visais jo reiškiniais ir patį žmogų su visais jo fiziniais, dvasiniais ir moraliniais siekimais, norais ir reikalavimais.

Šia prasme geras politikas yra žymus mokslininkas ir kartu talentingas menininkas, ir todėl tikrasis politikas visuomet buvo ir bus pasižymįs žmogus ir tautinis didvyris.

Tokiu būdu politika pirmiausia yra mokslas. Ji ištiria kokie tikrai yra tarpusavio žmonių santykiai, specialinių mokslų, kaip pav.: teisės, istorijos, geografijos, politiškosios ekonomijos ir kitų mokslų pagalba, ji tyrinėja tikrąjį žmogaus ir visuomenės būvį, išaiškina, kas visuomenėje yra planinga, kas yra nuolat, kas pasikartoją, ji ima visuomenę ir pasaulį kiek galima objektyviau ir ieško tikrai objektyviškos realybės.

Kiekvienas, aišku, supranta, kokią didelę reikšmę politikui turi visi socialiniai mokslai, psichologija ir net biologija ir kaip svarbu, kad tikras politikas pirmiausia būtų žmogus apsišvietęs, t. y., būtų kuo plačiau susipažinęs su šiomis trimis sritimis.

Mūsų laikais, klasifikuojant mokslus, sociologija priimta laikyti teoretišku mokslu, o politika — jai paraleliniu praktišku mokslu, kurio paskyrimas žmonių visuomenėje — iš gausybės pripuolamybių išskirti visa, kas planinga, kas pasikartoja ir kas yra nuolat ir registruoti visuomeniškus faktus. Politikas, kaip mokslininkas, turi padaryti tikrą visuomenės analizą, turi nuolat jį laikyti prieš akis, kaip žemėlapi. Medžiaga, kurią apdirba jo mokslas, gali būti paskirstyta į tris kategorijas: a) materialiniai fiziški reiškiniai (gamtos, žemės, dangaus sferų reiškiniai, pats žmogus, tauta, jos savybės ir t. t.); b) motyvai, siekimai, planai ir reikalavimai, atskirų asmenų ir ištisu kolektyvų jausmai, aistros; c) pripuolamybės, nenugalimos visuomenės srovės ir jėgos, lemias apystovų susidėjimas ir t. t.

Politikas, kaip mokslininkas, turi būti psichologas. Jis turi išmokti psichologiją, kaip mokslą, arba iš knygų, arba jis turi turėti įgimtą psichologiško pastabumo jausmą, be to, jam reikalingas psichologiškas gyvenimo patyrimas, kurio negalima niekuomet iš knygų išmokti. Politikos srityje niekuomet nebūtų žymių reiškinų, jei nebūtų politikų, kurie kartu yra ir pirmaeiliai psichologai.

Toliau: politika yra menas; kai kurių manymu net didžiausias menas pasauly. Politikas kuria kaip kiekvienas kitas menininkas. Medžiagą, apimančią visa, kas įeina į sociologijos ir politikos, kaip mokslo, sritį, politikas savo rankomis ir savo dvasios galia siekia paversti, sulaukyti, pakeisti, priduoti kitokį pavidalą ir išraišką, lygiai taip pat, kaip, pav. skulptorius suteikia įvairias formas savo medžiagai, materijai, kurią jis apdirba.

Politikas, lygiai taip pat, kaip ir menininkas, į visuomenės gyvenimą, kuris yra jo medžiaga, įdeda savo dvasią, savo idėjas, jausmus, planus, savo individualybę, savąjį Aš. Politikas, kaip mokslininkas, stebi, tiria, ištyrinėja realybę; politikas, kaip menininkas, kuria, keičia, ištaiso kiek galima visa tat, ką jis, kaip mokslininkas, nustatė taip, kaip laiko teisingu ir būtinu.

Politikas, kaip menininkas, stovi *dabarties ir ateities kryžkelėje* ir jis turi, ne tik tikrojo būvio žinojimu, bet ir savo intucija ir spėjimais pasiremdamas, numanyti kiek, koku atžvilgiu ir kokia kaina jis *gali* ir *turi* tą ir kitą dabartyje pakeisti ateičiai. Jis turi aiškiai nusimanyti, ką jis gali. Čia ir yra politinio pasisekimo paslaptis.

II. Du politinių individualybių tipai demokratijoje

Tokiu būdu, politikas yra tikras politikas ir menininkas tuo atsitikimu, jei jis:

a) moka, kaip mokslininkas, gerai analizuoti padėtį, pažinti tikrovę, ir, atydziai stebėdamas, sudaryti sau tikrą realinių santykių vaizdą (asmenų, partijų, tautų, valstybių ir t. t.);

b) sugeba, kaip geras psichologas, suprasti žmones, numatyti išdavas savojo veikimo; asmenų, partijų, visuomenės nuomones ir kt. atžvilgiais. Šiuo atžvilgiu politikas turi turėti jausmą *takto*, kuris yra ypatingas jo jausmo ir praktiškosios psichologijos pavidalas;

c) turi, kaip menininkas, sintetinę dvasią. Sintetinius gabumus turi menininkai, analitinius — mokslininkai. Politikas, kaip mokslininkas, turi gerai mokėti naudotis analitiniais *proto* gabumais. Politikas, kaip menininkas, turi turėti sintetinius *nujautimo ir intuicijos* gabumus.

Tokiu atsitikimu, kai politikas labai nukrypsta mokslininko tyrinėtojo pusėn, kai domisi tik reališkais faktais ir iš jų daro objektyviškas išdavas, tai jis nėra politikas kūrėjas; tada jis tik analitikas ir intelektualistas, kuris nemoka kombinuoti; naujoviškai kurti ateičiai, numatyti įvykių išdavų, turėti plačių pažiūrų, tada jis tik apribotas, sausas, negyvenimiškas politikas, be intuicijos, be kilimo aukštyn. Tokia paprastai esti mokslininkų iš pašaukimo politika, ir todėl kai specialistai profesoriai leidžiasi į politiką, tai jie ir veda vadinamąją „profesorišką politiką“.

Tokiais atsitikimais, kai politikas yra pernelyg menininkas, tai jis būtinai per daug pasiduoda intuicijai, jausmams, sintezinei pernelyg individualinei savo dvasiai; tuomet jis vaikosi fantazijas, neįvykdomas kombinacijas, jausmo balsa, veda aistrų, meilės, neapykantos politiką, jis neturi filosofiškos ir mokslinės disciplinos ir jis esti beviltiškai paviršutiniškas. Iš čia paeina tai, kad, pavyzdžiui, didieji rašytojai dažnai susilaukia didelių nepasisekimų politikoje; kad menininkai iš pašaukimo politikoje paprastai laikomi bepročiais, ir žmonės, visai neturį praktiškos psichologijos, politiką paverčia romantika, paverčia ją visa eile jausmų ir kombinacijų, būtinai labai nereikalingu, pilnų gražių sumanymų, kuriems visuomet nelemta įvykti.

Dideliu politiku buvo ir bus tik tas, kas moka sudaryti sieloje šių dviejų sielos gabumų — analitinio proto pagrindo ir sintetinio jausmo ir intuicijos pagrindo harmoniją ir lygsvarą ir kas pasiruošęs politikoje kontroliuoti jausmus protu ir protą jausmais. Iš esmės čia ir yra politikos problema: *politika nuolat buvo kova dėl tikro supratimo esamosios šandieninės tikrėnybės ir galimos rytėdienos tikrėnybės*. Išimtiną proto persvara veda į sausą, negyva schematizuojantį intelektualizmą; išimtiną jausmo persvara veda į nereališką, fantastišką, gyvenimui netinkamą ir pasmerktą nepasiekti svajingumą ir į labai pavojingus bandymus.

Praktiškame gyvenime dažnai galima sutikti tipiškos politiko-mokslininko ir politiko-menininko figūros su visu jų vienpusiškumu. Tarpe šių kraštutinumų yra, žinoma, visa eilė pereinamųjų politikų tipų, kuriuose įvairiai kombinuojasi proto ir jausmo elementai. Pareinamai nuo šio santykiavimo jie yra tai geresni, tai menkesni politikai.

Tuo savo samprotavimu apie politiką ir demokratiją aš leidžiau sau teoretiškai nutoilti į politikos esmę dėl šių dviejų priežasčių:

1. jei šie samprotavimai turėjo reikšmės daugiau ar mažiau absoliutiškos politikos laikais, tai tuo labiau jie svarbūs demokratijai, nes vadovauti politika demokratijoje kur kas sudėtingiau, kaip nedemokratinėje visuomenėje.

2. jei tokios išvados turi reikšmės vidaus politikoje, tai tuo labiau jos svarbios užsienių politikoje ir diplomatijoje, nes asmens rolė ir veiksmo laisvė šioje srity nepalyginamai didesnė, kaip vidaus politikoje.

Šių laikų visuomenės plėtojimasis dideliais žingsniais eina į visuotiną demokratizaciją. Demokratizacija turi didelės įtakos užsienių politikai, kuri iki šiol jai labiausiai priešinosi. Tai turi didelės reikšmės netik visus politikos uždavinius, bet ir politiką, kaip asmenį, suprasti. Būtinai reikalinga pažymėti, kad intuityvaus, jausmingo politiko tipas turėjo ir iki šiol turi palinkimą pervertinti asmenį ir, kaip toks, esti labai įtakingas, turi palinkimus į aristokratišką feodališką pasauliožiūrą ir tokį pat politikos supratimą apskritai.

Politiko tipas, besiremiąs protu, priešingai, atatinka demokratijai. Jis tokias pažiūras persiima mokslišku metodu, objektyviškumu, bešališkumu visame savo veikime. Demokratijos idėja taip pat veda į šaltą protavimą, į politikos tik kaip sauso mokslo supratimą, į matematišką operavimą su masėmis ir žmonių vertinimą kiekybiniai, o ne kokybiniai. Demokratija yra visuotinos rinkimų teisės sistema ir nustato absoliutiškai vienodą kiekvieno atskiro asmens vertę.

Visa tat suprantąs politikas turi akylai sekti, kad nenusvertų nei vienas nei kitas kraštutinumas, nes abudu praktikoje gali duoti pavojingų rezultatų.

Toliau aš noriu pirmiausia nurodyti:

1) kaip šių laikų visuotina demokratija veikia užsienių politiką ir atskirus jos klausimus ir kurias išvadas iš to gali daryti mūsų užsienių politikai;

2) ko mūsų užsienių politika ir diplomatija mokosi iš minėtų teoretiškų išvedžiojimų apie politiką ir politines individualybes ir, pareinamai nuo to, kuriuos sau ir mūsų valstybei metodus, linkmę ir tikslus sukurs.

III. Užsienių politikos demokratizacijos sąlygos

Pasaulinis karas, kuriame dalyvavo liaudies masės, sukėlė mūmyse supratimą, kad būtinai reikalinga domėtis politiniais reikalais ir dalyvauti jų sprendime. Karą gali laimėti viena ar kita pusė, bet dėl karo visi kenčia. Dėl to, būtent, paskutinis karas iššaukė visame pasauly tokį didelį demokratiško supratimo augimą ir tikrai „sudarantį epochą“ žmonijos plėtojimosi pasukimą visuotinos visuomeninio gyvenimo demokratizacijos linkme.

Šis plėtojimasis labai giliai palietė užsienių politiką. Daugumos Europos valstybių užsienių politika iki paskutiniųjų laikų buvo kelių žmonių rankose, net ir konstitucinėse demokratiškose valstybėse ji buvo vedama absoliutiškai.

Dabar visur girdėti balsai, kad ji būtų demokratizuota; tat reiškia, kad reikalaujama viešų derybų visais tarptautiniais reikalais, viešos diskusijos spaudoje ir parlamente, reikalaujama pašalinti biurokратиšką įvairių reikalų sprendimą slaptomis notomis ir slaptomis sutartimis; tai reiškia, kad kaikuriais atsitikimais paskutinį žodį svarbiais tarptautiniais reikalais turi tarti ne vykdomoji valdžia, t. y., ministrai ir vyriausybė, o įstatymdavystės valdžia, t. y., parlamento komisijos, susipažinusios su užsienių politika, ir pats parlamentas.

Jei mes net ir nepripažintumėm šių visų reikalavimų teisingais esant, tai vistiek kai kurie iš jų dabar neišvengiami. Neabejojamas faktas, kad visuomenės nuomonė vis toliau, vis daugiau darosi užsienių politikos eigos teisėjas ir nurodo jai kelią.

Tačiau, užsienių politikos demokratizacija pareina nuo trijų sąlygų:

1. Pirmiausia reikia būti susipažinusiems su užsienių reikalais ir pažinti juos labai pagrindiniai, nes užsienių politika turi būti mokslas. Užsienių politikos uždaviniai mažiau žinomi, negu vidaus politikos reikalai, tai yra visuotinas reiškinys; tuo nusiskundžia visi parlamentai. Tik paskutinis karas sukėlė išimtiną susidomėjimą šiais reikalais ir jų studijavimą. Nėra nieko blogesnio, kaip kad spauda ir visuomenės nuomonė imasi spręsti užsienių politikos reikalus, apie kuriuos neturi supratimo ir kurių nepažįsta.

Tokios kritikos išdavos visuomet esti labai liūdnos, nes čia reikalas liečia visą valstybę ir kartą padarytas žingsnis kur kas sunkiau pakeisti, negu vidaus politikoje: kombinacijų jausmas užsienių politikoje gali būti pavartotas didžiausiu pasisėkimu, nes paprastai čia prieš mus iškyla problemos ne konkretiško pavidalo, be detalių ir jų sudėtingumo. Sprendžiamos jos lengvai, suderinimai vilioja ir lengvi, bet ir klaidos labiau galimos ir pavojingesnės. Todėl kiek-

vieno politiko, dirbančio užsienių problemų srityje, kategoriškas imperatyvas yra ramumas, atsargumas, moksliškas tvardumas, kas ypatingai vertinga mūsų laikais, demokratijoje.

Tokiu būdu, pirmoji išvada, kuri yra užsienių politikos demokratizacijos padarinys yra *reikalas giliai pažinti jos uždavinius*.

2. bet užsienių politika yra ir menas ir jos tikslas reguliuoti valstybių tarpusavius santykius. Tai atlieka diplomatai. Valstybių santykiai kaip tik atspindi jų tarpusaviuose santykiuose ir veiksmė. Kuo didesnis forumas, prieš kurį gvildenami šie santykiai, tuo daugiau šansų, kad viskas baigsis taikiai, kuo didesnis žmonių skaičius sprendžia vienokių ar kitokių kombinacijų reikalą, tuo daugiau garantijos, kad jos nebus baigiamos smurtu. Čia ir yra demokratijos esmė, nes demokratija — tai kontrolė.

Čia tai ir bus matoma kiek diplomatas yra menininkas, nes praktiškame diplomatiniam veikime formų ir formulių sudėtingiems reikalams spręsti ieškojimas ir plėtojimas, dėsnių sudarymas, psichologiškas supratimas, intuityviškas susidariusių sąlygų sučiupimas yra pagrindiniai reikalavimai. Čia nereikia pamiršti, kad tautos visumoje yra jautresnės, negu atskiri asmens ir greičiau, negu jie išsivedžia ir užsirūstina. Diplomatas, atstovaujantis valstybę ir jos vertingumą, turi būti garbingo elgesio, nepaprasto mandagumo objektas; jis pats lygiai taip pat turi veikti.

Demokratijoje paprastai taip nebūva, nes parlamente ir spaudoje retai galima užtikti tokį atsargumą su kitomis valstybėmis. Jei demokratija nori turėti pasisekimą diplomatijoje, tai be visapusiško reikalo išstudijavimo, ji turi išmokti taktiškai, susilaikant, kukliai ir atsargiai kritikuoti ir užsienių politikos problemas spręsti. Šio ypatumo paprastai neturi politikai ir žurnalistai, iešką pasisekimo ir sensacijų. Visais šiais atsitikimais būtinai reikalinga, kad individualistinės diplomatijos tendencijos sutaptų su tiesios demokratinės kritikos tendencijomis.

Ir štai mūsų antroji išvada: demokratija turi išmokti naujų santykiavimo formų, takto, padarumo ir atsargumo tariantis užsienių klausimais, nes ji neturi teisės pamiršti, kad nei vienoje srityje politika taip nevirsta menu, kaip diplomatija.

3. kaip jau matėme iš to, kas anksčiau pasakyta, užsienių politikos negalima sudemokratinti iki kraštutinių ribų dėl dviejų priežasčių:

a) apskritai demokratijos uždavinys auklėti ir nuvesti piliečius iki demokratijos; demokratija iš esmės yra mokėjimas susivaldyti, susidaryti savąją discipliną, surasti taisyklingą savųjų ir valstybės interesų santykiavimą ir mokėti teisingai aprėžti valstybės autoriteto reikšmę. Demokratijoje atsiranda palinkimas į anarchi-

ją ir suirutę tuo atsitikimu, jei jos piliečiai nepakankamai subrendę ir apsišvietę demokratiškai pasaulį suvokti. Ištisoje vidaus reikalų eilėje visos valstybės interesai vaidina mažesnę vaidmenį, negu užsienių politikos problemose, kur visuomet iškyla bendras valstybės interesas. Vadinas, demokratija turi eiti prie užsienio politikos reikalų atsargiau, labiau susitvardydama, negu prie vidaus politikos. Kuo labiau demokratija subrendusi, pasirengusi gyvenimui, tuo atviresnė gali ir turi būti diplomatija. Kuo daugiau nusimano piliečiai užsienio politikos srity, kuo labiau prityrusi visuomenė ir kuo platesnių žinių ji turi šiais klausimais, tuo didesniai forumui gali būti atidengtas užsienio politikos veikimas. Todėl demokratija kuo toliau, tuo mažiau bus reikalinga slaptųjų sutarčių. Nuosekliai besiplėtojant slaptos sutartys pasidarys tiesiog vidujinė viso režimo priešingybė. Esant demokratijai viduje, tiesiog neatsiras ministerio, kuris pasirašytų slaptą sutartį.

b) nuosekliai demokratiškai užsienių politikai įgyvendinti reikėtų, kad visuotinas pasaulinės demokratijos procesas turėtų įtakos ne tik valstybės viduje vidaus politikai, bet kad jis įvesdintų tarpvalstybinę demokratizaciją, valstybių tarpusavio santykių demokratizaciją. Deja, iki šiol to mes nematome. Demokratizmas greičiau įgyvendinamas valstybės viduje todėl, kad paprastai čia pas kiekvieną atskirą pilietį galima sužadinti valstybės naudą supratimą, patriotizmo jausmą, kuriam galima palenkti santykius su kitais piliečiais, klasėmis, partijomis.

Tarpusaviuose valstybių santykiuose to nėra. Tarptautinio, visos žmonijos patriotizmo iki šiol nėra. Valstybės, kaip tokios, dar neišsiplėtojo tiek, kad sprendžiamuoju politiniu momentu galutinėje sąskaitoje galėtų nesivadovauti pačiais siauriausiais savo interesais. „Sacro egoismo“ visais galimais pavidalais, padoriais ir mažiau padoriais, su laikinai apribotais ar toli siekiančiais planais, iki šiol, deja, buvo vienintelis pagrindinis kiekvienos užsienių politikos principas.

Tačiau tat, apskritai, nereiškia, kad tam tikra šito egoizmo dalelė nebūtų galima sutaikinti su tauriausiais žmoniškumo principais su aukščiausiais moralės idealais. Visai atvirkščiai, didžiausio pasisekimo užsienių politikoje susilaukė tos, būtent, valstybės, kurios sugebėjo savo siaurus interesus įsprausti į aukštesnių visos žmonijos idėjų rėmus ir jais apsisaugodamos gynė savo reikalus. Klasišku pavyzdžiu gali būti Didžioji Britanija.

Dėl to, kad net geriausiems tarpusavio santykiams esant kiekviena valstybė visuomet siekia gauti visokeriopą ekonominę ir politinę naudą iš kitos, visai negalima, kad visa eilė reikalų būtų svar-

stoma viešai. Negalima kelti viešumon pavienių aktų, negalima drausti svarstyti išvedžiojimai už ir prieš uždaruose ministerių posėdžiuose ir reikalauti, kad visa būtų svarstoma viešuose susirinkimuose. Valstybė, kuri taip pasielgtų, pralaimėtų. Šių laikų konstitucinėse valstybėse viešoji diplomatija pakankamai aprūpinta ministerių atsakingumo ir laisvos spaudos principu.

Todėl ir demokratiškiausios valstybės pripažįsta, kad pačios valstybės interesais vyriausybės turi būti įgalinta kai kurių dalykų neskelbti viešai ir pačiai pasirinkti laiką ir būdus, kuriais šie dalykai patiekiami visuomenei peržiūrėti ir kontroliuoti.

IV. Tarptautinė propaganda.

Dar viena užsienių politikos demokratizacijos išdava yra tat, kas dabar vadinama tarptautine propaganda. Iki tol, kol užsienių politikos reikalai buvo sprendžiami atitinkamų diplomatinėse organų, iki tol, kol monarchas, kancleris ar ministeris autokratiškai sprendavo įvairius užsienių politikos reikalus, buvo visai pakankama tartinis su aprėžtais asmenimis arba, reikalams spręsti, įtraukti aprėžta, apribotą žmonių ratelį.

Bet kai tik demokratinis režimas užsienių reikalus pavertė dalyku, viešai aptariamam spaudoje ir parlamente, ir tokiu būdu karo ir taikos, konfliktų, susitarimų, sąjungų reikalus pavertė liaudies masių reikalais, pasirodė būtina reikalinga ieškoti kelių į kaimyninių valstybių mases, spaudą ir parlamentą smulkiai informuojant.

Taip pati savaime atsirado tarptautinės propagandos idėja. Jei prie to, kas pasakyta, pridursime, kad liaudies masės, paprastai, turi labai aiškų jausmą sunkioms problemoms suprastinti ir instinktyviai nujaucia kur teisybė ir kur melas, kur gera ir kur pikta valia, ir jei pripažinsime, kad kiekvienoje kiek nors demokratiškoje visuomenėje teisės idėja taip tvirta, kad galutinėje išdavoje nugalė materialinę pajėgą, tai lengva suprasti kokią reikšmę turi užsienių politikai patraukti savo pusėn tarptautinę visuomenės nuomonę. Darsi taip pat aišku, kodėl dabar visuotinos demokratizacijos epochoje užsienių politika negali apsieiti be tarptautinės propagandos.

Praktikoje tai neginčytina pažanga tarptautinių santykių srityje. Visa eilė konfliktų ir ginčų išsprendžiama parlamentuose, spaudoje, knygoje, susirinkimuose, žodžiais, argumentais ir todėl ne taip dažnai reikalas prieis iki tikro užsidegimo ir reikalų sprendimo žiauriausiais būdais. Iš tiesų, neginčytinas faktas, kad karas sukūrė tendencinę melagingą propagandą ir kad po karo ši propaganda laikosi. Tačiau, mūsų tikslas yra, kad tarptautinė propaganda besivaržančių

valstybių rankose būtų paversta argumentu, pakeičiančiu smurtą, prievartą.

V. Demokratiško režimo diplomatas

Užsienių politikos demokratizacija iš pagrindų keičia reikalavimus, statomus diplomatiniais organams. Atsakingas ministeris, klausydamas visuomeninės parlamento ir spaudos kritikos, šią kontrolę priima ne pats betarpiškai, bet perkelia ją į diplomatinę tarnybą. Demokratija kontroliuoja lygiai vidaus, lygiai užsienių biurokratiją.

Ši kontrolė demokratiniam diplomatui stato didesnius reikalavimus. Kiekvienas diplomatas turi tikrai nusimanyti visais užsienių politikos reikalais, turėti plačią erudiciją ir visaapimančią sintetišką išlavimą. Demokratinis diplomatas vis daugiau ir daugiau pašalina formalumus, išorines ir salonines formas ir daugiau domisi realine reikalo esme, negu jo forma. Vien tik dėl to jo atsakingumas didesnis.

Todel demokratiško režimo diplomatija, taip išoriniai, taip viduriniai turi savo pagrindiniais principais laikyti ir visur taikinti *dorumą, realizmą ir šaltą tiesos jausmą*. Nebūtų klaidingesnės nuomonės, kaip noras matyti demokratičiame diplomate tat, kas paprastai suprantama kaip diplomatija, t. y. įvairios pusiau slaptos derybos, apgaudinėjimas, daugiaprasmės kalbos.

Toks supratimas juo toliau, tuo labiau nyks, nes jis galės būti ir dar yra tik ten, kur užsienių politika buvo apribotos žmonių kastos rankose, žmonių, kurie neklausydami visuomenės nuomonės ir būdami įsitikinę, kad jų veiksmai pasiliks paslapy, galėjo leisti sau šios rūšies metodus ir veikimą. Demokratijoje, kur kuo toliau, tuo daugiau visi užsienių politikos reikalai nuo jų atsiradimo iki jų išsprendimo kritikuojami, tokie metodai ir veiksmai visai negalimi, nes tokia diplomatija neišsilaikytų nei trumpiausio laiko visuomenės nuomonės akyse. Vienintelis tikslus demokratinės diplomatijos įrankis — tai *tiesos gynimas, teisėtumo jausmas ir dorumas*.

Demokratinis diplomatas niekuomet negali vesti prestižo politikos. Iki tol, kol tarptautinius ginčus sprendavo apribotos žmonių ratelis arba kasta, prestižo politika buvo įprastas reiškinys; tikrovėje tai absoliutizmo diplomatija. Be to, anais laikais politika buvo kur kas paprastesnė, negu demokratiško režimo politika. Prestižo politika turi tik dvi išeitis: arba visišką pergale, arba kapituliaciją (jei ne iš esmės, tai bent formaliai, dauguma atsitikimų tiktai formaliai).

Tas tat, būtent, ir yra pavojingiausia tarptautiniuose santykiuo-

se: prestižo politika visuomet baigiasi neišvengiamu pralaimėjimu, nes arba pasiekiami išimtinai formališka pergalė ir tada pralaimima reikalo esmė ir prie jo dar prisideda mirtina priešų neapykanta; arba, laimėjus iš esmės, neišvengiamai tenka nusileisti formaliai ir dar, žinoma, greta teigiamų pasiekimų nukenčia krašto vertingumas ir būvis, o priešingoji pusė vis tik lieka amžinas priešas. Iš čia lengvai galima padaryti išvadą, kad bet kuri prestižo politika veda į nedraugingumą, bet nei kuomet neišsprendžia konflikto taikiu būdu. *Prestižo diplomatija sudaro pavojų taikai.*

Čia būtinai tenka pridurti, kad prie absoliutiško režimo prestižo diplomatija nevedė visuomet prie lemiančių išdavų ir buvo pakenčiamesnė. Prestižo reikalas ten paprastai buvo susijęs su savimeilės, arba suinteresuotų diplomatų ir politikų patenkinimo reikalu, kas visai tiko režimui, kur svarbūs reikalai pareidavo išimtinai nuo atskirų asmenų valios.

Demokratijoje dalykas kur kas sudėtingesnis. Delto, kad valstybės ir jų visuomenės nuomonė kur kas jautresnė, negu asmenys, nes tautos ar valstybės interesų palietimas arba įžeidimas labiau jaučiamas, išeina, kad ginčas, paremtas valstybės prestižu užkerta kaip valstybės, taip jame dalyvaujantiems diplomatams kelią nusileisti.

Tokie išsišokimai ne tik suerzina visuomenės nuomonę, ne tik didina nedraugingumo jausmą, kylantį iš prestižo politikos, bet dėl visuomenės nuomonės jautrumo ir lengvo užsidegimo sudaro nepaprastą pavojų demokratiško režimo diplomatams, nes būdami visuomenės kontrolėje, jie negali atsitraukti iš pirmųjų pozicijų.

Štai ir antra išvada: demokratiškas režimas visomis savo išdavamomis negali pakęsti diplomatijos, vedančios prestižo politiką. Pagaliau demokratinė diplomatija savo pačios interesais turi priešintis bet kuriai prestižo politikai.

Mūsų išvadą iš viso, kas anksčiau pasakyta, galima suformuoti tokiu būdu: šių laikų demokratiško režimo diplomatas turi būti savo srities žinovas ir turi būti doras, turėti labai išplėtotą teisėtumo jausmą; jis turi būti kuklus ir susilaikęs žmogus; nesiekias prestižo politikos, netikės greitais ir aiškiais pasisekimais, nes demokratija tam neprijaučia ir prieštarauja iš visos savo esmės.

VI. Tarpautinių santykių demokratizacija ir Tautų Sąjunga

Su užsienio politikos demokratizacijos problema sija taip pat santykių tarp valstybių demokratizacijos problema, t. y. *tarptautinė demokratizacija*, kuri, pirmiausia, yra tarpusavio didžiųjų ir mažųjų valstybių santykiavimas.

Didelės valstybės užsienių politika kur kas paprastesnė, negu mažos valstybės. Tarptautiniai konfliktai sunkiai prislėgia didelę valstybę, bet retai gresia visam jų gyvavimui. Mažoms valstybėms tarptautiniai konfliktai visuomet reiškia jų politinio, ekonominio ir socialinio gyvenimo sukrėtimą, o dažnai gresia net pačios valstybės buvimui.

Todėl didelės valstybės užsienių reikalų ministerio uždaviniai kur kas paprastesni, negu jo kolegos mažoje valstybėje: pirmasis gali padaryti eilę klaidų, kurios, tačiau, neturės didesnių išdavų valstybei. Mažos valstybės ministerio klaida veikia daug intensyviškiau.

Dažnai galima girdėti apie vasalinius mažųjų valstybių santykius su didelėmis. Reikia pasakyti, kad apie pilną atskirų valstybių suverenitetą šiandieną ir kalbos negali būti. Dabar, ir kuo toliau, tuo daugiau, atskiros valstybės yra tarpusavio priklausomybėje, kuri pasireiškia arba sutartimi, apribojančia suverenumą, arba suprantamu atsargumu tarpusavio valstybių santykiuose; dauguma atsitikimų šis atsargumas pasireiškia mažų valstybių atžvilgiu didžiųjų, tokiu būdu pirmosios tarptautiniuose santykiuose turi mažiau laisvės. Tai natūrališka valdžios santykiavimų išdava, taip buvo iki šiol ir dar ir dabar yra. Tokiomis sąlygomis kalbėti apie vasalumą — reiškia nepažinti pagrindinių tiesų. Paprastai tokiais atsitikimais turime reikalą su demagogiškais išsišokimais.

Tačiau, rodosi, kad užsienių politikos demokratizacija šiek tiek pakeitimų daro ir šioje srityje. Tarptautinėse valstybių sąjungose turi pasireikšti tas pat, kas ir visuomenėje, tautoje, kai į politinį gyvenimą buvo įvestas demokratizacijos principas, tai ekonomiškai ir sociališkai silpnesnis subjektas buvo su galingu sulygintas, ar bent įstatymais apsaugotas.

Po didžiojo karo buvo realiai mėginta tai įvesti ir į tarptautinį gyvenimą, t. y. praktiškai Tautų Sąjungoje sulyginti mažąsias ir didžiąsias valstybes; teoretiškai tarptautinė teisė senai pripažįsta šį principą.

Iš tikrųjų čia ir yra tikrasis Tautų sąjungos pagrindas, netiksliai išreikštas amžinosios taikos formula. Taigi esą tik išvada to, kad tautos ir valstybės bus sulygintos ir jų santykiai bus tvarkomi demokratiškais principais ir metodais.

Užsienių politikos demokratizacija reiškia nuoseklią viešą diskusiją visais reikalais, siekimą juos išspręsti argumentų ir teisėtumo keliu ir tuo pašalinti smurtišką konfliktų sprendimą. Argumentų ir teisės srity mažos ir didelės valstybės lygios. Todėl demokratiškoje užsienių politikoje atsiras natūrališka tendencija kelti mažųjų valstybių reikšmę didžiųjų atžvilgiu. Tokiu būdu, mažųjų valstybių

priklausomybė nuo didžiųjų valstybių sudemokratintoje tarptautinėje visuomenėje tolydžiai mažės, iš čia, žinoma, išeina, kad demokratiška užsienių politika vis labiau ir labiau sieks neusiginklavimo ir pacifizmo, nes tai pirmiausia apsaugo mažąsias valstybes; toliau eis siekimas sudaryti dideles sąjungas, susidedančias iš mažųjų valstybių, kurių tikslas pirmoje eilėje bus apsigynimas, bet, svarbiausia, jos pavartodamos priemonę — visuotiną demokratizaciją, — priešinsis, kad didžiųjų grupės nesunaikintų mažųjų valstybių, ir rems laisvas sąjungas. Tokiu būdu užsienių politikos demokratizacija reiškia didesnę taikingų tendencijų išsigalėjimą. Tai rodo visi mūsų pokarinės epochos požymiai. Šių laikų demokratija išaugo iš humanistinės prancūzų revoliucijos filosofijos. Demokratija reiškia žmoniškumą, humaniškumą. Visa mūsų politika siekia remtis šiomis idėjomis. Tautų sąjungos idėja yra pasaulio pasukimo į demokratiją išraiška.

Aš gerai žinau, kad daugelis, iš aukšto žiūrėdami į Tautų Sąjungą, sakydami, kad amžina taika neįmanoma ir pripažindami valdžios filosofiją ar vadinamąją idealistinę tautiškumo filosofiją, kaip įrodymą primena Tautų Sąjungos trūkumus ir jos bejėgiškumą šių laikų konfliktuose.

Taip, reikia pripažinti šie trūkumai, bet reikia matyti ir jų priežastys. Kadangi nėra tobulaus demokratizmo įvairių valstybių vidaus politikoje, tai dar mažiau tobulas užsienių politikos, tarptautinių santykių demokratizmas. Jei mes nepriaugome vidaus demokratijos idealo, tai mes dar mažiau subrendę tarptautinei demokratijai. Šioje srityje pernelyg didelis patriotizmas ir liguistas šovinizmas vaidina didelį vaidmenį — kol žmonės vis dar labai mažai esti žmonėmis.

Kovos dėl Tautų Sąjungos negalima išspręsti viena fraze, kad amžina taika negalimas daiktas: kova už Tautų sąjungą — tai kova už tarptautinės demokratijos principus, humaniškumo ir auklėjimo vardan visuotinės demokratizacijos principus. Vertė J. K.

Idealizmas ir realizmas Vinco Krėvės kūryboj

P. Lapienė

(Pabaiga)

Didžiausią Šarūno veikimo dalį sudaro Lietuvos jungimas, ta jo savo rūšies idee fixe, kurios nesuprasdami, kunigaikščio artimieji nesuprato jo paties ir viso jo veikimo. Tik kunigaikščiui mirus ją iššifruoja Rainys: „Ne aras toli sukleketavo padangėje, ne sakalas užulbėjo debesiuose, prakalbėjo Šarūnas, aukštame savo dvare sėdėdamas, sunkias godeles gododamas: išsiskirstė tėvynė dalimis ir dalelėmis — ir žuvo puikios Lietuvos galiūnai. Nebebijo jau lietuvio vardo nei vilus gudas, nei klastingas lenkas. Ei, bet stipri dar mano ranka, aštrus dar mano kardas, o krūtinėj tiek vieko, kad tek-tų jo visam pasauliui užkariauti, visą pasaulį valdyti. Vai, praskin-siu aš Lietuvoje plačius vieškelėlius, tiesias dureles nuo pilies į pi-lį, nuo kaimo į kaimą surinksiu sujungsiu ir tuos, kur toli gyvena šiaurioje šalyje, kur tyrus Nemunėlis iš po didelio akmenio plaukia, ir tuos, kur gyvena pas Baltąsias jūres — ir pragarsės tada tėvynė nuo krašto iki pasaulio krašto, ir sudrebės visi jos priešai: ir gu-dai ir lenkai ir kiti pikti žmonės, išgirdę lietuvio balsą; ir skambės jų garbė, kaip jaunos mergelės daina tylų vasarėlio rytą. Nebaisūs bus tada mums priešai kad ir galingiausi.

Bet sunkią našta užvėlei savo sprandui, jog ir milžinų milžinui nepakelti jos, — užvėlei sunkią našta, patrūkai ir žuvai... O žmo-nės nepajuto, kas tu jiems buvai, ko tu norėjai.....“ (II 270 p.). Čia pabaigoje ir vėl pakartojamas Gelovinio pasakymas: „kas da-ro kitiems tai, ko jie patys nenori, nors ir su nauda ar be naudos jiems — blogai daro: veltui patrūksi, ir darbas tau niekais nueis“. Tai lyg ir sustiprina nuomonę, kad visas veikalas yra taikomas tam dėsniui iškelti. Bet pats Šarūno asmuo neatrodo, kad būtų taikytas tai idėjai iliustruoti. Šarūnas yra ne tipas, bet charakteris ir labai įdomus. Krėvės jis atvaizduotas *con amore*, daug plačiau nekaip tai būtų reikalinga idėjai parodyti.

Šarūnas pats sakosi esąs „margas“. Ir iš tikro jo būdas labai sudėtingas. Jis antžmogis, titanas, nesibijo nei žmonių, nei dievų,

nes jaučia savy pakankamai pajėgų su jais kovoti. Jo niekas nemyli, tik bijo, ir jis nemyli nieko. Jis vienas, kaip Ibseno herojai. Jis nelaimingas ir kenčia, bet „tik kentėdamas žmogus gražus ir didis, visais kitais atvejais jis — keltava, žvėris“. Tik koki visų tų kančių ir apskritai gyvenimo prasmė — jis nesupranta. „Išdeginčiau karštą ugnimi visą šitą kvailą pasaulį, kad jame gyvo garo nebeliktų“. (II 245 p.). Ugnis dega jame pačiame, viena didelė aistra jį visą valdo: „Ką aš kaltas, kad mane motina kvailu pagimdė, kad aš atiduotau ir kraują, ir ašaras ir gyvybę ne tik pasaulio, bet ir savo už vieną valandėlę tokios galybės, tokios garbės, kokios, kol pasaulis pasauliu, niekas dar nedėvėjo“. „Aš ir guldamas ir keldamas apie tai tik ir svajoju, tai tik ir sapne sapnuoju. Tai jau į mano širdį priaugo; atpiausi, atmesi — ir širdis nustos plakusi. Kad tu matytai, motule (sustojęs priešais jos), kaip aš verkiu per sapną nakčia, kad dykai žūna amžius, be garsių darbų, be audros... Pabundi, net širdis plyšta... (atsistojęs vaikščioja). Ne, greičiau nuo gyvenimo atsisakysiu, nei nuo savo svajonių. Jos su manim gimė ir mirs su manim drauge“. (I, 191, 192). Vis dėlto ir pro šituos aistringus garbės troškimus prasimuša tas pats piktas nihilizmas, kurs norėjo ugnimi sunaikinti beprasmišką pasaulį: „kad išpildytai visus sumanymus, norus ir svajones, be gailėsčio mirtau: kam gyventi pasauly? Nuobodu“. (I, 197). Taip blaškosi Šarūnas savo viduje.

Visas tas Šarūno psichikos analizas, kuris daromas ištiesai per visą veikalą, idėjai paryškinti niekuo neprisideda. Ir pačiai tai idėjai reikšti šitoks gilus individas nebuvo reikalingas. Jei Šarūno asmuo, ypač jo vidaus pergyvenimai, taip plačiai ir rūpestingai vaizduojami, tai galima spėti, kad tas asmuo buvo kūrėjo dėmesio objektas, o visa kita (Lietuvos jungimo idėja, šeimos tragedija) tik išvestiniai dalykai. Žinoma, visiškai nuspręsti, ką nusveria „Šarūno“ kūryboj koncepcijoj — idealizmas ar realizmas — galėtumėm tik tuomet, kai žinotumėm, kas autorių toj tautosakos medžiagoj labiausiai sudomino: pats Šarūno asmuo ar jo pastangos sujungti Lietuvą. Deja, ne tik apie Krėvę, bet ir nė apie kitus mūsų rašytojus neturime tokios medžiagos, kokios, sakysime, yra surinkęs A. Birkeris latvių poeto J. Rainio kūrybos procesui nušviesti.

Atrodo, kad kuriant „Šarūną“ buvo išeinama iš idėjos, tik vėliau Šarūno asmuo tą idėją nusmelkė. Tokiu būdu „Šarūnas“ būtų idealistiškai sugalvotas, bet realistiškai įvykdytas veikalas.

Dėl veikėjų vaizdavimo minėjau, kad Šarūnas yra charakterizuojamas, ne tipizuojamas. Tas pats yra su daugeliu kitų veikėjų. Jau sąrašė jų išvaizda, eisena ir t. t. gana smulkiai nuvaizduota. Tai primena realistinių dramų remarkas. Kai kurie veikėjai (pav.

Džiangis) atrodo net charakteringesni už patį Šarūną, nes jų charakterizavimas liečia daugiausia jų išviršį, ypač kalbą. Tik kriviai ir vaidilos daugiau tipizuojami. Jie maža teturi individualinių bruožų, yra tik savo luomo atstovai.

Toks stilizacijos skirtumas aiškiai pabrėžia veikalo dvilypumą. Vienus veikėjus autorius traktuoja kaip gyvus asmenis, kitus kaip tam tikrus idejinio prado nešiojotus. Pirmieji gyvena pilną gyvenimą, o antrųjų savarankiško gyvenimo mes visai nematome, jie pasireiškia veikale tik tiek, kiek jie turi paveikti pirmuosius. Pav. Lietuvos jungimo sumanymas ne pačiam Šarūnui kyla. Iš pradžių Šarūnas lyg nesąmoninga stichinė jėga. Jis puola gudus, puola lenkus, bet tai tik grobio norėdamas ar, dar labiau, nesuprantamo noro veikti vedamas. Tik Dundys su Rainiu įkvepia jam mintį jungti Lietuvą, kad ji galėtų atsispirti priešams, ir tuomet Šarūnas paprastą keršto jausmą Perliui ir Meškiui išplečia, paverčia principu. Tai gi vaidilos, ypač Rainys, tėra svarbus autoriui tik kaip šitos idėjos žadintojai. Iš jų asmens jis tik vieną šitą pusę ir tevaizduoja. Toks jų vaizdavimas visiškai sutinka su idealistinių veikalų veikėjų stilizacija, kur visuomet pasireiškia šioks toks vienpusiškumas. Tuo tarpu pats Šarūnas yra daug sudėtingesnis, ir jo negalima suvesti į tokią paprastą schemą.

Veikalo kompozicijos ir kalbos stilizacijos atžvilgiu „Šarūnas“ taip pat rodo mišrumo žymių. Veikalas suskirstytas dalimis, kurių jau pačios antraštės („Nerimsta“, „Žaibuoja“, „Audra pasikėlė“, „Ir perkūnas sugriaudė“) rodo laipsnišką veiksmo kilimą. Vis dėlto šitoks kilimas nėra toks nuoseklus ir aiškus, kaip kad būna idealistinėse dramose. Labai dažnai čia pasitaiko epizodu, kurie tą veiksmą ne pirmyn stumia, o trukdo. Tokia yra jaunimo žaidimų scena („Žaibuoja“ II scena), bajorų girtavimas („Audra pasikėlė“, I scena), gausios dainos ir t. t. Ir pats veikalas tokio didumo, kokio tik realistiniai veikalai tebūna. Idealistinės dramoms paprastai būna trumpos, nes medžiagos gausumas užtemdytų idėją. O realistai, kaip pastebi R. Lehmann („Lehrbuch der philosophischen Propaedeutik“ 167 p.), „nesibijo ilgumo ir pasikartojimų ir neteikia didelės vertės meniškam kilimui (Steigerung)“.

Kalbos stilizacija taip pat nėra vienoda. Yra labai charakterizuojančios kalbos pavyzdžių, kaip Džiangio ir paties Šarūno, bet nemaža taip pat tipizuojančios. Kalbos tipizavimas čia yra panašus į „Dainavos šalies senų žmonių padavimų“. Jis nėra daromas idėjai pareikšti, bet turi pats savo tikslą sukurti archaišką stilių iš tautosakos elementų. Šitokia kalba, aiškiai idealistine, stilizuota, kalba visi trys vaidilos: Vaidulis, Dundys, Rainys ir kriviai. Ir čia, kaip „Padavimuose“, toks stilius dažnai pasidaro pats sau tikslu.

Kūrējas susižavi tuo, kaip J. Herbačiauskas sako („Gaisai“ 6 Nr. 169 p.), „gražbylavimu“ ir jam paaukoja „veiksmavimą“. Toks stiliaus, galima sakyti, dirbtinumumas yra idealistinis požymis. Idealistiniuose veikaluose deklamacija dažnai atstoja akciją. Tik idealistiniuose veikaluose patetiškas ar šiaip pakilus stilius nėra pats sau tikslas, o turi tarnauti idėjai. „Šarūne“ to nėra, ir todėl jo idealistinis, ir tai dar neištisai, stilius nepadaro jo idealistiniu veikalu.

Taigi „Šarūno“ grynų kurios nors stilizacijos krypties veikalų laikyti negalime. Jis turi idealistinį pagrindą — idėja, bet pats veikalas yra daug daugiau, nekaip vien tik šitos idėjos vaizdavimas. Iš veikiančiųjų asmenų tik keletas yra tipai, visi kiti — charakteriai. Išviršinė stilizacija mišri: vietom tipizuojanti, vietom charakterizuojanti. Tipizuojanti stilizacija „Šarūne“ tipizuoja pati save, ne veikėjus, todėl nedaugina idealistinių to veikalo požymių.

H. Taine skirsto kūrėjus į estetus ir herojus. Estetai savo kūriniuose vaizduoja aplinkinį pasaulį, herojai — patys save. Dėl to kūrėjų herojų veikalų veikėjai būna panašūs vienas į kitą, tesiskiria kaip įvairios vienos ir tos pačios rūšies atmainos.

Šiuo atžvilgiu Krėvė būtų artimesnis kūrėjams herojams. Matyti, kad tos problemos, kurias jis savo veikaluose sprendžia, yra aktualios paties kūrėjo problemos, nes jis nuolat prie jų grįžta. Kartu su problemomis dažnai kartojasi ir veikėjai, pakeisdami tik savo vardą ir paviršių, bet savo asmens esmę pasilikdami. Toks Krėvės sukurtasis asmuo yra Šarūnas, kuris matyti, yra pačiam autoriui artimas. „Šarūnizmo“ žymių randame daugely Krėvės veikalų, o pats Šarūno asmuo beveik in toto kartojasi „Skirgailoje“.

Skirgaila, galima sakyti — kita Šarūno variacija. Jis, kaip ir Šarūnas — šekspyriškas (Ričardas III) ar baironiškas asmuo: audringas, neramus, nieko nemylti, niekuo nepasitiki, nieko nesibijo. Tik jo pasaulio ir žmonių nekentimas dar didesnis už Šarūno. „Visur niekšybė, visur smirdulis... smirdanti sliekai esame, šliaužai, rūpūžės... Nesuprantu tik vieno, Daugaila, kodėl Perkūnas netrenkia šio pasaulio, jei išgali, dulkėmis nepaverčia, kaip jis senai jau yra užsitarnavęs“. (152 p.). (Beveik tą patį, pamename, kalbėjo ir Šarūnas). Skirgaila neturi to stichinio noro veikti, siekti nepasiekiamą, kuris Šarūnui nedavė ramybės. Šarūnas degino savo priešų piliis, Skirgaila dega pats savo viduje. Bet kai šita ugnis prasimuša į paviršių, Skirgaila veikia dar griežčiau už Šarūną. Jis taip pat nebijo nei žmonių nei dievų ir norėtų, kaip ir Šarūnas, su jais kovoti: „Gaila, kad aš ne dievas ir negaliu su juo kardu susiremti: lengviau tuomet gyventų žmonės pasaulyje“ (81 p.).

Vienas dalykas Skirgailos psichikoj yra naujas — pasaulio-žvalgos susidūrimas. Skirgaila krikščionis, bet tik vardu. Narsiam kariui labiau patinka galingas Perkūnas, kaip vergų ir silpnų užtarėjas krikščionių Dievas. Bet tariamasis Stardo krikštas išgriauna ir šitą Skirgailos atramą ir dar labiau padidina jo nepasitikėjimą žmonėmis.

Visos šitos sudėtingos Skirgailos psichikos vaizdavimas ir sudaro veikalo pagrindinį dalyką. Tokiu būdu ir „Skirgailos“ koncepcija realistinė. Stilizacijos atžvilgiu šitas veikalas jau neberodo tokio dvilypumo žymių, kaip „Šarūnas“. Jis, tikriausiai, nebeturi jokio ryšio su tautosaka, nes tautosakos pėdsakų jo stiliuje nepastebima. Todėl čia ir nėra to stilizavimo dėl paties stiliaus, kurį radome „Padavimuose“ ir „Šarūne“.

Vis dėlto „Skirgailos“ stiliaus grynai realistiniu pavadinti negalime. Tik paties Skirgailos kalba kiek labiau charakterizuoja jo paties asmenį, o kitų veikėjų kalba vienoda, tipizuojanti. Taip pat „Skirgailos“ dialogas nėra grynai realistinis. Jis stilizuotas, gyvas ir aštrus.

Dramatinės architektonikos atžvilgiu veikalo gale yra vienas dalykas, kuris atrodytų nesuderinamas su viso veikalo stilizacija, palinkusia į realizmą. Tai Šviesaus ir Tamsaus vyro pasirodymas IV dalyje III scenoj ir jų pašnekesys. Įvesdamas į savo dramą šitokius viršgamtiškus dalykus, autorius, rodos, visai nutraukia ryšius su realizmu. Tuo tarpu šita „mistiška“ scena kaip tik ir yra realistinio vaizdavimo priemonė. Krėvei reikėjo parodyti dramatiiniame veikale kova, kuri vyksta veikėjo sieloj (Šviesus vyras — kilnioji Kellerio sielos pusė, Tamsus — egoizmas). Kitokių priemonių (pav. monologo) jis pavartoti negalėjo, nes Kelleris ne tik nekalba, bet guli nejudėdamas ir apsimeta numirėliu. Tai reta ir įdomi sceniška priemonė. Tokių man neteko daugiau užtikti realistinėj dramaturgijoj. Panašių — sapnų, prisiminimų vaizdai dažniau pasitaiko (pav. „Hanelėj“).

„Likimo Keliais“ visiškai skiriasi nuo „Skirgailos“. Skiriasi ji ir nuo „Šarūno“, su kuriuo ją vis dėlto jungia tautosakos medžiaga ir praeities vaizdavimas.

Krėvė labai atsargiai tevertuoja „dramos“ terminą. Nei „Zento“, nei „Šarūno“, nei pagaliau „Likimo Keliais“ jis nevadina dramomis ir iš tikrųjų šiam pastarajam veikalui gal mažiausiai iš visų Krėvės veikalų, dialogine kalba parašytų, tiktų dramoms vardas. Tai schematizuotas alegorinis istorijos vaizdas, tos pat rūšies veikalas, kaip V. Hugo „Amžių legenda“ ar E. Madách „Žmogaus tragedija“. Dramatinė forma čia nėra organiškai susijusi su vaizduojamuoju dalyku, ir jis lygiai gerai galėjo būti išreikštas bet kurio kito žanro

rūšim. „Skirgailos“ konfliktas reikalauja dramatinės formos. Jei ta medžiaga būtų sunaudota ir kurio kito žanro veikalui, tai vis dėlto dialogas būtų ten daug vietos užėmęs. Veikėjų psichika čia yra tokia dinamiška, kova tokia įtempta ir sukoncentruota siauroj aplinkumoj, tarp nedaugelio asmenų, jog vaizdžiausiai parodyti visa tai tik veiksmas tegali. „Šarūne“ tuo tarpu, nors veikėjų sielos dinamizmas pasilieka, bet pati kova labai išplečiama, veiksmas nebėra kondensuotas, jis šakoja, išibrauna epinis platumas, ir dramatinė forma čia jau nebėra būtina. „Šarūne“ dramatinė forma tėra tiktai priemonė veikėjų ryškumui išlaikyti ir, be to, ji padeda kūrėjui, neleidama vaizdavimui per daug išplisti.

„Likimo Keliais“ dramatinės formos reikšmė dar mažesnė. Ji čia nebėra veiksmui sustiprinti ir paryškinti, nes ir paties to veiksmo labai maža. Tiesa, ir čia yra kovų, konfliktų, bet autorius neslepia, kad visa tai tėra tik inscenizacija, tik „Gleichnis“, kad visos tos kovos nėra tikros, tik simboliškos. Tikrųjų kovų, kurios vyko kada ir dabar tebevyksta, jis nevaizduoja, o parodo alegoriškais schemomis jų esmę. Dėl to „Likimo Keliais“ veiksmas pasidaro nebe dramatiškas, o epiškas.

Dėl „Likimo Keliais“ kūrybinės koncepcijos abejoti netenka. Kiekvienas alegorinis kūrinys savaime yra idealistinis, nes jis rašomas tuo tikslu, kad iš jo skaitytojas išvestų kokią nors mintį, kokį nors teigimą, kokią nors apibendrinimą. Tas dalykas ir bus to veikalo idėja. O „Likimo Keliais“ ir yra pilnas alegorijų. Beveik kiekvienas dalykas ten ką nors primena, ką nors nurodo. Iš veikėjų tik keletas tėra gyvi asmenys, o visi kiti — schemas, tautų, įvairių gyvenimo reiškinių ar istoriškųjų asmenų alegorijos. Patį vyriausią veikėją, Vinčą Višvilį, autorius ima ne kaip gyvą asmenį, bet kaip tam tikro principo reiškėją. Tik pačioj veikalo pradžioj mažasis Vincukas dar tebėra gyvas vaikas, dar nėra virtęs alegorija. Pasikeitimas įvyksta Amžinojo Žinio gabioj. Ten Vincukas, vaiku užmigęs, pabunda tvirtu vyru, kokio sunkiam darbui reikia. Nuo šios vietos jis numeta savo individualybę, pasidaro sąmonėjančio lietuvio tipas ir simbolizuoja jo likimą amžių bėgy. Nuo čia jis pradedamas vaizduoti grynai idealistiniais, tipizuojančiais bruožais.

Apskritai, visame veikale nuo „Amžinojo Žinio“ skyrelio įvyksta persilaužimas. Nuo pradžios iki šio skyrelio veikalas nebuvo vieningas. Jame kaitaliojosi be žymios persvaros idealistinė ir realistinė stilizacija. Pačią aplinkumą (sodiečių pirkia, daržinę, kiemą, girią) autorius savo remarkomis vaizduoja realistiškai. Veikėjai skirstosi į tipingus ir charakteringus. Tipingai idealistiškai, žinoma, yra vaizduojamos personifikacijos: Sodeinis, Naminis, Vė-

jas, Laumė, paskum darbininkai ir ypač tipingi yra 5 vyrai. Realistiškai charakterizuojant yra vaizduojama visa Višvilių šeima ir Marytė. Idealistinių veikėjų tokiu būdu yra daugiau, bet kalbos ir veikimo stilizacija lyg labiau linksta į realizmą. Tik Sodeinis su Naminiu iš pat pradžios primena mums, kad tas veiksmas, kuris bus vaizduojamas, be savo pirmutinės prasmės turės dar kitą, alegorišką. Tą patį primena vyrų ir darbininkų kalbos, kai jas iššifruojam. Bet šiaip jau, jeigu iš vyrų kalbų nebūtų aiškiai matyti, kad kiekvienas iš jų yra savo tautos tipas, mes juos galėtumėm ir charakteriais palaikyti, nes jie vienas nuo kito aiškiai skiriasi. Ypač ryškus pirmasis ir antrasis vyras. Pirmasis vyras (vokietis) visų pirma pelnu susirūpinęs, materialistas, pirma apie vakarienę, paskum apie pasakas galvoja, kvailiais vadina Višvilius, kam jie pinigų už vaišes neima, didžiuojasi savo jėga, realiai galvoja apie ateitį, dėl to ruošiasi anksti rytą keltis ir audros sutrukdytą darbą baigti. Antrasis vyras (rusas) — svajotojas, pergyvenęs romantiškų nusivylimą liaudimi, anksčiau įsivaizdavęs, „kad sodžiu gyvena žmonės milžinai, supančioti, sukaustyti, skurdo ir belaisvės skausmingais grandiniais“, o radęs „niūrius, šiurkščius, nemandagius ir tamsius žmones, kur riausiasi, it kiaulės purvuose ir savo merdėjančiu likimu visai patenkinti (VII t. 13). Dabar skeptikas („Dangaus, kaipio tokio, nėra“) ir mėgstas šiene pasivolioti. Kiti vyrai: 3-čias (lietuvis), 4-sis (prancūzas) ir 5-sis (lenkas) netiek ryškūs.

Jeigu autorius labai aiškiais tų vyrų pasisakymais nebūtų parodęs, ką jie turi reikšti, tai juos galėtumėme palaikyti charakteriais. Bet dabar, kai jie atstovauja kiekvienas savo tautą, tai mes pastebim, kad kiekvienas jų sudarytas iš tipiškų savo tautos bruožų ir dėl to yra tipas. Tik tas jų tipizavimas nėra išvestas iki galo, nes pav. jų kalba yra vienoda ir nedaug kuo tesiskiria nuo Višvilių kalbos.

Darbininkai neturi kiekvienas atskiros individualybės, juos reikia imti kaip kolektyvą. Jų kalbos tipizuoja proletariato pažiūras. Jie, pavyzdžiui, nepripažįsta kaimietiško vaišingumo, nori patraukti su savim Višvilį ir t. t.

Ir Višvilių šeima, nors ir realistiškais bruožais vaizduojama, turi kartu ir tipingumo pažymių. Daugiausia jų turi Višvilienė. Jos sūnaus meilė, jos noras, kad jis būtų kunigas ar vyskupas, daro ją daugelio motinų lietuvių atstove.

Labiausiai realistiška scena yra girioje, kur Vincukas su Maryte gano. Tai vaikų psichologijos etiudas, tiek realistinis, jog su juo visai nebesiderina idealistinis Laumės paveikslas. Idealistinis jis ne todėl, kad Laumė — nerealaus, viršgamtiško pasaulio padaras.

Jei autorius būtų tą Laumę vaizdavęs kaip egzaltuoto, pasakų prisiklaususio vaiko fantazijos padarą, tai tuomet jos vaizdas būtų visai realistinis. Dostojevskio veikėjai dažnai kalbasi su savo ha-liucinacijos padarais ir laiko juos visai realiais, bet mes, žinoma, jų tokiais nelaikome. Ir Dikens'o kūryboje tą patį galime užtikti. Atrodo, kad šita prasmė ir Krėvė norėjo nuvaizduoti savo Laumę, nes Marytė jos nemato ir negirdi. Be to, Vincukas mato žirgus ir karietą ten, kur Marytė temato tik skylėtą luotelį. Ir vis dėlto šita Laumė ne Vincuko, o paties autoriaus fantazijos vaizdas, nes pats Vincukas nesugebėtų įdėti tokios kalbos į jos lūpas, kokia ji kalba.

Tą patį Herbačiauskas prikiša Krėvei dėl „Šarūno“ rėmų, kad pusberniai negalėję išsapnuoti tokio Šarūno.

Be to, jei visa, ką Vincukas matė, buvo tik jo fantazijos pa-daras, tai jis nuskendo ežere, ir veikalas turėtų baigtis. Realistinis veikalas šitoj vietoj ir baigtųsi. O Vincukas čia tik ir tepradedą eiti likimo keliais, vadinasi, autorius žiūri ir mato ne kaip Marytė, bet kaip Vincukas. Jis čia tik be reikalo, mano nuomone, sten-giasi tokį idealistinį dalyką taip realistiškai motyvuoti. Idealistinis vaizdavimas visiškai galėjo apsieiti be šitokio motyvavimo, nes vis tiek toks motyvavimas nei idealistinių nei realistinių kriterijų nepatenkins.

Nuo šios vietos „Likimo Keliais“ veiksmas virsta gryna ale-gorija, ir realistinė stilizacija beveik visiškai išnyksta. Vincukas, virtęs „Amžinajame Žinyje“ Vincu Višviliumi, pasineria į praeitį, ir prieš jį slenka Lietuvos istorijos vaizdai: Jogaila ir Jadvyga, Kęs-tutis, rusų ir vokiečių galybės, kylanti pramonė, kapitalizmas. Vė-liau jis pats atsistoja Lietuvos vieton, dėl jo varžosi lenkė, rusė ir vokiečiai, jis pasvyra į lenkus, dalyvauja jų visuomenės srovių gin-čiuose ir kovose. Nuo šitų barnių ir nesusipratimų jis bėga į savo tautosaką ir mitologiją, čia vėl susitinka karalienę Panikę, kuri gražina jį į tiesų kelią.

Šitokiam idealistiniam vaizdavimui pritaikinta ir kalba. Stilius darosi iškilingas, dažnai įsimaišo eiliuotos kalbos. Tik kur-ne-kur pasitaiko nukrypimų į charakterizuojančios kalbos pusę. Štai, iš-girdęs mergas dainuojant Vincas ima berniškai kalbėti: „Pasiutusios mergos“ (krūptelėjęs pečiais). Miglos aplinkui, drėgna, vilkai stau-gia, o jos plėšosi, dainuoja, lyg pavasario giedras vakaras būtų“. (VII t. 157 p.). Jas pamatęs, taip charakterizuoja: „Oho-ho-ho, mergos, kaip lydekos!“

Toks idealistinės ir realistinės stilizacijos keitimasis ypač ryš-kus scenoje, vaidinant „L. K.“ Valstybės Teatre. Tik tenai idea-listiniai bruožai buvo labiau iškelti kaip pačiame veikale, pav. de-

koratyvinė pastatymo pusė buvo visa sustilizuota idealistiškai, net ir ten, kur autorius numatė realistišką foną. Pati vaidyba tūkėsi prie tipizuojančių ir charakterizuojančių veikalo vietų.

Antroji „Likimo Keliais“ dalis darosi jau grynai idealistinė. Kartu jos simbolika tampa vis labiau perregimesnė, nes autorius priėjo iki naujųjų laikų ir net įžengė į patį mūsų dienų Lietuvos gyvenimo sūkurį. Pažįstami žmonės, žinomi įvykiai kyšo iš alegoriškų vaizdų. Nepriklausomas Lietuvos gyvenimas, apie kurį tiek svajojo kovotojai dėl laisvės, pasirodė labai tolimas idealo, ir „L. K.“ autorius pikta ir karčia satira pliekia „tautos gyvybės sulčių siurbėjus“. Antroji „L. K.“ dalis — vienintelis mūsų literatūros veikalas, taip drąsiai liečiąs aktualius mūsų gyvenimo klausimus. Vargiai už tai galime kaltinti autorių, nors jam kai kas tai ir prikiša. Juk poetas, Puškino pasakymu, yra lyg aidas, kuris viskam atsiliepia.

Nors šitoj daly daug kur vaizduojami gyvi asmenys, vadinasi, lengvai galima nukrypti į charakterizavimą, tačiau tipizuojanti stilizacija visur išlaikyta. Autorius čia neturi tikslo vispusiškai nuarakterizuoti vaizduojamus asmenis ir įvykius, bet stengiasi iškelti principinius dalykus, pagrindines Lietuvos gyvenimo tendencijas. Taigi jam yra svarbu ne tie dalykai, kurie tik kartą yra pasireiškę, bet tie, kurie nuolatos kartojasi, yra pasidarę norma, vadinasi, yra tipiški. Kalbos stilizacija taip pat taikosi prie šitokio vaizdavimo. Antrojoj daly beveik visiškai nebeužtinkam tokių charakterizuojančių vietų kaip pirmoj daly. Visų veikėjų kalba tipizuojanti. Luomų atstovai kalba savo luomų kalba, partijų atstovai — savo oficiozų stiliumi.

Trumpai peržvelgę iki šiol išleistus Krėvės raštus matome, kad jie duoda nemaža medžiagos nagrinėjant juos idealistinės ir realistinės stilizacijos atžvilgiu. Deja, neturėdama tikslios ir smulkios V. Krėvės kūrybos chronologijos, negalėjau paliesti kito nemažiau įdomaus klausimo: kuria kryptimi rutuliojasi jo kūryba. Matėme tik, kad tos dvi kryptys Krėvės veikaluose nuolatos kaitaliojasi. Man atrodo, kad Krėvė vis labiau krypta į idealizmą. Ankstyvesnieji jo kūriniai yra daugiausia realistiniai, paskesnieji idealistiniai. Labai reikšmingi šiuo atžvilgiu yra „Likimo Keliais“ ir neseniai „Gaisuose“ išspausdintas „Raganius“, kurio man nebeteko įtraukti į šį nagrinėjimą. „Likimo Keliais“ kaip matėme, pradžioje realistinių bruožų buvo gana daug, beveik perpus. Juo toliau, juo tie bruožai vis mažėjo, užleisdami vietą idealistiniams, kol galų gale antroji veikalo dalis pasidarė grynai idealistinė. Tas pats yra ir su „Ra-

ganium“. Jis pradėtas grynai realistiškai, bet paskum nukrypsta į idealizmą ir yra ligi šiol vienintelis tos rūšies Krėvės apsakymėlis.

Taip pat įdomus klausimas, kurios stilizacijos veikalai Krėvei labiau vyksta kurti: idealistiniai ar realistiniai. Bet čia jau atskira tema.

Literatūra teoretinei daliai

Rudolf Lehmann: „Poetik“, II Aufl. München, 1919.

Emil Ermatinger: „Das dichterische Kunstwerk“, Berlin 1921.

H. Engert: „Gerhart Hauptmanns Sucherdramen“, Berlin 1924.

H. Engert: „Idealismus und Realismus im deutschen Drama“, „Neue Jahrbücher“ 1918, 1 Abtl. XLI Band, Heft 6.

H. Röhl: „Aus Bekenntnis und Dichtung des Naturalismus“, Leipzig, 1930.

Rudolf Lehmann: „Lehrbuch der philosophischen Propädeutik“, Leipzig, 1922.

Dr. Rudolf Eisler: „Handwörterbuch der Philosophie“, Berlin, 1913.

Apžvalga

Sukaktys — paminėjimai

A. a. prof. Kęstutis Šliupas.

A. a. prof. K. Šliupas yra plačiai žinomo Dr. J. Šliupo sūnus. Gimė 1888 m. Am. Jungt. Valstybėse, Pensilvanijoje. Augo amerikoniškoj dvasioj. Pradžios mokslus ir bendro lavinimosi mokslus išėjo Amerikoj. 1907 m. įstojo į Pensilvanijos universiteto medicinos fakultetą. Turėjo palinkimą į fiziką. Po metų metų mediciną, apleido Ameriką, studijavo Müncheno Politechnikume, kur dėstė fiziką prof. Ebertas. Vėliau persikėlė į Müncheno universitetą. Čia pas garsų Roentgeną taip pat fiziką studijavo. Tačiau pablogėjęs sveikatai, grįžo į Ameriką ir 1910 m. įstojo į Chicagos universitetą, kur, būnant studentu, teko jam vesti didžiulę emigrantų vakarinę mokyklą.

Po kurio laiko įstojo į Pensilvanijos State College. Čia bestudijuodamas du metus buvo asistentu. 1915 m. šią mokyklą baigė, gaudamas mokslo Bakalauro laipsnį. Tuojuo buvo išrinktas Phi Kappa Phi mokslo korporacijos garbės nariu. Po to netrukus buvo paskirtas asistentu į Visconsino universitetą, kuriame rašė disertaciją apie vandens suspaudimą. Šiame universitete iki 1919 m. vasaros docento teisėmis skaitė fiziką. 1918 m. Columbijos universitete skaitė fizikos kursą.

1919 m. Jalės universitete savo disertaciją rašė iš naujo. Čia neilgai jam teko dirbti, nes, netrukus, valstybės prezidento A. Smetonos buvo kviečiamas į Lietuvą prezidentūros se-

ktorium. Pasikeitus tuo metu politinėms sąlygoms, šių pareigų a. a. prof. K. Šliupui neteko eiti. Tuo metu jam kartu su prof. Z. Žemaičiu buvo pavesta rūpintis švietimo reikalais Vilniaus krašte.

Gindamas Vilniaus universiteto turta, buvo bolševikų areštuotas ir daug turėjo bėdos ligi iš jų rankų išsisuko. Užgrobęs Vilnių lenkams, švietimo darbas Vilniaus krašte teko pertraukti.

Į Lietuvos universitetą prof. Kęstutis Šliupas buvo pakviestas 1922 m. gegužės mėn. 22 d. Dėl sveikatos pablogėjimo nuo 1923 m. balandžio mėn. 1 d. iki 1925 m. sausio mėn. 1 d. buvo iš universiteto pasitraukęs. Trupučiuką pagijęs, 1925 m. vėl grįžo į universitetą, kuriame vedė Fizikos katedrą, skaitė neorinę fiziką ir termodinamiką. 1930 m. rugsėjo mėn. 1 d. pakeltas ekstraordinariu profesorium. Nuo 1932 m. rugsėjo mėn. 1 d. dėl silpnos sveikatos iš universiteto buvo gavęs atostogų. Gydėsi Panemunėje ir Varėnoje džiovininkų sanatorijoj.

Sunki ir ilga liga pakirto a. a. prof. K. Šliupui visai sveikata, ir šiais metais lapkričio mėn. 15 d. 5½ val., vos teturėdamas 44 metus, persiskyrė su šiuo pasauliu.

Ruošėsi savo specialybei — fizikai daug metų. Iš virš paminėtų žodžių matyti, kad fizikoj buvo pasiruošęs pakankamai gerai. Bet gaila, kad suirusi sveikata nedavė tų žinių pilnai paskleisti Lietuvos jaunime. Jau nuo 1925 m. a. a. prof. K. Šliupas žiūrėjo į savo gyvenimą labai pesimisti-

niai. Privačiai asmeniniuose pasikalbėjimuose dažnai tekdavo išgirsti tokių posakių: „iš manęs niekas neišeina“, „neveikia kaip reikia protas“, „reikės apleisti užimamą vietą“, „negaliu atlikti savo pareigų“, „neilgos mano gyvenimo dienos“, „niekam aš nereikalingas“ ir daug panašių išsireiškimų. Tuos žodžius palydėdavo ilgas, sunkus ir gilus kosulys. Negalėdamas pamišti mirties šmėklos, griebdavosi a. a. prof. K. Šliupas svajinimo priemonių, kad nors trumpam laikui atsiskirtų nuo tų baisių mirties šešėlių.

Giliau nepažindami a. a. prof. K. Šliupo vidaus pergyvenimų, klaidingą susidarydavo apie Jį nuomonę. Stebėjosi ne vienas, kad prof. taip kartais save vesdavo. Bet tie žmonės, kurie giliau esminiai pažino profesoriu, nerado jame blogų ydų. Tos gyvenimo anomalijos pasidarydavo pas prof. K. Šliupą tik todėl, kad jis nekantriai žiūrėjo į savo netolimo gyvenimo galą.

Išsikalbėjus apie šeimyninį gyvenimą profesorius irgi labai pesimistiškai atsakydavo:—„aš gal ir susveikčiau, kad būtų kam mane šeimyniškai prižiūrėti“, „į nesveiką jokia moteris nežiūri“, „yra joms pakankamai sveikų“. Taigi prie tokio visapusio pesimistiško nusiteikimo, visos pastebėtos ydos pas a. a. profesorių išblunka.

Prie tokio sveikatos stovio, negalėjo ir darbai profesoriaus būti labai produktyvi. Būdamas geresnės sveikatos Amerikoje skaitė kelis šimtus paskaitų, nagrinėdamas įvairius fizikos klausimus. Skaitydamas mūsų universitete prof. K. Šliupas yra parašęs „Termodinamiką“, „Antrąjį termodinamikos dėsnį“, „Kosminius spindulius“, „Dinaminį būdą Young'o moduliui nustatyti“, „Spiruoklinę plunksną iš kvarco“, „Atsakymą prof. dr. O. Folkui“ ir kitus veikalus.

A. a. prof. Kęstutis Šliupas mėgo savo darbą, rodė originalumą darbe, — visados buvo kupinas naujų idėjų,

sumanymų ir geros iniciatyvos. Originališkai jo nurodyti fizikos praktikos darbai puošia mūsų universiteto fizikos laboratorijas.

Be savo grynai mokslinio darbo, velionis sekė gyvai ir visuomeninį gyvenimą. Laiks nuo laiko pasirodydavo vienas kitas jo straipsnis „L. Žiniose“. Itin daug jo pieštų karikatūrų tilpo „L. Žiniose“ prieš gruodžio 17 d. perversmą, kai į karikatūras ne tokiomis baisiomis akimis buvo žiūrima. Aktingai bendradarbiavo anksčiauėjusiose „Šiaulių Naujienose“, kurias buvo įkūręs velionies tėvas dr. Jonas Šliupas. Tačiau universitetinis darbas ir nuolatos blogėjanti sveikata neleido jam toliau į visuomeninį gyvenimą leistis.

Daug dar buvo laukta ir daug tikėtasi iš a. a. prof. K. Šliupo. Tačiau tas visas viltis išblaškė ankstyva mirtis. Šiandieną mes jam turime būti labai dėkingi, už tuos pirmus kelius kaippo mokslininko pramintus mūsų universitete ir gerbti kaipo žmogų, kuriame viešpatavo tauras kuklumas ir atsidavimas visuomenei.

K. B-kaš.

A. a. Antanas Vaičiūnas

Lapkričio mėn. 6 d. Kauno kapuose buvo palaidotas energingas chorų organizatorius, nuoširdus liaudies draugas bei užtarėjas Antanas Vaičiūnas.

Velionis gimė 1890 m., Mokolų kaime netoli Marijampolės. Šioje apylinkėje tuo laiku gyveno dauguma mūsų inteligentijos. Jie dažnai rengdavo spektaklius su vaidinimais. Velionis buvo į šį darbą taip pat įkinkytas. Jis būtinai norėjo mokytis, tačiau tėvas vienturtį norėjo palikti savo ipėdiniu. Antanas savo tėvo nepaklausė, pradėjo vis dažniau ir dažniau lankyti Marijampolę, kur jis mokėsi. Vėliau susipyko su savo tėvu, atsiėmė dalį ir, turėdamas jau 21 m. amžių, apsigyveno Marijampolės mieste.

Iš Marijampolės Antanas Vaičiūnas vėliau išvažiavo į Varšuvos konserva-

torija. Karo metu mokėsi Maskvoje ir Odesoje. Odesos lietuvių tarpe jis įsteigė „Varpo“ draugiją. Ta draugija daugiausia rengdavo vakarėlius.

1918 m. velionis grįžo vėl į Marijampolę. Čia jis suorganizuoja žymų „Gabijos“ chorą. Vėliau Marijampolėje mokytojavo Rygiškio Jono gimnazijoje. 1922 m. išvyko į Rygą, į pirmąjį muzikos institutą. Velionį K. Petrauskas pakvietė į mūsų besikuriančią operą. Bet, greit susipykęs, ją apleido.

1926 m. organizavo choras Klaipėdos krašte. Dalyvavo keliose dainų šventėse, kur ypač gerai pasirodė.

1923—30 m. Prahoje studijavo chorvedybą ir simfoniją. Grįžęs Lietuvon sutiko organizuoti ir vesti jaunimiečių chorą Kaune, kurio jis iki pat mirties neapleido.

Antanas Vaičiūnas parašė keletą dainų, kurių bene žymiausia bus „Kritusiems šauliams“. Be to, velionis komponavo melodijas V. Kudirkos „Laborai“.

Velionies asmenį gali tik tas apibūdinti, kuris su juo bent kiek turėjo artimesnių santykių. Jis buvo nepaprastai nuoširdus ir atviras. Savo pažiūras jis reikšdavo visiems, nors daugeliui jos labai nepatikdavo. Todėl velionis, nors didelį žinių bagažą turėjo, bet negalėjo gauti dirbti geresnio darbo. Jo bijojo ir neįsileido.

Antanas Vaičiūnas, jei galima pasakyti, buvo žmogus idealistas, dirbo ne už pinigus. Tai gali pavaizduoti jo darbas jaunimiečių chore. Kiek kantrybės, jėgų ir energijos jis įdėdavo į tą chorą. Jam buvo atsidavęs su „kūnu ir su dūša“. Už šį varginantį darbą jis niekuomet nereikalavdavo atlyginimo. Todėl nenuostabu, kad jis mirė didžiausiam skurde.

Velionis mums yra brangus, kad jis buvo nuoširdus demokratas. Atsimenu, kada vyko Klaipėdos krašte seimelio rinkimai, kiek jis prikalbėdavo, prisielodavo dėl netinkamo kauniškių elgesio su klaipėdiškiais. Jis sakydavo, kad tik demokratinė santvarka ir lie-

tuviška daina apsaugos Klaipėdos kraštą nuo ištautėjimo.

Jis buvo ne šiaudinis demokratas ir liaudininkas. Visą laiką dirbo liaudyje ir su liaudimi. Klaipėdos krašte organizavo liaudies chorus, iš ten išvytas jis vėl užmezgė ryšius su Didžiosios Lietuvos liaudimi.

Jis buvo didžiausias vergijos ir bet kokios nelaisvės priešininkas. Savo dainas jis skyrė laisvės kovotojams. Labai mėgo savo dainą „Kas tie tokie, kur dejuoja...“ — laisvų baudžiauninkų dainą, kurią išmokė ir jaunimiečių chorą.

Taip talentingas žmogus mirė be laiko. Niekas jo nesuprato ir neužjautė. Nė tinkamų materialių sąlygų jam nesudarė. Tuo tarpu, mes visur skaitome apie nepaprastai gerai gyvenančius „pasizymėjusius“ žmones. Jiems ir pagarba ir materialė parama virš normos teikiama.

Taip nuoširdaus liaudies užtarėjo, artojo sūnaus Antano Vaičiūno mes niekuomet nepamiršime. Savo darbais jis mums paliko amžiną paminklą.

A. Drobnyš.

Dr. V. Pietaris.

Jo 30 m. nuo mirties sukaktuvių proga. (Pietaris mirė 1902 m. spalį 3 d.).

Sakoma, kad lietuviai labiau rūpinausi mirusiais, o ne gyvaisiais. Iš dalies gal tai ir tiesa. Tačiau ir mirusieji kartais ne vienodai atmenami. Pav., 1929 m. J. Biliūno 50 m. nuo jo gimimo sukaktuvės beveik nebuvo pastebėtos. D. Poškos ir gimimo (1930 m.), ir mirties (1931 m.) sukaktuvės ir kažkaip prašliaužė nepastebėtos. Tiesa, A. Strazdo ateinančių metų mirties sukaktuvės jau iš anksto ruošiamasi minėti. Nors mes nesame kažkokie romantikai, bet vis dėlto prisimintini pirmieji mūsų tautiško atgimimo ir dailiosios literatūros pionieriai. Taigi, nors trumpai, pažvelkime į prieš 30 metų mirusio žymaus mūsų rašytojo, V. Pietario, laikus, gyvenimą, veikimą ir raštus.

Dr. V. Pietaris gyveno antrojoje XIX amž. pusėje (1850 — 1902). Vadinasi, jam teko gyventi tautiško lietuvių atgimimo, kurį rusai labai varžė, metu. Reikia manyti, kad seniai jam ši tą papasakodavo ir apie nepriklausomą anų laikų Lietuvą, Napoleono karus, 1831 m. sukilimą. O jau 1863—61 m. įvykis jis pats savo akimis matė. Taip pat jo laiku tęsėsi beveik visos spaudos draudimo metas. Ne tik jo metu, bet ir jo artimi draugai leido „Aušra“, kurioje Basanavičius spausdinęs jo laišką. O poaušrinuose laikraščiuose („Apžvalgoje“, „Varpe“, „Ukininke“, „T. Sarge“, „Žinyčioje“) ir jis pats dalyvavo. Dviejų metų betruko iki spaudos leidimo, kada jis mirė (1902).

V. Pietaris kilimo buvo tikras lietuvis, valstietis. Jis gimė 1850 m. Suvalkų krašte, Vilkaviškio apsk., Paežerių valsč., Žiūrių Gudelių kaime. Būsimasis rašytojas mokėsi pradedamojoje Pilviškių mokykloje. Marijampolės progimnazijoje, Suvalkų gimnazijoje ir pagaliau Maskvos universitete. Priešingai V. Kudirkai, V. Pietaris nei aukštesnėje mokykloje, nei universitete nepasidavė lenkų įtakai, bet, būdamas tikras lietuvis, kaip galėdamas, gynė lietuvių teises. Maskvoje, kur iš pradžių studijavo matematiką, o vėliau mediciną, Pietaris su J. Basanavičium buvo svarbiausi to meto vietos lietuvių kolonijos vadai. Nors Basanavičius vėliau už Pietarį ir labiau pasidarbavo, plėšdamas Lietuvos dirvonus, bet studentavimo metu Pietaris, kaip vėliau mėgdavo sakyti, atvertęs Basanavičių į tikrą kelią: įsitikinęs, kad nėra ko kalbėtis su sulenkėjėliais, o reikią tikriems lietuviams organizuotis. Tiesa, baigęs universitetą (1879) ir iš pradžių gyvendamas Demjanske, o vėliau Ustiužnoje, ištįsus 10 metų nedalyvauja draudžiamojoje lietuvių spaudoje. Tik 1889 m. ištremtas iš Lietuvos ir į jo gyvenamąjį miestą (Ustiužną) atvykęs, Ad. Jakštas jį paragino imtis plunksnos. Per paskutinį savo gyvenimo dešimtmetį Pietaris daugiausia parašė. Žinoma, toli

gyvendamas nuo Lietuvos, jis negalėjo reaguoti į kiekvieną mūsų tautos reikalą. Bet vis dėlto su gimtuoju kraštu nenutraukė ryšių ir stengdavosi gana dažnai atsilankyti į gimtuosius Žiūrius Gudelius. Iš likusių jo laiškų, rašytų namiškiams, matyti, kad jis visą laiką rūpinosi gyvais savo krašto įvykiais ir reikalais. Vedęs nelietuvę (M. Nik. Kosovičiūtė) ir gyvendamas Rusuose, negalėjo savo šeimos padaryti lietuviškos. Tačiau priešingai L. Pelėdos „Klaidos“ Eugenijai Jonaitienei, Pietarinė nesipriešinusį vyro lietuvybei ir, nors lietuviškai nemokančius, vaikus vadindavusi „litovcais“.

Pats negalėdamas isikurti Lietuvoje, Pietaris nors vaikus leido mokytis savo krašto miestų gimnazijose. Jo sūnus Jurgis ir duktė Antanina mokėsi Kauno gimnazijoje. Be to, jo sirgimą gimtojo krašto reikalais rodo ir tai, kad jis buvo suprojektavęs projektą povandeninio laivo, kuriuo norėjo susprogdinti rusų laivyną. Tačiau, nesitikėdamas, kad lietuviai pajėgs kovoti su to meto galinga rusų valdžia, kaip ir kai kurie aušrininkai, jis galvojo visus lietuvius perkelti iš Lietuvos į Argentiną, Madagaskarą ar kitą kurį kraštą. Žinoma, mums tai dabar atrodo juokinga, bet kaip sakoma „skęstas ir už skustuvo griebiasi“.

Ir vėlai pradėjęs rašyti, Pietaris nemaža parašė. „Algimantas“, „Keidošių Onutė“, „Kova ties Žalgiriu“, „Iš mano atsiminimų“, „Lapės gyvenimas ir mirtis“ ir daugelis kitų smulkesnių poezijos veikalų, Pietario parašytų, yra nemažas indėlis į negausią mūsų to meto literatūrą. Be to, jis yra rašęs ir proza. Radęs istorinės Lietuvos pėdsakų šiaurės bei vakarų Rusijoje, jis rašo veikalą, „Šiaurinės Lietuvos ežias“. Didžiajam lietuvių persekiotojui Muravjovui Korikui paminėti jis parašė „Neužpelnytus Muravjovo laurus“.

Be abejo, Pietaris išigijo žymų vardą mūsų literatūros istorijoje meno vei-

kalais. Jis buvo tipiškas beletristas. O jo drama, „Kova ties Žalgiriu“ nėra žymi. „Iš mano atsiminimų“ daugiau svarbi to krašto kultūros istorijai ir autoriaus biografijai pažinti. Apysakos, spausdintos prūsiniuose laikraščiuose ir, gaila, atskirai neišleistos, dabartinės skaitančiosios visuomenės beveik nepažįstamos. Labiausiai Pietaris išgarsėjo „Algimantu ir „K. Onute“.

„Keidošių Onutėje“ Pietaris vaizduoja savo studentavimo laikus, iškelia sulenkėjų lietuviams darytas skriaudas (Skeredelninkas), tamsiomis spalvomis piešia „internacionalistą“, rusų „šunyti“ Skriaudupį, su „bedieviu“ Vincu Vincu (autoriumi) kovojant su senu klebonu, kuris garbina lenkus už tai, kad jie gerai užmoką už egzektivias Šiame veikale laikydamasis realistiškos krypties, autorius parodo ir šviesiasias to meto lietuvių gyvenimo puses. Onutė yra lietuvių idealas. Ji prasimokiusi mieste pas lenkų ponią, nenutauto, neišponėjęs, nesusižavėjęs nei lenkstudentū, nei betaučių mokytoju Skriaudupiu, bet likusi sodžiuje skleidė šviesą jame ir ištėkėjo už susipratusio valstiečio Karpiūno.

„Algimantas“ yra jo literatūrinės veiklos vainikas. Kaip ir Krėvės „Šarūnė“, jame vaizduojama priešistorinė XII — XIII amž. Lietuva.

Esą Pietaris paskaitęs H. Senkevičiaus „Tvaną“, kur lietuviai buvo labai nužeminti, pasiryžęs parašyti tokį kūrinį, kuriame senovės lietuviai būtų parodyti visai kitokioje šviesoje. Ir iš tikro, jo „Algimante“ vaizduojamieji lietuviai, pasak vieno kritiko, yra kultūringesni už 19 — 20 amž. lietuvius. Kaip ten bebūtų, vis dėlto savo lengvu stiliumi, vaizdingumu, įdomiomis situacijomis Pietaris sugebėjo savo „Algimantą“ padaryti labai skaitomą veikalą. Kad pačiam autoriui labai rūpėjo, kad jo veikalas su pamėgimu skaitytu, matyti iš „Algim.“ prakalbos, kur jis sako savo kritikams: „Jeigu ji negera, negerai parašyta, susimildami, parašykite geriau! Išverskite viršun visas ma-

no klaidas! Tegul nesilieka nė viena iš jų! Tiktai gražiai padarykite, tiktai akylai, kad skaitytojas su noru griebtųsi už skaitymo“.

J. P-lis.

Ant. Baronas — poetas, mokslininkas ir pranašas

(Jo mirties 30 m. sukaktuvių progą).

Vysk. A. Baronas-Baranauskas labiausiai išgarsėjo savo poezija, ypačiai „Anykščių šileliu“. Gal, jei būtų buvęs labiau išmokslintas matematikos srityje, būtų ir čia nemaža pasižymėjęs. Mat, į savo gyvenimo galą jis matematikai daug skyrė laiko ir energijos. Sako, savo išrastąsias formules siuntes net Berlyno profesoriams, kurie betgi pasake, kad... jos jau senai išrastos. Bet neužmirština, kad jis yra vienas iš žymiausių mūsų XIX amž. kalbininkų, ypač gana gerai ištyręs tarmes. Dar ir dabar lingvistai stebisi, kad Baronas be tam tikrų aparatų sugebėjo gana tiksliai apibūdinti gana subtelius tarmių niuansus. Prof. J. Gerulis jį laiko pirmu lietuviu, kuris gausias tarmes tyrė fonetiškai atžvilgiu ir suvedė į sistemą. Savo „Litauische Dialektstudien“ veikale Gerulis sako: „Tačiau, iš jo laiškų matyti, koks jo didelis buvo mokslas ir kaip nepaprastai jis stebėjo. Kiekvienu atveju jis visa galva viršijo profesionalus savo laiko mokslininkus, kurie tyrė lietuvių kalbą“. Žinoma, dabar, lingvistikai daug toliau nužengus, ir jo kalbos moksle randama spragu.

Iki šiol, rodos, nedaug tekreipiama dėmesio į jo pranašavimus. O tuo atžvilgiu jo „Pasikalbėjimas giesmininko su Lietuva“ tikrai įdomus. Tas jo kūrinys parašytas Petrapily 1859 m., vadinasi, prieš 73 m. Tiesą sakant, reikia pripažinti, kad ir pats autorius vargiai tikėjo kai kuria savo pranašyste. Mat jau tada jį varžė teologinės dogmos, kuria šiame veikale atstovauja Lietuvos personažas, kuris skeptiškai, net pesimistiškai žiūrėjo į entuziastiškas Giesmininko (=Barono - kūrėjo, laisvo jaunuolio)

žodžius. Pav., ji, Lietuva, sako: „Tavo žodžiai, tavo giesmės praeis kaip nebūta“. Arba: „Tu netrokšk, sūneli, deit visų mokslų: ką tau padės visi mokslai, jei blogai gyvensi!“

Vėliau Baranauskas ir ėjo tais esketo teologo keliais, nė „Aušros“ nepalaikydamas. Tačiau jo žodžiai, kuriuos pasakė optimisto Giesmininko lūpomis, ir dabar mus labai žavi, nes jais ryškiai nupieštos dabar atgimusios naujos Lietuvos vaizdas. Štai keletas Giesmininko minčių, iš kurių matyti, kad autorius atspėjo Lietuvos ateitį.

Pav.: ...senieji žiniuoniai su senoliu žodžiais.

Mūsų žemę šveis nuo gudų ir vokiečių dvasios.

Realistės Lietuvos paveiktas, Giesmininkas gręžiasi nuo praeities ir pradeda savo ateities pranašystę — viziją:

„Viso svieto mokslus lietuviams pa-

[duosiu,

Viso svieto raštus knygas lietuviškan

[versiu:

Lietuvninkai žmonės bus visi galvočiai,
Visam svietui visuos moksluos eis ke-

[lio vedžiotų.

Mokės žemę dirbti, kaip už marių dirba
Mažiau arę, mažiau sėję, turės daugiau

[duonos,

Patys sočiai valgys, vaikus auklės

[laisvėj

Ir pardavę, kas atlieka, pripils aukso

[skrynias.

Ir augs giesmininkai, karštos meilės

[pilni,

Amžių giesmės mūsų žemėj tvins ra-

[mumo vilnims.

Ir suvažiuos žmonės iš keturių šonų
Mūsų laisvės, mūsų žemės ramios pa-

[žiūrėtu.

Ir eis mūsų skardas per visą pasaulį,
Ir gyvensi, tu močiute, per devynius

[amžius“...

Rodos, ir be komentarų aišku, kad autorius nujautė ir lietuvių kovas su priešais, ir kultūrinį kėlimą, ir meno klestėjimą, ir pačią nepriklausomą Lietuvą.

J. P.

Valterio Skoto 100 m. mirties sukak-tuvės

(1832 — 1932)

Šiais metais sueina lygiai šimtas metų nuo didžiojo anglų romanisto V. Skoto mirties. Greta Bairono jis yra žymiausias romantizmo laikų anglų rašytojas. Jis laikomas istorinio romano tėvu. Šis rašytojas mums pažintinas ne tik kaip didis pasaulinis kūrėjas, bet ir tuo, kad turėjo itakos mūsų laikuriams rašytojams, pav., Ad. Mickevičiui, Pietariui ir Vienuoliui („Kryžkel.“).

V. Skotas gimė 1771 m. Anglijos Edinburge, bajoro advokato šeimoje, paaugęs išvyko į sodžių, kur nemaža girdėjo idomiu Šotlandijos praeities padavimų. Lyg ir nujausdamas, kad tos medžiagos reikės būsimiems kūriniams, V. Skotas atsidėjęs užrašinėjo senas dainas, pasakas, padavimus, tyrė senų pilių liekanas (jų padėti, griovius, požemius, urvus). Be to, skaitė viduramžių kronikas (jas mini ir savo romanuose), istorijos veikalus. Nors vėliau baigė juridinį fakultetą, bet ir tada labiausiai domėjosi literatūra. Jo leidėjui subankrutavus, liko V. Skotui daug skolų, kurioms išmokėti nepriėmė didikų pašalpos, bet pasiryžo savo raštais uždirbti pinigų ir atsilyginti skolinkams. Todėl rašė skubiai: per metus parašydavęs po kelis romanus. Bet per daug įtemptas darbas suardė jo sveikatą, ir Skotas mirė 1832 m.

Iš pradžių jis vertė kūrinius iš sveitimų kalbų, vėliau buvo išgarsėjęs savo poemomis. Tačiau kai jį Baironas nukonkuravo toje srityje, V. Skotas ėmė rašyti romanus, kritikos straipsnius, istorinius prozos veikalus. Kaip ir daugelis to meto, ypač ankstyvesniųjų rašytojų, ir Skotas daugiausia rašė apie karalius, lordus, riterius, bet neužmiršo ir valstiečių bei darbininkų.

Jo charakteringiausiu romanu laikomas „Aivengo“ („Ivanhoe“), parašytas 1820 m. Jame vaizduojami XI am. Anglijos laikai, ypačiai nukariautųjų saksų su nukariautojais normanais santykiai. Autorius gana tamsiomis

spalvomis vaizduoja normanų uzurpatorių prinčą Joną ir jo artimiausius padėjėjus. O apie skriaudžiamuosius saksus, ypač Sedriko šeima, labai gerai atsiliepia. Gana gyvai autorius atvaizdavo žydą Izaoką ir jo dukterį Rebeką. Lyg gyvi prieš akis stojasi viduramžių riteriai, kryžiaus karai, turnyrai, plėšikų gaujos, vidinės kovos. Autorius labai neturi akies ant vienuolių, kurie pasak jo, veidmainiai, gobšai, Bacho garbintojai ir t. t. Pav., Brianas Gilbertas pasigrobia gražią žydaitę Rebeką ir ją nusigabena į grosmeisterio pilį. O „atsiskyrėlis“ Tukas iš pradžių pas jį atėjusį nakvynės prašyti Juodąjį Riterį mėgina vaišinti virtais žirniais, bet išdrąsinęs ištraukia stirnienos, vyno ir arfą. Šiaipiau Tuką autorius vaizduoja pusiau jumoristiškai, pusiau satyriškai. Taip pat gana gyvai atvaizduoti kiauuliaganis Hurtas ir juokdarys Vamba su mediniu kardu besišvaistąs.

Zodžiu, V. Skoto romanai yra labai gyvi, vaizdingi. Linkėtina, kad šimto metų sukaktuvių proga būtų jo veikalų daugiau išversta į lietuvių kalbą.

J. P.

Visuomeninis gyvenimas

Du suvažiavimai

Šiandieną norima mūsų socialinė dinamiką reguliuoti taip, kad visi ekonominiai, socialiniai ir kultūriniai junginiai sudarytų vienylytę tautininkų organizaciją. Tam nesigailima triūso.

Šiam reikalui tautininkai pasirūpino ir naujų organizacijų, kurių prieš gruodžio 17 d. nebuvo, apie kurias anais laikais ir galvoti niekas negalvojo. Taip išdygo Mokytojų Basanavičiaus S-ga, jaunlietuvių, Ūkininkų Vienybė ir kt.

Nors ir sunkiose apylostovose, tačiau demokratinė visuomenė kruta kultūriname darbe. Tai gali pavaizduoti neseniai įvykęs Lietuvos Jaunimo S-gos visuotinis skyrių atstovų suvažiavimas ir Kultūros Kongresas.

Pirmasai įvyko šių metų spalio mėn. 30 ir 31 d. Prisirinko kupina „Varpo“ b-vės salė atvažiavusių iš provincijos jaunimiečių veikėjų ir jaunimiečių studentų, kurie aktingai dirba sąjungos skyriuose provincijoje ir Kaune. Visi kupini energijos ir pasišventimo šiam darbiui, dauguma jau daug kartų nukentėję nuo persekiojimų, nuo savo nekulturnų idėjinų priešų iš kitų organizacijų. Kaip vienas atstovų pasakė, užartavoti, sukietinti, kurie tvirtai persiėmę savo sąjungos dvasia.

Centro Valdybos darbų apyskaita padarė S-gos vice pirmininkas stud. Drobnyš. Jis vaizdžiai charakterizavo dabartinį S-gos veikimą.

Sunku gauti skyriams leidimus susirinkimams šaukti. Dažnai skyrių vadovybės nežino, kaip juos gauti, ar nedrįsta kreiptis į policiją, kad neįtartų „blogame“ darbe. Dėl šių aplinkybių skyriai retokai šaukia susirinkimus. Tačiau darbas gana sistematingai ir sumaniai plečiamas ir plečiamas. Jaunimiečių skyriai vis darosi aktingesni ir aktingesni.

Gana įdomios medžiagos dabartinei mūsų kaimo kultūrai ir organizacinei padėčiai charakterizuoti davė skyrių atstovų pranešimai. Pirmiausia daug nepatogumų esą sudaro naujas susirinkimų ir pramogų įstatymas, iš kurio buvo laukiama didelio organizacijų veikimo palengvinimo. Šiuo įstatymu visos organizacijos yra atiduotos į nuovadų viršininkų rankas. Nuovados viršininkas gali leisti joms veikti, bet gali taip pat ir uždrausti. Ytin daug sunkumų jaučiama ten, kur nuovadų viršininkai yra mažesnio intelektualinio išsilavinimo žmonės. Veikimas esą daug lengvesnis didesniuose centruose, sakysim Kaune, kur policija geriau atskiria, kas yra nusikaltimas, o kas galima daryti. Kai kuriems skyriams nuovados viršininkai neduoda šaukti susirinkimų, tačiau, kai kada tokius leidimus galima gauti kreipiantis į aukštesnes policijos instancijas ir net į patį p. vidaus reikalų ministerį.

Gana charakteringas reiškinys yra tas, kad mūsų inteligentija iš kaimo „išgaravo“. Jos visuomeniniame ir kultūriniame darbe veik nesimato. Mūsų inteligentija daugiausiai yra valdininkai. O kiekvienas valdininkas dreba dėl vietos. Todėl bijo perkelti koją per savo įstaigos slenkstį. Liaudies mokytojai, kurie kaime gyvena, dirba tik mokyklose su vaikais. Organizacinio darbo bijosi. Tik kurie ne kurie, dažniausiai mažai tinką savo darbui, kad užtikrintų sau ateitį, stoja į tautininkų organizacijas. Todėl šiandien pažangioji liaudis jaučia didelį trūkumą kas jai vadovauja. Ir jaunimo S-gos skyriai ešą labai dažnai neturi kas jiems jos tikslus išaiškintų, nes jos tikslai yra labai abstraktūs, suglaustai išdėstyti. Todėl kai kurie skyriai pradeda užsiminėti tik sportu ar pramogų ruošimu ir nesigilina į jos gilesnius tikslus. Kaimo jaunimui net yra sunku skirti Jaunimo S-gą nuo Jaunosios Lietuvos, ir dažnai atsitinka, kad daugelis apsirikę įstoja į jaunalietuvių ir ten būva išrinktas net valdybos pirmininku. Tik vėliau tepasiseka šios organizacijos veidą pažinti ir tenka išstoti.

Daug Jaunimo S-gai ešą kliudo ir kunigija. Kai kurių jaunimiečių tėvus grąšina žiūrėti savo vaikus, kad jie nenukryptų nuo „gerojo kelio“. Tokių tėvų vaikams jaunimiečiams tenka daug sunkumų pernešti. Jie taip pat per pamokslus grąšina stoti į Jaunimo S-gą, grąšo eiti į jaunimiečių pasilinksminimus ar susirinkimus.

Suvažiavime gana aktualiai buvo svarstoma ir Jaunimo S-gos pagrindu pakeitimo klausimas. Jau buvo minėta, kad tokie neaiškūs jaunimiečių pagrindai, kaip kad jie yra dabartiniuose Jaunimo S-gos įstatuose išdėstyti, daugumą klaidina, o kartais leidžia net svetimam gaivalui šios organizacijos vardu prisidengti. Tokie ne jaunimietiški skyriai dažnai žemina Jaunimo S-gos vardą ir kenkia skyrių steigimuisi. Todėl šiuo reikalu buvo

susirūpinusi ir pati Centro Valdyba ir šiam suvažiavimui patiekė pagrindu pakeitimo projektą.

Pagal šį projektą Lietuvos Jaunimo S-gos tikslai aptariamai šiaip: „Lietuvos Jaunimo S-ga yra demokratinto kaimo ir miesto jaunimo organizacija. Jos tikslas — rengti jaunimą visuomeniniam gyvenimui, dedant pagrindan demokratizmą, tautybę ir sąžinės laisvę“. Be to, buvo duota ir šių trijų sąvokų definicijos. Tačiau, toks projektas buvo suvažiavimo atmetas, nes jis buvo skaitomas neiššemiantis visos jaunimiečių ideologijos. Buvo norima, kad S-gai būtų duotas aiškesnis socialiai ekonominis pagrindas. Vieni siūlė S-gą pavadinti socialistine, o kiti jaunesniaisiais valstiečiais liaudininkais, nes faktinai dauguma jaunimiečių yra būsiantieji liaudininkai, ir dėl to šito pavadinimo ešą nereiktų bijoti. Suvažiavimas nei už pirmą nei už antrą nuomonę griežtai nepasisakė, o tik nutarė pavesti „naujai Centro Valdybai paruošti naujos programos ir įstatų projektą ir patiekti apsvarstyti sekančiam visuotiniam atstovų suvažiavimui. Reikalui esant, šaukti nepaprastą suvažiavimą“.

Dėl S-gos veikimo suvažiavimas priėmė šią rezoliuciją:

Lietuvos Jaunimo Sąjungos visuotinis skyrių atstovų suvažiavimas, įvykęs Kaune 1932 m. spalio mėn. 30 ir 31 d. d. ir išklauseš skyrių atstovų iš vietų pranešimus, rado:

1) kad L. Jaunimo sąjunga dažniausiai vietos administracijos yra įvairiais būdais persekiojama, kaip antai: nevisuomet duodami susirinkimams leidimai, arba duotieji leidimai atšaukiami be jokio rimto pagrindo, asmens, norintieji įstot į sąjungą bauginami įvairiais būdais, skleidžiami niekuo neparemti gandai, kad L. J. S-ga yra priešvalstybinė organizacija.

2) kad nežiūrint viso to, kaimo jaunimas steigia L. J. S-gos skyrius, imasi sunkaus šiais laikais kultūrinimo darbo, griežtai reikalauja liaudžiai tei-

sių, demokratiškos santvarkos, tuo būdu pasidaro aktingiausi liaudies teisių gynėjai.

3) kad dėl tokio L. J. S-gos skyrių veikimo, paskutiniu laiku daug jaunalietuvių, kuriems ši sąjunga stengiasi įskiepyti svetimą mūsų kaimo liaudžiai ideologija, iš jos išstoja ir pereina į jaunimiečių eiles.

Todėl nutarė:

1) kviesti kaimo jaunimą dar aktingiau dalyvauti L. J. S-gos darbuose.

2) kviesti jaunimiečius, nežiūrint įvairių sunkumų, griežtai ginti liaudies teises, atmetant bent kokį bendradarbiavimą su tomis organizacijomis, kurios neigia demokratizmo principus.

3) pavesti Centro valdybai daryti centro įstaigose žygiu, kad vietos administracija L. J. S-gos narius traktuotų taip, kaip ir visų kitų legalių organizacijų ir nevaržytų sąjungos veikimo.

Naujon Centro Valdybon išrinkta: pirmininku — Justė Kairytė-Kauneckienė, vice pir. — A. Drobnys, reikalų ved. — V. Cibulskis, išdin. K. Raudonikis, sekretorium — M. Mackevičius.

Mūsų demokratinės inteligentijos nemirtingumą pavaizduoja lapkričio 1 d. įvykęs Kultūros Kongresas. Jau čion dalyviai nesutilpo į palyginamai erdvią Rotušės sale.

Šis Kultūros Kongresas buvo pašvęstas valstybės ir bažnyčios santykiams aptarti. Todėl šiuo klausimu buvo padaryta šie pranešimai: „Civilinė metrikacija — prof. M. Roemeris; Katalikiška akcija mūsų gyvenime. Pranešimai: a) Vabalas Gudaitis — „Laicizmas ir klerikalizmas, b) A. Randomanskis — „Kariaujanti bažnyčia Lietuvoje“, c) d-ras J. Šliūpas — „Katalikiškosios akcijos istorinė apžvalga“.

Prof. Roemeris savo pranešimą padalino į dvi dalis: 1) Civilinės metrikacijos esmė ir 2) kaip numatoma tvarkyti civilinę metrikacija pas mus.

Žmogus valstybėje gali būti dve-

jaip traktuojamas: a) žmogus kaipo asmuo ir b) žmogus kaipo pilietis. Žmogus asmenybę įgauna gimdamas. Jis tampa teisės subjektas. Bet buvo laikai, kai žmogus buvo laikomas daiktu. Tai buvo vergijos laikais, kada ponas galėdavo savo vergą kaip daiktą keisti į šunį ar kitą daiktą. Tačiau mūsų laikais jau humaniškomus jausmas tiek sustiprėjo, jog visi žmonės yra asmenys ir gali būti teisės subjektais. Žmogaus asmenybė yra teisinės padėties titulas, kuris žmogui uždeda už jo veiksmus tam tikras pasekmes. Jei, sakysim, mano arklys sužeis kitą žmogų, tai atsakomybė kris ne arklui, bet man. Šis dalykas bus mano neveiklumo išdava. Asmuo, kurio veiksmai turi tam tikras teises pasekmes, turi taip elgtis, kad neperžengtų jam teisės suteiktą iniciatyvą ir veikimo laisvę.

Asmenų yra dvi rūšys: fiziniai asmenys ir teisiniai arba juridiniai. Pastaraisiais yra socialiniai junginiai, sakysim, ekonominės bendrovės, kultūrinės draugijos ir kt. Valstybei yra reikalinga tiksliai žinoti tiek fizinių, tiek juridinių asmenų skaičius. Tam reikalui yra vedama registracija. Asmenų skaičius yra žinotinas mokslo reiklams, karinei prievolei ir t. t. Reikia tvarkyti santykiai tarp atskirų asmenų, o čia lemiančios reikšmės turi metai, gyvenama vieta ir t. t. Todėl reikia registruoti ne tik asmenys, bet reikia registruoti jų gimimai, vedybos, gyvenama vieta. Kultūringose valstybėse šiandieną yra registruojama ne tik fiziniai ir juridiniai asmenys, bet taip pat ir daiktai, kurie yra teisės objektais.

Registracija yra reikalinga ne tik valstybei, bet taip pat ir įvairioms draugijoms, kurios taip pat savo narius registruoja. Anksčiausiai tokia registracija susidomėjo bažnyčia. Jau nuo senai dvasiškiąja registruoja savo draugijos narius. Pas mus iki šiol ir valstybė naudojosi tokia bažnyčios registracija. Bet čionai susidaro visa eilė keblumų. Kiekvienos tikybos dvasiškiams rūpi savo pasekėjų įrašymas

skirtingais momentais. Krikščionys laiko į bažnyčios draugiją įstojus krikštutu, izraelitai — apipiaustymu ir t. t. Valstybei gi svarbu visus gyventojus registruoti vienodai. Yra pagaliau valstybėj dar ir tokių žmonių, kurie nepriklauso jokiai bažnyčiai. Yra tikybų, kurios nepripažįsta kūdikių krikšto, o krikštija tik suaugusius.

Tokiu būdu bažnyčių interesus negalima suderinti su valstybės interesais. Todėl tiksliausia būtų greta bažnytinės metrikacijos įvesti visiškai laisva registraciją, kuri visiškai nepriklaustų žmogaus išitikinimui, bet būtų visiems asmenims vienodai taikoma, ir būtų atliekama valstybės organų. Tačiau pas mus valstybinės metrikacijos įgyvendinimui sudaro kliūčių konstitucija ir sudarytas konkordatas su Vatikanu. Todėl pas mus prie dabartinių apyostovų įgyvendinti vienalytinę valstybinę metrikaciją teisės atžvilgiu būtų negalima. Todėl reiktų pasitenkinti mišria.

Mūsų konstitucijos 86 § sako:

„Gimimo, jungtųjų ar mirimo aktai daromi tikinčiųjų pas jų dvasininkus, jeigu jie atatinka įstatyme nurodytai formai, turi Lietuvoje juridinės galios, ir piliečiai nėra verčiami tų aktų kartoti kitoje įstaigoje“.

Šitie kreipiasi pas savo dvasininką dėl jungtųjų ir gimimo. Jis negali būti verčiamas antrą kartą kartoti registraciją valdžios įstaigoje.

Šitas konstitucijos nuostatas netrukdytų įvesti civilinės metrikacijos. Būtų galima sutvarkyti taip, kad dvasininkas pas jį įsiregistravusius praneštų valstybinei įstaigai.

Tačiau civilinės metrikacijos įvedimui kur kas daugiau kliūdo konkordatas. Konkordato 14 § sako:

„Lietuvos dvasiškija įgaliota vesti gimimo ir krikšto, jungtųjų ir mirimo užrašus, sueinančius, einant šio krašto konstitucija, privalomos galios valstybės teisme ir viešajame gyvenime. Bažnyčia patiekia Valstybei einamųjų metų užkasų kopijas ir atatinkamo

naujųjų šaukimo metų sąrašus. Jei šitų aktų darbo neapmoka patys interesantai, tai už jį atlygina valstybė“.

Bet konkordatas sako, kad dvasiškija veda užrašus ir jie įgyja juridinės galios. Kadangi tie aktai yra teisiniai, tai jau negalima sudaryti vieningos metrikacijos. Nepašalinus šių kliūčių, negalima sudaryti tobulos valstybinės metrikacijos. Šitas kliūtis sudaro tik katalikai, nes kitų tikybų atstovų konkordatas neliečia. Tačiau logikos atžvilgiu tas yra negalima daryti, nes visos tikybos yra lygiai traktuojamos.

Tuomet tenka priimti mišrią sistemą. Tikintiems — bažnytine, o kitiems civilinę.

Dabar tenka paliesti civilinės metrikacijos konstrukcija. Valstybinės metrikacijos organais būtų burmistrai ir viršaičiai. Tačiau registruojant jungtuves dar reikalinga jungtųjų įstatymas, kuriame būtų nustatyta vedusiųjų atsakomybė, numatyta išsiskyrimo priežastys ir t. t. Civilinių jungtųjų apeigų organu būtų taikos teisėjas, kuris taip pat būtų metrikų vedimo priežiūros organas.

Persiskyrimo klausimo sprendimas manoma pavesti valstybės teismui. Bažnytinis teismas į tokį chaosą moterystės srityje blogai veikia. Tačiau neužtektų išsiskyrimui tik vieno pareiškimo. Reikalinga būtų, kad abi šalys būtų linke skirtis.

Persiskyrimus tvarkant manoma laikytis to principo, kad persiskyrimai sudarytų tik išimtis. Skirs tik tuomet, kai teismas jau konstatuos, kad sugyvenimo negali būti.

Prof. Vabalas-Gudaitis savo pasakitoj kalbėjo apie „Klerikalizmą ir laicizmą“. Esą šiandieną daugelis painioja tris sąvokas: klerikaliskumą, tikybiškumą ir religišumą. Religišumas reiškia žmogaus santykių su kosmosu mistišką supratimą, pagrįsta atitinkamais jausmais. Tikyba gi yra jau konkretizuota religija tam tikroje dogmų sistemoje ir įsikūnijusi tam tikrame kolektyve bei tikinčiųjų bažny-

čioje. Tikybu gali būti labai daug, o religija apima visų tikybų tą bendrą branduolį, kurį galime užtikti net pas žmones, kurie nepriklauso jokios tikybos. Žodis klerikalizmas yra kilęs iš žodžio „clerus“ (pateptieji dvasininkai), kurie stengėsi paimti į savo rankas žemiškus dalykus: valstybinį auklėjimą, socialinio gyvenimo tvarkymą ir net politišką bei valstybišką valdymą. Klerikalai sudaro priešingą laicistams luomą, kuris, prisidengdamas tikiškiniais tikslais, siekia paimti į savo rankas žemiškas gėrybes ir, tokiu būdu, kariauja su laicistais.

Klerikalizmo žymes krikščioniškose bendruomenėse galime jau rasti pas šventą Augustiną (IV—V am.). Jis jau reikalauja, kad Dievo valstybei pasiduotų žemiška valstybė. 756 m. frankų karalius Pipinas Trumpasis doveno popiežiui Romą su dalim žemių ir, tokiu būdu, popiežius sukūrė savo valstybę. Tomas Akviniėtis jau reikalauja, kad karalius kviestų talkon kunigus. Karalius gali būti šventas tik tuomet, kai jis pasiduoda dvasiškijai, o itin popiežiui, kurio visi pasaulio karaliai privalo klausyti kaipo Kristaus. Itin šioj srityj smarkiai buvo nužengta Leono XIII laikais.

Dvasininkams pradėjus politikuoti, valstybėj susidarė nauja partija, kuriai vadovavo dvasiškija. Ši partija veda griežtą kovą su kitomis partijomis. Skirtumas tarp šių partijų yra toks, jog laicistai nori iškūnyti kuo geriausią gyvenimą žemėj, o klerikalai skelbia dangaus karalystę ir patys pasineria į nešvarų politikavimą. Be to, dvasininkai dar skiriasi nuo pasauliečių, kad jie priklauso nuo Vatikano, tokiu būdu, turi dvi pavaldinybes. Politinės partijos yra vietinių ekonominių, socialinių bei politinių sąlygų padarinys, o klerikalų partija yra atnešta iš kitur. Ji yra ideologiškai politinis padarinys, kuris yra visai nesusijęs nei su vieno krašto luomo gyvenimoj reikalais.

Prof. Vabalas Gudaitis dar daro vieną visai rimtą klerikalizmui prie-

kaištą. Politinės partijos būdamos valdžioje visuomet stengiasi pagerinti gyvenimo apystovas atstovaujama luomui ar klasei. Klerikalizmas gi nori atstovauti visus luomus. Tačiau tik palaiko dvasininkų interesus ir valdžią naudoja dažniausiai tik skiepijimui krikščioniškos ideologijos. Be to, klerikalizmas neapkenčia kitų tikybų ir veda prieš jas smarkią kovą. Jie neboja imtis net tokių priemonių, kaip kitos ideologijos žmonių deginimą. Tačiau dabar laicistai atsaisako tokias klerikalų užgaidas pildyti, todėl šiandien jie taip smerkia visus laicistus.

Greta politikos klerikalizmas dar užsiiminėja intrygomis prieš pažangesnio nusistatymo žmones, kišasi į mokyklų gyvenimą. Jie visur randa bedieviškumą, „krikščioniškos“ dorovės griovimą ir t. t.

Toks nesugyvenimas dvasininkų su pasauliečiais veda prie laicistų atsiskyrimo nuo klerikalų, ne tik ideologija, papročiais, bet taip pat savo mokslais, savo mokykla, savo kultūra, net ir dorove. Todėl klerikalai kultūringesnė valstybėse vis mažiau ir mažiau randa savo šalininkų, net ir moterys jau ešą pradeda nuo klerikalizmo įtakos atsipalaiduoti.

Randomanskio ir dr. J. Šliupo paskaitos buvo grynai ūpo paskaitos. Tenka tik konstatuoti faktą, kad, savo laiku buvęs neuilstamas kovotojas už žmogaus laisves, savo šia paskaita sukėlė didelio nusistebėjimo. Užtuot stengęsis sužadinti žmonėse savo teisių meilę, užtuot raginęs kovoti savivaldos principus, dr. Šliupas negalėjo atsidžiaugti dabartine tautininkų tvarka ir valdymo sistema.

Diskusijose J. Paleckis iškėlė naują mintį, kad šiandieną jau pradėdama sukurti naujas kultas.

Kalbėdami apie tikėjimą paprasta prasme, ešą turime prisiminti taip pat ir kitą tikėjimą, kuris mūsų tautoj pradeda reikštis — tai tikėjimas į praeitį ir garbinimas XIII — XIV am. tų valdovų.

Naujon Kultūros Tarybon išrinkta:

1) Prof. A. Purėnas, 2) prof. K. Sleževičius, 3) prof. V. Dubas, 4) doc. d-ras A. Tamošaitis, 5) Jonas Dagys, 6) J. Audickas, 7) A. Rondomanskis, 8) d-ras J. Buzelis, 9) Č. Liutikas, 10) V. Baltrušaitis, 11) A. Tornau, 12) St. Vainoras.

Tenka pastebėti, kad ir pirmame ir antrame kongrese dalyvavo vos tik keletas visuomenės veikėjų — politikų. Paprastais, anais laikais be jų niekuomet nebuvo galima apseiti, bet dabar visuomeniniame darbe jau ir rodytis nenori.

Agrarinio Biūro reikšmė Europos valstiečiams

1932 metų lapkričio mėn. 3—4 d. d. Prahoje (Čekoslovakijoje) įvyko Agrarinio Biūro suvažiavimas. Tasai suvažiavimas yra svarbus visiems Europos valstiečiams, o itin jįsai svarbus Lietuvos valstiečiams, nes L. V. L. S-ga yra Agrarinio Biūro narys.

Agrarinio Biūro pirmininkas, Dr. Milan Hodža (Čekoslovakijos respublikos Žem. Ūk. ir Valst. Turtų Minist.), atidarydamas tą suvažiavimą pažymėjo, kad šiandieną visoje Europoje kalbama apie demokratizmo krizę. Tos kalbos yra įvairių reakcininkų padaras, kuriems, esant demokratiškai valstybės valdymo formai, ekonominė ir politinė padėtis yra nepalyginamai sunkesnė.

Jie šiandieną su ta demokratine forma kovoja. Ta kova, kaip sako Dr. Milan Hodža, nėra pripuolamas reiškinys, bet sąmoninga kova prieš išsvadavimą valstiečių iš įvairių reakcininkų režimo, nes, esant demokratiškai valstybės valdymo formai valstiečių politinis susipratimas labai smarkiai auga. Ilgesnį laikotarpį pabuvusi demokratiška valstybės valdymo forma sudaro tas būtinas sąlygas, kuriose kiekvienas krašto gyventojas turi pasidaryti sąmoningas, o reakcininkai daugiausia ir bijo sąmoningų krašto gy-

ventojų. Tuomet jau užkertamas višiemis šmugelninkams kelias naudotis tomis privilegijomis, kuriomis jie naudojami monarchinėse ar diktatūrinėse valstybėse.

Dr. Milan Hodža savo kalboje paminėjo ir Lietuvą. Jis nurodė, kad Lietuvoje dėl tam tikrų sąlygų valstiečių judėjimas laikinai trukdomas, kaip ir kitose valstybėse, kur nėra demokratiško parlamento. Kitose valstybėse, kaip sakysime, Rumunijoj, valstiečiai yra tikri savo krašto šeimininkai, nes seime iš 387 atstovų, valstiečiai turi 272. Estijos valstiečiai savo seime iš 100 atstovų turi 42. Beveik absoliutinę daugumą ir ministerių kabinete turi: keturis savo ministerius. Valstybės galva irgi valstiečių partijos asmuo.

Valstiečiai vidurinėje Europoje sudaro 54 iki 80% visų gyventojų. Čekoslovakijoj ir Austrijoj valstiečių yra tiktai iki 40%.

Todėl valstiečiai turėtų būti visose valstybėse viešpataujantis elementas. Tačiau kai kuriose valstybėse valstiečiai pasiduoda kraštutiniam tautiškuumui ir, tokiu būdu leidžia jų kraštų reakcionieriams kiršinti juos prieš kitų kraštų valstiečius ir kitus gyventojus. Tokiu būdu jiems pasiseka įsigalėti krašto valdžioje.

Tokių reiškinį mes matome Vokietijoje, tačiau, jau tenais pradėdama pažinti reakcionierių tikrasis veidas, ir karštis pradeda atslūgti.

Milan Hodža savo kalboj palietė ir Rusiją, kurioje vystosi charakteringi reiškiniai. Sovietų Rusijoje, kaip žinoma, išgalėjo taip vadinamas valstybinis kapitalizmas. Valstybinis kapitalizmas valstiečiams yra tuo žalingas, kad tenai visi krašto gyventojai pavėrčiami į didelę kariuomenę ir varomi gyventi į kareivines. To valdymo padariniai visiems žinomi: šiandieną Sovietų Rusijoje didelė gyventojų dauguma neturi juodos duonos. Toks su-

valstybinimas priedė prie to, kad krašto gyventojai badauja.

Dr. Milan Hodža kalbėdamas apie Rusijos valstiečių padėtį sako: „Gailima suvalstybinti ir mechanizuoti fabrikus ir kitas pramonės įmones, bet tokių bandymų negalima daryti žemės ūkyje, taip, kaip negalima suvalstybinti žmogaus jausmų ir jo sielos“.

Jis palietė ir liberalizmą. Anot jo, jau 150 metų, kai ūkis tvarkydamasis liberalizmo pagrindais priėjo prie to, kad toliau neturi kur eiti. Nereikia tikėti, kad kapitalistinis ūkis būtų visiškai panaikintas, tačiau atskirų kapitalistų veiksmai čia turi būti tvarkomi visose valstybėse ir jų kapitalai turi tarnauti žmonijos gerovės pakėlimui. Esą reikalinga pripažinti, kad tas periodas jau prasidėjo, ir tiktai suorganizavę valstiečiai tą darbą turės išplėsti ir duoti jam atitinkamą kryptį. Kapitalistinė santvarka esą sudarė tas sąlygas, kad dominuojantis elementas buvo miestiečiai — buržuazija ir, ačiu tokioms aplinkybėms, kapitalai suplaukė į nedaugelio asmenų rankas. Dėl to didelė dauguma krašto gyventojų pateko į visai nepakenčiamas gyvenimo sąlygas.

Agrarų-demokratų laisvės sąvoka esą turi visai kitą turinį, negu kapitalistų ir socialistų. Liberališkasis kapitalizmas nepripažįsta bet kokių suvaržymų ir savo veikimui reikalauja pilniausios ir neribotos laisvės. Ortodoxiniai socialistai pripažįsta laisvę tiktai vienai proletariato klasei. Valstiečiai esą laisvės sąvoką visai kitaip supranta: jie nepripažįsta neaprėžtos atskirų individų laisvės ir konkurencijos; nedievina vienos klasės, kaip tai daro kai kurie socialistai. Valstiečiai pripažįsta kultūringą laisvę, t. y. tokią laisvę, kuri būtų suderinama su kitų laisvėmis.

Savo veikimą ekonominėje srityje esą reikalinga statyti ant kooperatyvinių pagrindų, nes kooperatyvinė

ūkio kryptis laiduoja tinkamiausias apystovas ekonominiam sugyvenimui.

Kalbėdamas apie valstybę, jis pabrėžia, kad nereikia idealizuoti teisinės valstybės, bet reikia siekti kitos santvarkos iš lėto, teisiniu keliu. Todėl esą labai svarbu, kad visose valstybėse būtų pravesta žemės reforma ir, kad žemė atitektų tiems, kurie ją savo rankomis apdirba. O tokia reforma gali būti lengviausiai įgyvendinama tik patiems valstiečiams aktingai dalyvaujant valdžioje. Todėl suprantama, dėlko reakcininkai kalba ir rašo apie demokratijos nesugebėjimą valstybės valdyme. Bet gyvenimo praktika visai ką kita sako.

Šiais sunkiais laikais tos valstybės yra laimingesnės, kurios demokratiškai susitvarkusios. Jose su esamais sunkumais kovoja visi krašto gyventojai. Jie tuos sunkumus vienodai perneša.

Todėl susipratę valstiečiai esą turi kovoti už įgyvendinimą savo valstybėse demokratinės valdymosi formos.

Minėtas suvažiavimas priėmė sekančią rezoliuciją:

1. Kaip centralinė Europos politinių valstiečių partijų organizacija, pareiškiamo, kad visų šalių valstiečiai turi aktingai dalyvauti valdžioje ir valstybių vadovavime. Valstiečiai savo pareigas dalyvauti valstybės valdyme mato ne tiktai savo daugumoje; naujose gėrybėse, per kurias žemės ūkio gamyba kasmet tautos turtingumą padidina, ne vien tik savo gaminių svarba žmonijos maitinime, jos kultūrinė ir socialinė reikšmė; bet pažangos dvasioj, kuri įgalina juos viso to pasiekti.

2. Kai dėl valstybės struktūros ir jos valdymo formos, kuri geriausiai įgalina valstiečius dalyvauti valdžioje ir valstybės tvarkyme, tai pareiškia, kad iki šiol nėra tinkamesnės valstybės valdymo formos, kaip parlamentarinė demokratija. Tik demokratiška valstybės valdymo forma laiduoja lais-

vę, teisėtumą, socialinį plėtojimąsi ir valstybės gerovę. Parlamentarinė demokratija griežtai kovoja prieš fašistinę ir komunistinę diktatūras, kurios valstiečių judėjimą laiko nesveiku reiškiniumi. Prieš valstiečių teisių uzurpavimą mes kovosime visu griežtumu.

3. Reikalaujame valstiečiams teisių, per jų stiprias drausmingas ir gerai organizuotas politines pozicijas, jų siekimas užkariauti politines galias, kaip priemonę praveisti teisėtus žemės ūkio reikalus, nežiūrint į tai, ar tai būtų valstiečių politinių partijų ar jų ekonominių organizacijų pareikšta. Todėl visose valstybėse svarbiausia yra valstiečių pareiga plėsti ir tobulinti savo organizacijas, kurios apimtų politinius ir ekonominius valstiečių reikalus.

Kad pasiektų tuos tikslus, kad sustiprintų valstiečių sąmoningumą ir išplėstų, o ypatingai sužadintų tarptautinį valstiečių solidarumo supratimą, konferencija reikalauja daryti dideles valstiečių manifestacijas ir, kur tik tai galima, tarptautinius valstiečių kongresus, o pirmoje eilėje tose valstybėse, kur valstiečių partijos yra iškovojusios politines laisves.

4. Dabartiniu laiku valstiečių partijų dalyvavimas politikoje beveik visose valstybėse yra silpnas. Šis trūkumas reiškiasi tiek vidujiniame valstybių gyvenime, tiek tarptautinėje plotmėje ir abiejuose atvejuose tas veikimas turi būti sustiprintas. Tarptautinis Žemės Ūkio Institutas Romoje iš dalies tuo rūpinasi, taip pat Tarptautinis Darbo Biūras Ženevoje. Organiztuotas žemės ūkis turi stengtis ir dirbti, kad tą Institutą padarytų atitinkamu organu tarptautiniame gyvenime.

Valstiečiai turi teisės reikalauti atstovavimo Tarptautinėje Darbo Organizacijoje ir Tarptautiniame Darbo Biūre, kur dažnai nedalyvaujant valstiečių atstovams kalbama ir diskutuojama žemės ūkio klausimais ir daromi atitinkami nutarimai. Taip pat konfe-

rencija reikalauja, kad valstybių delegacijos į Tautų Sąjungą būtų skiriamos iš kvalifikuotų valstiečių, kad tuo būdu pasaulis išgirstų tikrųjų pacifistų valstiečių balsą.

5. Politinės galios stoka pastebima ir vidujiniame valstybės gyvenime. Šį nedateklių parodo ir toji aplinkybė, kad ir šiandien yra valstybių, kur žemės ūkio ministerijos yra ne valstiečių rankose. Kad valstiečiai būtų tinkamai organizuoti, kad turėtų reikiamas atstovybes parlamentuose ir valstybių valdžiose nekenėtų Europos valstybės to vargo, ūkio krizės, kuri kankina Europą jau ketvirtus metus. Tikra yra, kad be valstiečių dalyvavimo valdžioje, praktiškai negalima bus minimos krizės pašalinti. Mes konstatuojame, kad norint išspręsti tuos klausimus atskirose valstybėse, jie galima bus išspręsti tik tai tuomet, kai valstiečiams bus suteikta daugiau galios ir teisių.

6. Su pasitenkinimu mes konstatuojame, kad tų reikšminių teisingumą mes esame iškėlę savo konferencijoje jau prieš dvejus metus. Tuomet mes pareiškėme ir dabar pakartojame, kad žemės ūkis ir jo racionali produkcija niekur ir niekuomet negali būti panaudota kitų interesų patenkinimui, juo labiau, kad žemės ūkis sudaro liaudžiai ir valstybei tikruosius pagrindus. Todėl mes randame teisinga, kad tarptautinės organizacijos į tai kreiptų reikalingą dėmesį, ir kad valstybės, tiems jų reikalams apsaugoti, pavartotų racionales apsaugos priemones. Toliau mes pareiškijame, kad įvežamoms prekėms ir išvežamoms kontingentus nustatant privalo dalyvauti kvalifikuoti valstiečių atstovai.

7. Viena iš svarbiausių priemonių švelninti žemės ūkio krizę yra gerai organizuoti kooperatyvai.

Visur, kur tik tai yra galimybės, reikalinga steigti šiuos kooperatyvus: kredito vart. b-vės, ūkininkų gaminių supirkimo punktus, gamybos ir taupo-

muosius kooperatyvus. Visi pirmiau paminėti kooperatyvai padės sušvelninti siaučiančią krizę, jeigu jie turės sveikus finansinius ir administracinius pagrindus. Todėl žemės ūkio kooperatyvai visose valstybėse turi padėti tvarkyti eksportą ir žiūrėti jų racionalaus paskirstymo, stengtis išvengti įvairių tarpininkų. Kooperatyvų sąjungos turi tamptai bendrauti tarptautinėje plotmėje, iš ko bus gauta praktiška nauda žemės ūkio produktų ir kitų gaminių pasikeitimui ir jų paskirstymui. Visos valstybės turi atkreipti ypatingą dėmesį į jaunumo atskleidimą kooperatizmo dvasioje, jos paruošimą kooperatyviniam darbui.

Konferencija konstatuoja, kad žemės ūkio gaminių kainų kritimas yra daug žymesnis negu įvairių pramonės gaminių. Mes vesime griežtą akciją už tai, kad tas nelygumas ir neteisingumas būtų tinkamai atitaisytas.

8. Taipgi mes žinome, kokios svarbios reikšmės turi žemės ūkiui teikiamo kredito nuošimčių mažumas. Žemės ūkio krizė yra labai tamptai susijusi su finansine krize, o kapitalo žemės ūkiui nedateklus ta padėtį dar daugiau komplikuoja. Vienas iš blogiausių reiškinių yra tas, kad perdaug dideli kapitalai įdedami į pramonės ir prekybos įmones. Šiandien pripažįstama, kad tokie investavimai yra neigiami.

Kas tikrai nori eiti prie žemės ūkio krizės palengvinimo, tas savo kapitalus investuos į žemės ūkį, o ypatingai į vidurinės Europos žemės ūkį. Investuotiems kapitalams į žemės ūkį negalima užtikrinti tokio pelno, kaip pramonėje ar prekyboje, bet tuo pat laiku jų savininkai dėl žuvimo neša mažesnę riziką. Tokiu investavimu sudaromos sąlygos, kurioms esant padidėtų maisto produktų kiekis, padidėtų valstiečių perkamoji galia, tuo pat laiku imtų atsigausti pramonės įmonės, atsigausti prekyba ir į normališkas vėžes grįžtų visas gyvenimas.

Todėl būtina reikalinga, kreiptis į finansų tvarkytojus, tartis su jais dėl investavimo galimybių, ypatingai dėl jo tinkamo paskirstymo žemės ūkio valstybėse. Mes esame įsitikinę, kad tokio investavimo tikslas turi vesti Europos valtybes į ūkišką bendradarbiavimą, per kurį bus galima panaikinti ir esamą krizę. Biedninimas žemės ūkio veda valstiečių mases į degeneraciją ir į socialinę krizę, kuri ypatingai pastebima Vidurinėje Europoje, taipgi bolševistinėje Rusijoje, iš ko susidaro didelis pavojus Europos ūkiui ir jos civilizacijai.

Konferencija pareiškia, kad norint pašalinti tuos nenormalumus, visos valstiečių partijos turi derinti savo programas, sudaryti vieningą ir energingą kovą už valstiečių reikalus, ir toji kova bus tikrai laimėta.

9. Mes konstatuojame, kad žemės ūkio krizė buvo atnešta iš pramonės įmonių. Pramonės krizė veda prie to, kad apribojamas gaminių kiekis, kurio padariniai yra tokie, kad atleidžiami darbininkai ir pasaulis pastatomas prieš sunkią problemą — bedarbių klausimą. Kadangi bedarbiai, atsiranda pramonės įmonėse, gasdina žemės ūkį ir kadangi tuo klausimu esame giliai suinteresuoti, nes bedarbiai labai sumažina žemės ūkio produktų vartojimą, todėl tokia padėtis žemės ūkio krizę dar daugiau pasunkina.

10. Mums yra valstybinė pareiga visomis galimomis priemonėmis rūpintis bedarbiais. Socialinė ir moralinė parama turi svarbios reikšmės, bet svarbiausia bedarbiams reikalinga parūpinti darbas. Todėl mes negalime atidėlioti darbininkų aprūpinimo, darbu, kiek leidžia mūsų finansinės galimybės. Tuo klausimu labai svarbu ir svetimų kapitalų investavimas. Esant dabarinei padėčiai, mes pripažįstame, kad visiškai to klausimo sutvarkymas negalimas. Mes pageidaujame, kad bedarbiai būtų aprūpinti pragyvenimui reikalingais produktais ir kitomis reik-

menimis natūroje ir ypatingai žemės ūkio produktais; mes kreipiame dėmesį į tai, kad tokiais atvejais darbininkai nenustotų darbingumo. Iš antros pusės mes pageidaujame, kad bedarbių registravimas ir jų tvarkymas būtų griežtai kontroliuojamas. Negalima laukti, kad krizei praslinkus susidarys prieš tai buvusi konjunkтура, todėl reikia bedarbiai paruošti visai kitoms darbams.

Mes manome, kad bedarbių paruošimas turi būti pritaikytas žemės ūkio darbams. Mes žinome, kad tinkamiau aprūpinti bedarbius, reikalinga sudaryti specialius fondus. Nors tai iniciatyvai mes ir pritariame, bet pabrėžiame, kad susidarius tokiai padėčiai neišeitų taip: bedarbių yra daug, o tuo pat laku negalima rasti reikalingų darbininkų. Tokie reiškiniai jau ir dabar pastebimi beveik visose Europos valstybėse. Valstybėse kur yra pramonės darbininkų — bedarbių, jie privalo būti paruošti žemės ūkio darbams. Taip paruoštais pramonės darbininkais galima bus kolonizuoti žemes, pravedant žemės reformas, skirstant didesnių žemių savininkų dvarus.

Mes tvirtiname, kad valstiečiai darbininkams užtikrina daug pastovesnes darbo sąlygas, negu pramonės įmonės, nežiūrint į tai, kad patraukia jos darbininką dideliais atlyginimais.

11. Mes žinome, bet tuo nesididžiuojame, kad valstiečių gaminiai yra vieni svarbiausių, kurie tenkina būtiniausius žmonijos interesus, kurie yra pagrindai taikai ne tik tarp valstybių ir tautų, bet ir vidūjinei taikai. Valstiečių politinės partijos rems tokias krašto vyriausybes, kurios siekia tos politikos įgyvendinimo. Juo didesnė įtaka organizuotų valstiečių bus parlamentuose, juo toji įtaka padidės ir į vykdomąją krašto valdžią, juo griežčiau bus atstovaujamos pacifizmo idėjos. Organizuota valstiečių galia yra geriausia taikos garantija.

12. Konferencija peržiūrėjusi visas

galimybes ir nurodžiusi eilę priemonių valstiečių būklei pagerinti, mato būtina reikalą atkreipti dėmesį į tai, koks pavojus gresia pasauliui, jeigu ir toliau bus varoma tokia politinė kryptis. Jeigu artimiausiam laikotarpyje nebus panaudotos tinkamos priemonės valstiečių subiednėjimui pašalinti, negali būti jokių abejonių, kad reikalaujami tvarka ir normalus socialinis judėjimas pasidarys negalimas ir prives pasauli prie didžiausios katastrofos.

V. Gečius.

Vilniečių kongresas

Vilniečių kongresas sutraukė daugiau 400 vilniečių lietuvių, gyvenančių dabar neprik. Lietuvoje.

Iš skaitytų referetų ir diskusijų paaiškėjo dabartinis Vilnijos lietuvių gyvenimas ir Vilniečių būklė Nepr. Lietuvoje.

Kongreso dalyviai, sąryšy su Vilniuje pasirodžiusiu vienkartinu leidiniu „Prieš tekme“, kurio ištraukas dieną prieš kongresą patalpino „Liet. Žinios“, laukė iškiliant kokių sensacijų, bet kongrese plačiau apie tai nebuvo kalbėta. Vilniaus vadavimo politikai kalbėjo apie tai labai miglotai, o eiliniams kongreso dalyviams neužteko pilietinės drąsos plačiau paliesti tą opą ir gauti aiškų ir tikrą vaizdą. Nebuvo iškelta ir jokių reikalavimų užkirsti kelią visokiems spėliojimams ir insinuacijoms. Nebuvo pareikalauta šviesos apie Vilniaus Laik. Komiteto darbuotę. Tačiau, viena garbinga asmenybė, nors ir kondensuotai, be ypatingų komentarų, vis dėlto atpasakojo dabartines Vilniaus lietuvių gyvenimo sunkenybes. Iš tų žodžių paaiškėjo, kad dabartinis Laik. Komitetas silpnai veikia, mažai į viską reaguoja. Nepajėgia atsispirti lenkų sauvalei, o nebuvimas reikalingos energijos padrašina lenkus kaskart imtis vis didesnių represijų prieš lietuvius ir, pagaliau, prieita ligi to, kad neveiklumo dėka šiandien nustota di-

delio skaičius mokytojų. Lenkai, nauja mokyklų santvarka, sudarė sąlygas, kad beveik visos lietuvių mokyklos Vilniaus krašte turi būti uždarytos. Komitetas nesirūpina Vilniaus studentais, nėra objektingas atskirų asmenų atžvilgiu, ir tokia politika veda prie didelio lietuvių susiskaldymo. Tas Vilniuje yra nepageidautinas ir skaudus mums reiškinys. Apie bet kurią konsolidaciją tokiomis sąlygomis esant negali būti nei kalbos. Vilnijos lietuvių kunigija yra taip pat priežastimi didelės lietuvių diferencijos, nes tesirūpina daugiausia kulto dalykais, neatsižvelgdama į gyvuosius tautos reikalus. Ji pati, būdama priklausoma lenkų bažnytinės vyresnybės, negali ir niekad negalės stovėti tautybės sargyboje, nes tatai jai nepakeliui.

Užsiprenumeruokite „V A R P A“ 1933 metais

Tolerancijos stoka kitaip manančių lietuvių atžvilgiu daro ją neobjektinga savo veikime ir per tai nepasitenkinimas lietuviuose eina vis didyn.

Visai priešingą reiškinį mes matėm, kai komitetui vadovavo prof. M. Biržiška. Tada darbas virė, dirbo visi nuo kairiausių iki dešiniausių, ir jokios diferencijos lietuviuose nebuvo. Jeigu dabar priešingi reiškiniai įsivyravo, vadinasi netinkamai darbas vadovaujamas, tai, ar nėra geresnių, išmintingesnių vadovų?

Nepatenkintų, daugiausia dėl dvasininkų klerikalinio veikimo lietuvių tarpe įsivyravauja komunizmas.

Iš Vilniaus lietuvių tarpe atsiranda bėgilių dėl to, kad kai jiems ten gresia pavojus, tai nėra kam jais rūpintis, dargi net juridinė pagalba ir ta tokia menka, kad verta tik pašaipos.

Charakteringa, kad mūsų dienraščiai, prie Vilniaus opos prieina kaž kaip oficialiai, naiviai: jeigu žaizda opi — verčiau jos nejudinti, nes skauda, ir dėl to tariamojo skausmo, visai nesima jos tvarkyti. Štai „L. A.“ sausio 10 d. lyg ir su pasitenkinimu praneša, kad Laik. Komiteto pirm. p. Stašys patraukė „Liet. Žinių“ redaktorių teismo atsakomybėn už platinimą šmeižtų, kitaip sakant už atspausdintą straipsnį iš „komunistiškos literatūros „Prieš tekme“. Kitaip tos „komunistiškos literatūros“ nei „L. Aidas“, nei p. Stašys nepajėgė įvertinti.

Taip pat nieko nepasakė ir p. J. Vileišis savo „Liet. Žinių“ 5 Nr. straipsny. Galima buvo tikėtis, kad p. J. Vileišis daugiau duos negu fotografinį kongreso atvaizdavimą. *Vilnietis.*

Ūkis—rinkos

Lietuvos finansai

Šiais metais, sąryšy su ekonomine krize, smarkiai susitraukė Lietuvos finansai.

Daugiausiai sumažėjo ne tiesioginiai mokesčiai — apie 22% (Litais 16 ml.).

Valstybės įmonių pajamos davė 10,60 mil. litų, arba 24% mažiau nei kaip 1931 m. per tą patį laiką. Pajamos iš valstybės kapitalų sumažėjo 7,18 mil. litų arba 34%.

Monopolių pajamas sumažėjo 7,49 mil. litų arba 24%. Tiesioginiai mokesčiai sumažėjo 4,56 mil. litų arba 15%.

Muitai davė 13,5 mil. litų mažiau pajamų, kas sudaro 24% mažiau negu 1931 m. Pajamos iš geležinkelių sumažėjo 9,09 mil. litų arba 29%, palyginus su 1931 m. Miško pajamos sumažėjo 9,04 mil. litų arba 41%. Žemės mokesčiai sumažėjo 1,69 mil. litų arba 15%.

Tik vienas nekilnojamo turto mokeskis davė 10 tūkstančių lių daugiau negu 1931 m.

Štai kaip atrodo valstybės pajamos per pirmuosius šių metų 9 mėn. palyginus su tuo pačiu laiku 1931 (mil. litų).

	1932 m. I—IX	1931 m. I—IX	+ 1932 m. daugiau mažiau
1. Tiesioginiai mokesčiai	25,18	28,74	— 4,56
2. Netiesiog. mok.	57,44	73,37	—15,93
3. Rinkliavos	13,31	14,64	— 1,33
4. Monopoliniai	23,99	31,48	— 7,49
5. Valstyb. įmonių pajamos	33,40	44,00	—10,60
6. Valstyb. turto ir kap. pajam.	14,03	21,21	— 7,18
7. Atsit. su valst. išdu	4,01	3,46	+ 0,55
8. Įvairios pajam.	3,37	4,04	— 0,67
Iš viso paprastų pajamų	174,73	221,94	—47,21
Nepaprastos paj.			
1. Nuo mokamo iš valst. išdu atlyg. išskait.	6,01	—	+ 6,01
2. Žemės Reform. vyk. paj.	1,53	1,83	— 0,30
Iš viso pajamų	182,27	223,78	—41,51

Dabar peržvelkime valstybės išlaidas per pirmuosius 9 mėn. šių metų,

palyginus jas su 1932 m. to pačio laiko išlaidomis (mil. litų).

	1932 m. I—IX	1931 m. I—IX	1932 m. mažiau (—) daugiau (+)
1. R. Prezidentas	0,16	0,21	— 0,05
2. Seimas	0,15	0,17	— 0,02
3. Min. kabinetas	2,99	3,33	— 0,34
4. Valstyb. Taryba	0,18	0,20	— 0,02
5. „ Kontrolė	0,86	0,95	— 0,09
6. Krašto Ap. M. ja	32,25	39,22	— 6,97
7. Vid. Reik. „	18,41	20,17	— 1,76
8. Finansų „	24,23	32,63	— 9,32
9. Žem. Ūkio „	34,23	34,67	— 0,44
10. Švietimo „	29,20	33,37	— 4,17
11. Teisingumo „	7,41	7,84	— 0,43
12. Susisiek. „	44,30	49,70	— 5,40
13. Užs. Reik. „	3,36	5,22	— 1,86
Iš viso	196,81	227,68	—30,87

Lietuvos skolos užsieniui iki 1932 m. pradžios

1931 metų pabaigoj valstybės skolos siekė 1440 mil. litų. Į šią sumą įeina gauta paskola už degtųjų monopolii, Klaipėdos ir iš senesnio laiko užsilikusios skolos.

Savivaldybių ilgalaikės skolos 1931 metų pabaigoj siekė 9,6 mil. litų. Klaipėdos miesto savivaldybės kola sudarė 8,9 ir Kauno miesto savivaldybės skola 9,7 mil. litų.

Privatinių ilgalaikių skolų suma siekia 72,9 mil. litų. Stambiausią poziciją sudaro užsienio kapitalai Lietuvos akcinėse bendrovėse apie 38,8 mil. litų.

Trumpalaikių užsieniui skolų suma siekė 20,8 mil. litų.

Bendrai ilgalaikių ir trumpalaikių skolų suma 1931 m. pabaigoje siekė 247,5 mil. litų. Iš šios sumos 91,6% sudarė ilgalaikės skolos.

Lietuva turi taip pat ir savo kapitalų užsieny.

Trumpalaikiai Lietuvos kapitalai užsieny 1931 metų pabaigoj siekė 84,3 mil. litų. Iš šios sumos bankams tenka 81,0 mil. litų.

Lietuvos tarptautinių skolų balansas.

SKOLŲ PAVADINIMAI	Milijonais litų			
	1928	1929	1930	1931
	Skolos žymėtos pabaigoje metų			
PASYVAS				
1. Valstybės izdo skolos	86,7	85,3	132,7	144,0
2. Savivald.skolos	10,5	10,3	10,0	9,6
3. Privatinių ilgal. skolos	43,2	54,1	64,6	72,9
4. Prikl. užsieniui nekiln. turt.	0,2	0,2	0,2	0,2
5. Trumpal. užsie- nio skol.				
a) savivaldybių	—	—	—	0,6
b) bankų	11,3	16,0	18,5	13,1
c) kitų priv. įmonių	5,6	7,3	12,2	7,1
Iš viso	157,5	173,7	238,2	247,5
AKTYVAS				
1. Priklausantieji Lietuvai užsien. vert. pop.	—	—	0,7	0,8
2. Prikl. Lietuvai užsieny nekiln. turtas	3,9	3,9	4,3	4,3
3. Kitos ilgalaikės investac. užsieny	3,8	3,8	4,0	4,0
4. Nekonsoliduoti turtai užsieny:				
a) bankų	81,0	119,4	128,4	81,0
b) kitų privati- nių įmonių	0,8	1,3	1,8	3,3
Iš viso	89,5	128,9	139,2	93,4
Saldo	-68,0	-44,3	-99,0	-154,6

Be to, prie Lietuvos skolų aktyvų reikia dar pridėti Lietuvos Banko turimas auksas, kadangi jis beveik visas randasi pas užsienio korespondentus. Ši suma sudaro išviso apie 40 mil. litų.

Lietuvos mokamasis balansas

Mūsų mokamasis balansas metai iš metų keičiasi. Vienos išlaidų ar pajamų pozicijos pakeičia kitas. Didžiausią poziciją mokamame balanse sudaro prekybos balansas. Ši betgi pozicija dažnai duodavo mums pasyvų. Pasyvas nesunku būdavo išlyginti dėl susidariusių patarnavimų sumų pertekliaus, be to, metai į metus siunčiamų emi-

grantų nemažo kiekio pinigų. Dabar gi vaizdas keičiasi. Emigrantų siunčiami pinigai mažėja, ir smarkiai mažėja, sąryšy su ekonomine krize, kuri siaučia visose šalyse. Patarnavimų aktyvas irgi smarkiai mažėja. Lieka viena pozicija, tai prekybos balanso perteklius. Jeigu mes neįstengsime gauti aktyvaus prekybos balanso arba bent subalansuoti, tai sunku bus suvesti galus su galais ir mokomojo balanso.

Lietuva turi prieš akis nelengvą problemą, kurią gali išrišti tik kietas, energingas darbas.

(Žiūr. lentelę 355 p.).

Akademinis gyvenimas

V. D. Universiteto stud. „Varpo“ d-ja 9 metai

1932 m. Gruodžio mėn. 8 d. „Varpo“ d-ja minėjo savo devynerių metų gyvavimo sukaktį.

Į paminėjimą atsilankė Universiteto prorektorius B. Česnys, d-jos garbės nariai: F. Bortkevičienė, d-ras K. Grinius, prof. P. Leonas, M. Sleževičius, keletas universiteto profesorų, visuomenės ir u-to organizacijų atstovai ir šiaip svečių.

Paminėjimą atidarė d-jos pirmininkas Alf. Gineitis. Garbės prezidiumą sudarė Prorektorius Česnys, F. Bortkevičienė ir prof. Leonas.

D-jos pirmininkas padarė trumpą apžvalgą iš draugijos gyvenimo. Studentija turi savo vargus, rūpesčius. Varpininkai visuomet atsiliepia mūsų tautai rūpimais klausimais, neapleisdami ir savo tiesioginių pareigų.

Studentai varpininkai per metų eilę Studentų Atstovybė užėmė vadovaujančią vietą.

Po pirmininko kalbos ėjo sveikiniai. Pirmas sveikino Prorektorius, pažymėdamas varpininkų taktiškumą, jų energingumą. Atstovybės pirmininkas coll. Štaupas savo kalboj išvardino varpininkų teigiamus privalumus. Kitų organizacijų atstovai savo sveikini-

Lietuvos mokamasis balansas 1930—31 metų.

Eilės Nr.	STRAIPSNIAI	Milijonais litų			
		Pajamų arba kredito judėjimas		Išlaidų arba debeto judėjimas	
		1930	1931	1930	1931
I. Prekės:					
1	Užsienio prekyba	333,7	273,1	312,4	278,0
2	Kontrabanda	0,1	0,1	4,3	4,3
II. Procentai ir dividendai:					
3	Procentai už tarpvalst. skolas	—	—	2,1	1,5
4	Procentai už kitas valst. ir savivald. skolas	—	—	2,5	4,5
5	Kiti procentai už ilgalaikius kapitalus	0,2	1,0	5,5	4,7
6	Procentai už trumpalaikius kapitalus	3,2	1,8	2,0	1,2
III. Įvairūs straipsniai:					
7	Frachtai	—	—	0,1	0,1
8	Transportas	11,5	11,6	12,4	14,8
9	Uostų rinkliavos	0,3	0,3	0,1	0,1
10	Draudimas ir kom. sijos	4,7	7,0	6,4	7,0
11	Pastas, telegrafas ir telefonas	1,4	1,5	0,1	0,3
12	įmigrantų fondas	0,9	0,9	14,8	7,0
13	Migrantų siuntiniai	37,3	32,1	3,5	2,5
14	Turistų išlaidos	13,6	11,1	21,0	19,6
15	Diplomatinių ir konsularinių atst. išl.	2,5	2,5	3,3	3,9
16	Apmokėjimai už asmeniškų patarn.	—	—	1,0	1,0
17	Kitos vyriausybės pajamos ir išlaidos	1,2	0,9	0,2	0,2
18	Kiti bėgamieji straipsniai	0,9	0,9	1,0	0,7
Iš viso		401,5	331,2	398,9	362,5
Perteklius (+) arba deficitas (—)		+ 2,6	— 31,3	—	—

muose linkėjo varpininkams eiti gražiais Kudirkos, Višinskio ir kitų Lietuvos atgimimo tautos veteranų keliais, visada turint demokratiškumą prieš akis.

Raštu pasveikino Universiteto Rektorių ir prof. Römeris.

Po sveikinimų trumpą žodį tarė prof. Leonas*). Profesorius džiaugėsi organizacijų gausumu, nes tik organizacijų gausumas ir idėjinė kova leidžia arčiau prisitarti prie tikros tiesos. Pasak jo, ir seniau buvo peršama jaunuomenei nedirbti politikoj. Caro laikais taip pat sakė, kad studentams nereikalinga politika; verčiau,

girdi, jie tegu linksminasi, geria ir pানেles myli, nes tokioj atmosferoj užmirštą opiuosius valstybės reikalus. Tas užmiršimas valdomiesiems esąs labai naudingas. P. Leono, giliausiu įsitikinimu, kiekvieno jaunuolio, o ypač studento yra pareiga rūpintis tautos ir valstybės reikalais, o jei taip, tai kiekvienas turi teisių visus įvykius kritikuoti, aiškinti.

Kadangi tik demokratinė santvarka laiduoja teises kiekvienam lygiai rūpintis valstybės reikalais, tai p. Leonas ir linkėjo varpininkams kaip ligi šiol taip ir toliau eiti demokratiškumo keliu.

M. Sleževičius kalbėjo apie jaunuomenės vaidmenį valstybiniame gyvenime. Jaunuomenė yra tartum termo-

*) Leono kalbos mintys yra šiame nr. dedamame straipsnyj.

metras valstybėje, kuris geriausiai rodo valstybės laimę ar nelaimę. Jau nuomenė pirmoji prisideda prie svarbiausių valstybės reikalų.

Kada ėjo kovos už Lietuvos nepriklausomybę, kas smarkiausiai reagavo? Kas ėjo prie šio darbo be jokio biznieriško išrovavimo, su didžiausiu nuoširdumu,

Po šios kalbos buvo sugiedotas studentų himnas ir iškilmingas minėjimas baigtas.

Vilniečiai studentai pas mus

Švenčių proga Vilniaus lietuviai studentai aplankė Kauną ir viešėjo čia ligi sausio 8 d. Buvo atvykę penkios studentės ir keturi studentai, iš jų tarpo Vilniaus liet. stud. s-gos pirm. kol. Kriaužlys ir vice pirm. kol. Žilėnas. Vilniaus svečiams čia parodyta maximum širdingumo (kalbu apie demokratiškąją studentiją). Varpininkai buvo pakvieta kolegas svečius pas save Naujuosius Metus sutikti, po to kita dieną surengė jiems specialę savitarpio susipažinimo arbatėlę, į kurią apsilankė ir Vilniaus lietuvių šulas D-ras Alseika. Šeiminių lietuviškas širdingumas ir rūpestingumas sudarė bičiulišką nuotaiką ir svečiai savųjų draugijoje jautėsi kaip namie. Vienas, antras atviras žodis sudarė pasitikėjimo atmosferą ir pridavė svečiams vilties, kada nors susilieti su nepriklausomąja Lietuvos dalimi, o mūsų kiam — pasiryžimo dirbti ir kovoti dėl Vilniaus likimo.

Dieną vėliau, susipažinimo arbatėlę svečiams surengė ir ateitininkai savo salėje, kur, a propos, kun. Dogelis savo kalboje varpininkus iškėlė, kaip tiesius kovotojus dėl savo principų (varpininkų akcija universitete).

**Skaitykit ir
platinkit „VARPĄ“**

Laisvomis dienomis studentų atstovybės rūpesniu kolegoms vilniečiams buvo parodytos Kauno įstaigos ir įžymybės.

Sekmadienį į stotį palydėti svečių susirinko nemažas būrys studentų, jų tarpe ir ponia Bortkevičienė. Išvykstančioms studentėms buvo įteikta po pluoštą lietuviškų gvazdikų nuo „Varpo“ d-jos ir „Žalgirio“ korporacijos. Atsisveikinimas buvo labai jausmingas ir jautresni neišlaikė — pravirko. Geriausi linkėjimai ir gaudeamus palydėjo išvykstantį traukinį.

Tie, kurie pirmą kart apsilankė Kaune, vaizdavosi sau jį kiek kitaip. Tikėjosi rasti čia, ypač vyresniojoje kartoje ir apskritai visoje mūsų santvarkoje daugiau idealizmo, geresnio savitarpio sugyvenimo, ieškojo laisvės, kurios jie taip pasiilgo Vilniuje ir jeigu ne studentų nuoširdumas, tikras, broliškas jų vargų ir idėjų atjautimas, jie būtų grįžę atgal su palūžusia viltimi. Materialistais ir karjeristais jie šlykštisi.

V. Peldzius.

Klaipėdos kraštas

Klaipėdos lietuviai ir Didž. Lietuva

Žemaitijos geležinkelio atidarymo dieną Klaipėdos krašto direktorijos pirmininkas dr. Schreiberis savo kalboje išsitarė, kad tai esąs naujas kelias ne tik į jūrą, bet gal ir į tų kraštų sugyvenimą. Reikšmingi tai žodžiai, duoda mums suprasti, kad per mūsų išviršinį kultūrėjimą einama prie šių kraštų sugyvenimo. Kokia gali būti šneka tarp klaipėdiškio, kuris kiekvienne žingsnyj naudojami visokiais techniškais išradimais, ir žemaičio, kuris jų nė matyte nėra matęs. Į šį išviršinį kultūringumą klaipėdiškiai kreipia labai daug dėmesio. Jis yra vienas iš svarbiausių slenksčių, skiriančių tarpusavyj tas dvi Lietuvos dalis. Atvadavimo dešimtmetį minint, teapdūmoja paliečiai iš Didžiosios Lietuvos, kad šis suartėjimas ne tik nuo

Mažosios Lietuvos pareina, ne tik nuo jos atletuvėjimo, bet ir nuo Didžiosios Lietuvos, nuo jos susitvarkymo ir kitokio sukultūrėjimo. O juk mes nenusikalsime tautai, nei jos kultūrai, jei kiek daugiau sukultūrėsime. Tuomet mes būtume daug simpatiškesni, tuomet skirtumas tarp mūsų ir Klaipėdos krašto gyventojų pasidarytų daug mažesnis. O jau tada ir jų tautinis susipratimas, bent draugiškesnis sugyvenimas, būtų daugiau įmanomas.

To nepamiršdami apie save, turime taip pat kreipti akį ir į suartėjimo reiškinius ir antroje pusėje. Sukaktuvių proga reikėtų pagalvoti ypač apie vieną svarbų reiškinį, pasireiškusį didžiųjų ir mažųjų lietuvių santykiavime.

Nuo paskutinių Seimelio rinkimų, kurie jokio laimėjimo mums nedavė, ir kurie padarė įtakos kai kuriems vidaus ir užsienio politiniams įvykiams, Klaipėdos krašto lietuvininkų tarpe pradėjo reikštis, net konkretiškais formomis, judėjimas prieš Didžiosios Lietuvos lietuvius, nėsą prie jų hegemoniją. Šio judėjimo iniciatoriai, kurių tarpe iš tolo, pav., iš Kauno vienas kitas ir gana pagarbiai atrodo, pamane, kad dabar yra geriausias momentas savo galiai sustiprinti, užimant svarbiausias politines vietas. Pasirodžius Liepų gatvėj naujai Gylio figūrai, jie turėjo laikinai atsisakyti nuo tikėjimo tapti gubernatoriais ir pasitenkinti žemesnio laipsnio valdininkų puolimu.

Tas savo užgaidas, kurios yra daugiausiai asmeninio — karjerinio pobūdžio, šie lietuvininkai mėgina paremti ant politinio pagrindo. Esą, lietuvių tautinė politika reikalaujanti, kad be kita ko administracinio ir politinio gyvenimo vadovavimas būtų pačių klaipėdiškių rankose.

Bet tuo jie neįtikina, kad jiems pats krašto atlietuvinimo klausimas rūpėtų, nes iš jų kalbų ir darbų yra nesunku nuvokti, kad ši judėjimą kelia kiti stimulai. Jie negali pernešti to fakto

kad jie turi būti lietuvių valdomi, nors tas valdymas praktikoje krašte, turinčiam savo autonomiją, nėra absoliutus. Kad jie iš dalies turi pasiduoti svetimų, vokiečių, valdymui, jie tai lengvai perneša. Nes vokiečiams jis pripažįsta aukštesnį intelektą, ir lengviau jų autonominiam ir komunaliniam režimui pasiduoda. Gi laikydami lietuvius rusų (kaip ir azijatų) auklėtiniais, neva daug žemesnės kultūros už juos pačius, jie, neturėdami savų broliško jausmo, tik aneksiją gali jausti.

Be to, mes esame pratę klaipėdiškius laikyti materialistais, neturinčiais valstybinio idealo. Atvirieji patys prie to prisipažįsta, ir pabrėžia, kad visa tai jie iš mūsų didlietuvių pasimokina. Mes, girdi, kurie valdome, taip pat neturį Gilesnio valstybinio idealizmo, terūpi mums dvarų centrai, namai ir kitoki materialiniai apsirūpinimai. Jei tam jūs panaudojate visą valstybę, tai yra ir Klaipėdos krašta, tai kodėl mums patiems juo nepasinaudoti? — galvoja klaipėdiškiai. Iš kitos pusės mato vėl, kaip vokiečiai valdininkai ima tūkstantines algas, kraujais sau bankuos rytojaus dienai, ir tik jie vieni lieka nuo tos melžiamos karvės atstumti.

Taigi, tokia separtistinio judėjimo mintis ir klaipėdiškių, kad ir lietuvininkų, yra gana suprantama. Tačiau, Lietuvos visuomenė ir valdžia visada turėtų turėti tai galvoj. Nors Klaipėdos krašto lietuvių tarpe tik du ar trys žmonės yra baigę aukštąjį mokslą, tačiau valdiškose vietose jų apšėvai yra sutinkama, net gana aukštoje vietoje. Taigi, nėra pagrindo jiems pulti Lietuvos valdžios, kad ji klaipėdiškiams vietų neduodanti. Didžiosios Lietuvos žmonėms ji dar menkliau jų teduoda, nes nė pati neturi.

Apskritai, yra jaučiama, kad tą freištatišką mintį, kurią savo laiku kėlė tam tikra vokiečių grupė, dabar lietuvininkų dalis yra pasiryžusi toliau varyti. Lietuva tegu meta milijonus

litų į Klaipėdos kraštą, bet tegu jo nevaldo — norėtų klaipėdiškiai. Lietuviai užleido daug ko klaipėdiškiams. Bet nematyti už tai jokio dėkingumo. Ten, kur jie, klaipėdiškiai lietuviai kiek įsigalėję, stengiasi visų pirma išstumti „grosslitaerius“ ir užleisti jų vietas betkokiems savo žmonėms, kad ir to darbo nesugebantiems. Bet tie patys

gerbiami klaipėdiškiai lietuvininkai nepasistengė užimti nė kelių vokiečių svetimšalių vietų. Jie jų net nemėgina liesti, nes daug lengviau išstumti patį pasiduodanti didlietuvį. Nors kova dėl būvio vyksta visur, bet tarp brolių ji yra visada švelnesnė. O kai jo, to broliškumo, nėra tai gaunasi negražus vaizdas.

Kritika — Bibliografija

Albinas Rimka. *Lietuvių tautinio atgimimo socialiniai pagrindai ir „Ausros“ — „Varpo“ gadynės (1883—93) socialekonominiai raštai*. Vytauto Didžiojo universiteto leidinys. 1932 m., 139 pusl.

Prof. Albinas Rimka šią knygą skiria minėtos gadynės socialekonominiams raštams nagrinėti. Autorius pasirinko tik 1883—93 metų laikotarpį, nes šis laikotarpis skiriasi nuo kitų lietuvių tautinio atgimimo laikotarpių charakteringų bruožų, kurie jau tolimesniame lietuvių tautiniame judėjime nebeužtinkami. Tokiais charakteringais bruožais autorius laiko: negalėjimą Didžiojoje Lietuvoje lotynų raidėmis lietuviškų raštų spausdinti ir stoka ekonominės diferencijos.

Šiame laikotarpyje dar nebuvo tokios aiškios socialinės diferencijos, kuri pradėjo reikštis tik po 1893 metų, kai nuo varpininkų visiškai atskilo kunigija ir, šiek tiek vėliau, socialdemokratų, kurie sudarė pagrindą Lietuvos socialdemokratų partijai. Vėliau jie ėmė leisti net savo organus. Šios gadynės visų tautinio judėjimo srovių socialekonominiai pagrindai buvo vienodi, tik diferencija tuoj po „Ausros“ pasirodymo ėmė reikštis dėl metafizinių priežasčių: dėl nevienodo religijos traktavimo.

Anot autoriaus, mūsų tautinio judėjimo vadai nevienodai į šį judėjimą žiūrėjo. Tas parėjo nuo nevienodo

tautybės sąvokos supratimo. Vieni tautybę laikė daugiau antropologiniu reiškiniu, o kiti tautybę laikė socialiniu ir ekonominiu padariniu. Prie pirmųjų autorius priskaitė D-rą J. Basanavičių, kuris buvo linkęs tautinio atgimimo priežasčių ieškoti „ideologiniame“ susipratime. Prie antrųjų — Dr-a J. Šliupą, prof. P. Leoną ir kitus. Basanavičiui tautinis susipratimas daugiau atrodė abstrakčiu dalyku, senovės prisiminimas ir praeities pamilimas. O jau D-ras J. Šliupas tautinio susipratimo pagrindu deda „ūkininkų povyzius“. Atkreipia savo akį ir į socialinius pagrindus, t. y., kad jis ims būdavoti lietuvybę ant pagrindų darbininkiškų. Prof. Leonas, tautybę laikė vien tik socialiniu padariniu.

Prof. A. Rimka stato sau klausimą: Ar lietuvių tautinio susipratimo judėjimą galima laikyti tautiniu judėjimu? Ar lietuviai tada turėjo tautai būtinų ypatybių?

Autorius supažindina su prof. Oppenheimer socialiniais statomais reikalavimais ir jų ieško pas anų dienų lietuvius. Tie reikalavimai yra šie: „Pirmiausiai yra reikalinga tam tikro nuolatino, atstovaujamo arba tų pačių asmenybių materialinio standumo arba bendrai pripažintų pozicijų sistemos formalinio pastovumo; antra, grupės narių masės sąmonėje turi būti pakankamai aiškus vaizdas, tiek apie pačią grupę, tiek apie jos santykius su atski-

rais individualais; trečia, yra svarbu pažadinti grupės susipratimą kitų grupių susipratimo skirtumais; ketvirta, yra reikalingas bendrų tradicijų (Ueberlieferung), įpratimo ir papročių supratimas ir penkta — grupės organizacija jos narių funkcijas skirti bei plėsti**).

Tos esą penkios Openheimer statomos tautai sąlygos ir buvo anuo laiku pas lietuvius. „Kas buvo prieš 40—50 metų lietuvių tauta? Vieni valstiečiai, kurie materiališkai visai vienalytės masės kad ir nesudarė (buvo bežemių ir savarankių ūkininkų), ir dėl to „tų pačių asmenybių palaikomo materialinio standumo“ pilnai kad ir neturėjo, bet užtat visi jie buvo „bendrai pripažintų pozicijų sistemos ne tik formalinė priklausomybė, bet ir faktinai, nes visi lygiai buvo beteisai, visi buvo lygiai atskirti nuo „aukštesniųjų luomų“ — bajorų bei ponų, kunigų, valdininkų ir net miesčionių. Taigi pirmoji sąlyga buvo daugiau negu išlaikyta***).

Antra sąlyga esą taip pat buvo, „nes valstiečių grupė tais laikais sociališkai buvo tiek aiški ir vieninga, o jų savitarpio santykiai taip aprėžti ir nesudėtingi, kad čia kokių nors nesusipratimų ir būti negalėjo (šiuo atžvilgiu jau kitokia padėtis šiandien, kai vieni valstiečiai „į ponus išėję“, kiti miestų proletarais virte, dar kiti pirkliai, pramonininkai ir t. t.)“****).

Trečios ir penktos sąlygos reikalavimai (žadinimas grupių susipratimo kitų grupių susipratimo skirtumais ir grupės organizacija jos narių funkcijoms skirti bei plėsti) kaip tik esą buvo viso tautinio lietuvių judėjimo regimieji ženklai: grupės organizaciją čia atstovavo aušrininkai, varpininkai, sargininkai ir kt. O tradicijos, papročiai ir kiti ketvirtos sąlygos reikalavimai tai jau jokio ginčo nekelia. Todėl,

*) 13 pusl.

***) 14 pusl.

****) 14 pusl.

kaip autorius sako, „lietuvių tautinio judėjimo pagrindas lieka neabejotinas“ ir jis imasi „išnagrinėti tų laikų ekonomikos klausimus“, kaip jie spaudoje ar atskirų ekonomistų rašiniuose atsispindėjo. O šiam reikalui lietuvių tautiniame judėjime reikia paieškoti ir ekonominio pagrindo.**).

Tokiu ekonominiu pagrindu esą buvo ūkininkų reikalai. Visi tų laikų tautinio judėjimo vadai buvo kilę iš ūkininkų ir atstovavo ūkininkų ekonominius reikalus. Diferencija jų tarpe prasidėjo reikštis tik dėl tikiybines pasaulėžiūros. To priežastis buvo ir „Šviesos“ atsiradimas, apie kurią susispietė kunigija. Visi minėtos galdinės laikraščiai stengėsi padėti ūkininkams: pamokyti juos žemės darbo, gyvulininkystės, ragino imtis prekybos ir t. t.

Lietuvių tautiniame judėjime esą didelį vaidmenį vaidino ne vien ekonominiai ar socialiniai klausimai, bet ir religiniai. Rusicizmas į lietuvių tarpą ne taip greit brovėsi todėl, kad jis buvo susijęs su stačiatikybe, kuri vyravo Rusijoje. Nekentimas jiems primetamo tikėjimo vertė nekęsti ir pačių rusų, kurie buvo šios tikybos atstovai. Šią savo mintį autorius pavaizduoja savo mokyklos laikų atsiminimais: „Neatsimenu tikrai metų, bet turėjo būti netrukus po to, kai buvo išspausdinta Šventoji Istorija rusų raidėmis. Mokyklos mokytojas gavo tą knygą nemaža skaičių ir turėjo išplatinti tarp savo mokinių. Parsinešiau ir aš tokią knygą, o kadangi buvo gavėnios metas ir mama dažnai prašydavo vakarais paskaityti ką nors „iš Šventųjų gyvenimo“ ar Šventojo Rašto, tai aš ir pradėjau iš parsineštos knygos skaityti. O bute buvo visa šeimyna susurinkusi — mama verpė, o tėvas (patėvis) su samdomu vyru po vakarienes pypkes rūkė.

*) 14 pusl.

Man pradėjus skaityti, mama klausėsi kaip visuomet, bet iš vyrų pusės tuojau pasigirdo šnabždesys ir pridurmu prie kiekvieno pasakymo arba pauzos aiškaus pasityčiojimo aikčiojimai arba ironiškai atsidūsėjimai, ir juo toliau, juo aiškiau ir garsiau. Nors tėvas labai dideliu pamaldumu nepasizymėjo, bet vis dėlto buvo tikintis žmogus, ir niekuomet iš šventųjų skaitymų nesityčiojavo. Mama, rodos, iš karto net nesuprato, koks dalykas, ir manė, kad vyrai gal savo tarpe kalbėdamiesi juokauja. Tik kai aš, nebegalėdamas pasityčiojimo pakęsti, sustojau ir tėvas nedviprasmiška sentencija mano paskutinį sakinį palydėjo, mama suprato ir nejuokais ėmė bartis, kam iš „švento skaitymo juokus krečia“. O tėvas, užuot teisinęsis, ar bent nutilęs, kad ims su samdininku dar daugiau juoktis, kad ims juoktis, — ir ši kartą jau ne tik iš manęs ir mano skaitymo, bet ir iš mamos drauge. Aš klausau ir nieko negaliu suprasti, o mama jau ne juokais ir pykti ėmė. Bet tėvas visą jos pyktį tuojau numalšino vienu pasakymu: „Ar nematai iš kokios knygos skaito? — Iš tos naujos maskoliškos!“ Tada mama tik pažiūrėjo į mano knygą ir liepė daugiau iš jos namie neskaityti.

Šis atsitikimas man padarė begalinio įspūdžio. Nes kad pačios knygos buvo ne „maskoliškos“, tai aš žinojau, kadangi visur žodis į žodį atitiko to paties vardo knygas lotyniškoms raidėmės. Mėginau aiškinti namiškiams, bet tas argumentas jų visai neveikė: rusiškos raidės buvo nesugriaunamas įrodymas, kad knyga maskoliška**).

„Ausra“ žadėjo būti „tik svietiškas“ laikraštis, bet joje buvo rašoma ir apie senovės lietuvių tikyba ir iš gamtos mokslų straipsniai, nesuderinti su Biblija. Todėl ji susilaukė didelio pasipriešinimo iš kunigijos pusės. Ti-

kybinių dalykų ne vienodas supratimas nukreipė kunigiją prieš pasauliečius ir prieš jų leidžiamus laikraščius, kaip „Ausra“, „Varpa“ ir kitus. Todėl mūsų ką tik atgijusios tautos pirmųjų diferencijos pasireiškimo priežasčių netenka ieškoti socialekonominėje srityje.

Kadangi anais laikais socialekonominiai klausimai buvo antraeiliai, tai ir šiais klausimais buvo labai maža rašoma ir „tie patys, — kaip autorius sako, — sukasi dažniau apie baudžiavas arba pramonės ir prekybos reikala tiek, kiek tie klausimai artimi ir suprantami ūkininkams**).

Iš šiais klausimais rašiusių yra minėtini: D-ras J. Šliupas, A. Andziulaitis-Kalnėnas, Šernas-Adomaitis, P. Matulionis-Bevardis, Lozoraitis-Joniškis ir P. Leonas-Liūtas. Minėtieji rašytojai nė vienas savo atskiros sistemos nesukūrė, tačiau dažniausiai atpasakojio mintis tų dienų mokslininkų.

Autorius čia nagrinėja D-ro J. Šliupą šiuos rašinius: „Mokslas apie tautinę ūkė“, „Tėvynybė ir visatybė“, „Likimas žmogaus ant žemės“ ir kt., kurie tilpo „Ausroj“ arba „Tėvynės Balse“. Jo rašiniai esą reikšmingesni terminologija, kaip turiniu. Jo raštuose mes randame naujadaras: „pašiūlai“, „paklausai“, „verčia“ ir kt., kurie šiandieną yra priimti terminais mūsų ekonominiuose moksluose.

Nors D-ras J. Šliupas ir liko mokyns anų dienų socialistų, tačiau su nacionalistiniu atspalviu. „Liet. socialistai skelbia, — rašoma rašinio kitoje vietoje, — „kad lietuvninkai, būdami tėvynininkais, kenkia žmogybei. Mes gi čia paklausime kožno skaitytojo, ką lietuvninkai smaugia savo tėvynybe? Ar gal tai kenkia lenkams, rusams ir vokiečiams, kad Lietuva nenori pradžudyti to, ką jai gamta ir praeitis yra suteikusi? O ar tie vyruotojai turi tiesą geidauti, idant Lietuva atsižadėtų pati

*) 34 pusl.

**) 43 pusl.

savęs, nežinia kam ant gero? Niekuo-met!**)).

Tačiau tasai jo tautiškumas buvo ne toks, kaip jį dabar supranta dauguma šios dienos nacionalistų. „Ir jei mes, lietuviai, gesuojame vienybės, tai ne tokios, kur užsidaro rubežiai taip, kad nieks nei į vidų, nei į lauką eiti negalėtų be vyriausybės žinios. Vienybę mes suprantame ant pamato doros. Reikalinga mums politiška vienybė, nes be jos mes negalime priderančiai, kaip žmonės, nei gyventi, nei vaikus auginti. Trumpai sakant — mes norime, nugriovę sutrešusias sienas senųjų tautos namų, pastatyti naują pamatą ir įgyvendinti naują dvasios paputimą, pasispiriantį ant teisybės, teisingumo ir meilės***)).

Antras iš žymesniųjų to laiko socialdemokratų yra a. a. prof. P. Matulionis. Jis tuo laiku buvo Thomo Doubledoy ir Herbet Spencerio įtakoj. Savo rašiniams jis jau argumentus ima iš lietuvių gyvenimo.

Sistematringiausias ir turiningiausias buvo prof. P. Leonas. Jis daugiausiai rašė pritaikomais ekonomikos klausimais, kaip apie prekybą, įvairias bendroves ir t. t. Leonas beveik sukuria savo atskirą sistemą, turi aiškia pažiūrą į nuosavybę, žemės tvarkymą ir kt. socialinio ir ekonominio gyvenimo pagrindinius reiškinius.

Savo politiškos ekonomijos klausimais raštuose P. Leonas duoda šio mokslo srities svarbesniųjų sąvokų aptarimus ir gana plačius paaiškinimus.

Jo raštuose atsispindi rusų narodnikų atstovaujama ideologija, nors jis paties žodžio „socializmas“ ir nevar-toja.

Prof. A. Rimka šiame savo darbe gana išsemiančiai pasiimtą klausimą išnagrinėja. Būtų geriau, jei autorius

būtų nagrinėjęs minėto laikotarpio raštus ne pagal rašytojus, t. y. kiekvieno rašytojo atskirai, bet pagal pačius principus ir daugiau būtų palyginęs su to laiko atskiromis mokyklomis. Tuomet būtų daug lengviau skaičiuojams vertinti minėtų rašytojų nuopelnus šioj srityj. Juoba, kaip ir autorius nuolatos pabrėžia, kad tos mintys yra daugiau skolintos arba net atskiri kitų autorių straipsniai atpasakoti. Tuomet jau būtų galima ir pačią problemą visai kitaip statyti.

Tačiau turime būti autoriui dėkingi už palyginamai platų šio klausimo nušvietimą ir tokį gausų medžiagos surinkimą. Tas žymiai palengvins šį klausimą kitokiais metodais ir tikslais nagrinėti. Alf. Vosylius.

Bajoriška poezija

Kad „Sakalo“ B-vė yra išleidusi gana rimtų ir vertingų veikalų nieks neginčys. Bet, jų tarpe, skirti „Mūsų tautos veteranui Poetui Liūdai Girai, daugelio knygų autoriui, nuoširdžiausiam kritikui, mažos tautos — didžiam patrijotui“ Kazio Žigulio „Jau-natvės varpai“ skamba kaip konservų dėžutė po karvės kaklu.

Mano žodžius tepatvirtina pats K. Žigulis „skambiais“ savo „poezijos deimantukais“:

Ar tai vėjas.

Vėjas ilgasparnis,
Garbanas pašiaušęs,
Baltoje sermėgoj
Kelia žemėj riaušes.

Sparnais suplasnoja,
Švilpia kiek tik gali,
Ir, tarytum šaukia
Bernužėlį žali.

(m. p. V. S.).

ir t. p. (7 pusl.).

*) 59 pusl.

**) 61 pusl.

Ruškana pasaka.

Dūminėje lūšnelėj
Lopšelis supo, supo
Ir iš dieglio menko
Gėlytę žydinčią išsupo. (1).

„FIZIŠKAS AUKLĖJIMAS“

Iškėlė vieną kartą,
Ir pasodino tarp vėjužių
Ant kalnužėlio sarto.

Gėlelę lankstė vėjai
Ir prausė šalti lietūs;
Ilgus metus ilgiausius
Tik ašarėlėm lietus.
Ir t. p. (19 ir 20 p.).

Nemanykite, kad tik tiek. Ne. Panašių eilėraščių 46 puslapiuose 31-nas. Galima būtų buvę ir daugiau čia išrašyti, bet bijojau skaitančiųjų kantrumu žaisti.

Kad Gilbonio „Iš liepsnojančios krūtinės“ eilėraščių rinkinį tėvas išleido — suprantama, — Tėvas — tėvo ir širdį turi, ne akmens. Bet „Sakalas“... kurs spaudoje skundėsi, kad šie metai knygų leidimui ypatingai blogi ir naujų mažai bežadėjo išleisti, sunku tikėti kad K. Žirguliui būtų toks gera širdis ir tėviškai malonus. Daug lengviau tikėtina, kad K. Žirgulis padarė taip, kaip mūsų „bajorai“ darydavo...

Viskas tebūtų kaip yra. Bet šiuo momentu, — kuomet pats „Sakalo“ vedėjas p. Kniukšta skundžiasi, kad net I. Šeinius „Kuprelio“, Goethe's „Jau-

nojo Verterio kančių“ beveik neperka, — mest knygų rinkon K. Z. „kūryba“ pridengta „Sakalo“ B-vės sparnu, — nemažiau kaip protą perduot.

Faktas įvykęs. — K. Žirgulis išvaikščiojo visus kelius ir nieko nerado. Dabar, netinkamas jaunystės sode, eina be kelio, tako per pasaulį. Sustoja prie smūtkelių, svyruoja ir... puola po kojų (5 ir 23 p. p.). Galiausiai, užmoka „Sakalui“. — Gauna „poeto“ titulą. Jis — „poetas-bajoras“. Ir patenkintas dėkoja:

Ačiū, Kurėjau, už mano gyvybę,
Ačiū už rūškaną pradžia.
Ačiū už genijaus virpančias kankles,
Ačiū už rytmečio dovaną gražią.

(m. p. V. S.).

. . . . .
. . . . .
. . . . .

Ačiū, o ačiū, Kūrėjau,
Ačiū už rūškaną pradžia,
Ačiū už erdviają sielą,
Sielą beribę, kvapnią, bežadžia.
Ačiū, kad leidi man padėkoti
Už dovanas Tavo.
Ačiū, kad rudenio naktys
Mane išsapnavo.

(45 ir 46 p. !!! V. S.).

O skaičiusieji šį rinkinį prašo „leidėja“ užmiršt bajorišku laikų papročius arba į savo sąžinės balansą nors įrašyti tokius visuomenei „patarnavimus.“ V. S.

Ž u r n a l u o s e**Fiziškas auklėjimas**

1932 spalio m. Nr. 3.

A. a. Kostui Meškauskui „F. A.“ techniškajam redaktoriui traagiškai mirus, rašo paminėjimų straipsnius dr. A. Jurgelionis, Faustas Kirša (eilėrašty „Bendroji kelionė“), Vyt.

Alantas, Stepas Povilavičius ir J. Deksnys.

Talkininkai K. M. P. rašo „Sporūta“ (Kūno kultūros rūmų sporto talka), nušviesdami sporto talkininkų org-jos („Sporūtos“) tikslus uždavinius, darbo programą ir organizaciją.

V. Kviklys „1932 metų kariuomenės fiziško patvarumo patikrinimas“.

V. Petronis „Trumpa mūsų ligšiolinio fiziško auklėjimo apžvalga ir ateities perspektyvos“ — mintys apie visų sporto šakų suvisuomeninimą.

Vyt. Donaila „Antakalnių Sporto rungtynės“ Darbo savanorių „sporūtininkų“ žygio baletristinis vaizdelis.

Alg. Vokietaitis „Kūno mankštos programa Austrijos aukštesniosiose mokyklose“.

K. Steponaitytė „Estetiškojo lavinimo reikalu“. Autorė duoda 4-rių dainelių plastiškųjų judesių aprašymą ir siūlo daugiau panašiai mankštai naudotis taustiškaisiais dainų ir judesių motyvais...

Karl Gaulhofer ir Margarete Streicher „Austrių mokyklinės gimnastikos pagrindiniai bruožai“

B. Bučinskas „Tautiškujų žaidimų, ratelių ir šokių rinkimo reikalu“.

Magdalena Frind „Gydomoios gimnastikos mokykla Berlyne“.

Kultūra

1932 m. lapkričio mėn. 11 Nr.

Walt Whitman „Dainų fragmentai“ vertė K. Korsakas.

„Quizapu ugniakalnio versmas.“ 1932 m. balandžio m. ekspedicijos į išsiveržusį Čilės ugniakalnį aprašymas.

Dr. H. Weinert „Žmogaus kilmės kamieno vaizdas besikeičiant moksliniam tyrinėjimui“.

J. Laužikas „Žmogus ir aplinka“. Aplinkos įtaka asmenybės išritai.

J. S. „Apie valios laisvę“. Gamtos ir visuomenės reiškinių dėsningumas ir valios laisvė.

Josif Utkin „Apsakymas apie raudonplaukį Motelę“.

Panait Istrati „Baragano dagynas“.

J. Radžvilas „Frontui išsisklaidžius“. Mintys „Trečio Fronto“ kolektyvą išardžius.

Fr. P. Šiller „Wolfgang Goethe“.

St. Zweig „Maksimo Gorkio kūrybos keturiasdešimt“.

Iš užsienio spaudos: „Mes bolševikai“ — Otto Bauer, „Šių dienų Sov. Rusijos politinių įvykių ekonominis fonas ir kit.“

1932 m. gruodžio mėn. Nr. 12.

Prof. M. Rōmeris „Civilinė metrikacija“.

Prof. J. Vabalas Gudaitis „Klerikalizmas ir laicizmas“. Abieju autorių rašiniai yra paskaitos, skaitytos 1932 m. rudenį Kultūros Kongrese Kaune.

Vaclovas Biržiška „Iš lietuvių periodinės spaudos praeities“.

Prof. dr. S. Kirsch „Pirmasis atomo suskaldymas technikos priemonėmis“.

Spinozai paminėti „Spinozos gyvenimas“.

Dr. H. Rudy „Ar Spinoza buvo materialistas?“

Andreis Kurcijs Eilėraščiai. Vertė K. Korsakas.

Panait Istrati „Baragano dagynas“.

Ant Pavilionis „Visuomenės luomai latvių literatūroje“.

F. P. Šiller „Wolfgang Goethe“ (tešiny).

J. Baldauskas „Lyčių santykių sociologija“. Moters valios gadynė.

Iš užsienio spaudos: Pasaulio kapitalizmo smukimas, „Vokietijos mįslė“. — Įdomus sutrumpintas L. Trockio straipsnis iš „Die Weltbühne“ 45 Nr. ir kt. str.

Kosmos su priedu Gamtos Draugas

1932 m. gegužės-birželio mėn. Nr. 5—6.

J. Dailidė „Spindulių spaudimas Maxwell'io ir Einstein'o teorijų švietsoje“.

V. Morkūnas „Gernijos giminin-
Nėrijos apžvalga.

Pr. Lesauskis „Vektorių pritaikymas nustatyti švytavimo plokštumos padėties kitėjimą dėl Žemės sukimosi“ (su 2 brėž.).

L. Vailionis „Jean Lamarck“ (su 1 atvaizdu).

„Gamtos Draugas“ 81—160 pusl.:

VI. Viliamas „Kuršių Nėrijos slenkančios kopos ir jų įtaka sodyboms“ (su 53 atv.).

I. Geografinė ir geologinė Kuršių Nėrijos apžvalga.

II. Kuršių Nėrijos slenkančios kopos.

III. Slenkančių kopų įtaka sodyboms.

Idomus ir kiekvienam inteligentui skaitytinas rašinys.

J. Elisonas „Keletas paskaitų iš gyvulių biologijos“.

Pr. D. „Temperatūros kraštutiniai“.

Mokykla ir Gyvenimas

1932 m. rugsėjo mėn. 9 Nr.

„Pirmąjį šimtą baigiant“.

J. Laužikas „Švietimo reforma“ (tesinys).

4. Mokymas ir auklėjimas.

Autorius sumaniai kritikuoja tradicinę mokymo ir auklėjimo sistemą, viešpataujančią iki mūsų laikų visų laipsnių mokyklose. Pabrėžia, kad ji, nežiūrint visokių gudrių mokymo metodžių patobulinimų, vis dar palieka verbalinio ir medraninio mokymo sistema, nekurianti jokios socialinės vaikų sąveikos, bet ją narinanti.

J. Laisvūnas „Klerikalizmo akcija ir katalikiškas universitetas“.

Autorius konstatuoja, kad, nežiūrint tariamojo valstybės ir bažnyčios konflikto ir katalikų universiteto nenusisekusio steigimo, klerikalinė įtaka mūsų mokyklose nė kiek nesumažėjusi ir visas mūsų auklėjimas tebėra klerikalų uzurpuojamas po senovei.

P. Davainis „Mokytojas Fereras, moderniškios mokyklos steigėjas“.

Ižytaus ispanų pedagogo — kūrėjo gyvenimas, darbai ir idėjos pakankamai plačiai ir su pagarba didvyriui aprašyti ir įvertinti.

J. Laužikas „Ypatingosios Rygos mokyklos“.

Autorius, aplankęs kelias Rygos ypatingąsias bandomąsias mokyklas, duoda jų veiklos vaizdą ir konstatuoja latvių mokytojų žymų pedagoginį pažangumą, palyginus su Kauno pedagoginiu pasauliuku.

Idomūs skyriai: „Užsieniuos“ ir „Iš mokyklų ir mokytojų gyvenimo“.

1932 m. spalio — lapkričio mėn. 10—11 Nr.

J. Laisvūnas „Kada užgims mūsų pedagogika“.

Visais atžvilgiais įsidėmėtinas straipsnis, parodąs mūsų mokyklų ir mokytojų sustingimą ir visuomenės indiferenciją auklėjimo ir mokymo klausimams.

V. Ruzgas „Dėl mūsų mokyklų programų ir mokymo sistemos“ str. įspėja švietimo vadovus ir mokytojus, kad nesena pasireiškusi pr. mok. programų keitimo akcija iš Ž. Ū. Rūmų pusės būtų gerai apgalvota ir apsvaistyta pači mokytojų ir Šv. Min-jos. Tas pats mok. seminarijų programos suagrononimimo reikalas labai problematiškas esąs ir su atodaira nagrinėtinas.

P. Davainis „Mokytojas Fereras, moderniškios mokyklos steigėjas“ (tesinys iš 9 Nr.).

J. Rimošius „Tiesos Kelio erzelis“.

Polemika su Panevėžio vyskupijos dekanų konferencijos nutarimais ir p. Berulio išvedžiojimais dėl „bedieviškų“ vadovėlių „Tiesos K.“ 10-ame š. m. n-ryje.

J. Laužikas „Švietimo reforma“

5. Itaka ir vaisiai. 6. Egzistencijos šaknys. 7. Naujieji keliai. Ilgą savo

rašinį baigdamas autorius daro naujausių pedagoginių srovių apžvalgą ir reziumuoja senosios ir naujosios pedagogikos skirtumus.

„VII Lietuvos Kultūros Kongresas“.

J. Laužikas „Kauno miesto psichiškai iškrypusiems vaikams mokykla“.

Pats autorius, būdamas tos mokyklos steigėjas ir vedėjas, duoda jos atsiradimo istoriją ir vaizdžiai charakterizuoja jos darbą ir auklėtinius.

Užlenius: tarp kitų žinių išidėmėtinas str. „Vokiečių radio pedagoginis veikimas“.

Iš mokyklų ir mokytojų gyvenimo.

1932 m. gruodžio mėn. 12 Nr.

Ižanginis str. „Mūsų šio meto uždaviniai“ ragina pažangiuosius mokytojus burtis į darbą ir žurnalo talką dar su didesne energija.

P. Davainis „Mokytojas Fereras moderniškiosios mokyklos steigėjas“ (pabaiga).

Zeksas „Mokytojai, ar negresia jums pavojus?“ Autorius pastebi, kad nemaža mokytojų dalis labai atsilieka, ypač kaime, nuo bendros kultūrinės visuomenės raidos ir ispėja, kad ateity gyvenimas tokių mokytojų nepasigailės.

Zeksas „Dėl mūsų organo „M. ir G.“ pobūdžio“.

V. Z. „Kaimo mokytojo būklė“ skundžiasi, kad kaimo mokytojo būklė ir materialiu ir kultūriniu atžvilgiu blogesnė už kitų.

J. Ambraška „Valkų individualybės ir talentingumo tyrimai“.

J. Svajūzis „Švietimo reforma ir gyvenimo tikrovė“.

Artojaus sūnus „Ar tikrai mokytojai kalti?“.

V. Ž. „Vadovėliai“ (Dėl jų keitimo, dažnų laidų ir brangumo).

J. Žiugžda „Mokytojas—ateities kūrėjas“.

V. Ruzgas „Mūsų periodinės spaudos 100 m. sukaktis“.

Užsienius: Mokyklų būvis Ispanijoje.

Iš mokyklų ir mokytojų gyvenimo.

Mūsų Žinynas

1932 m. XXIII t. Nr. 93.

Adm. mjr. S. Barkauskas. Ligtumas ir mirtingumas Lietuvos kariuomenėje 1929—1930 m. Autorius lentelėmis ir diagramomis išemenčiai išnagrinėja pasiimtą klausimą.

S. Zaskevičius. Genštabas ar štabas. Autorius duoda Martynovo straipsnio iš „Rus“ (1906 m. Nr. 22) vertimą, kuriame kalbama apie būtiną būtiną visų kariuomenės dalių ir įs-taigų glaudų bendradarbiavimą.

Ltn. Pucevičius. Šarvuotųjų traukinių žvalgomieji veiksmai.

A. S-os. Televizijos pritaikymas karo reikalams.

Kultūros ir švietimo darbas vokiečių kariuomenėje per didįjį karą.

Estijos karo prievolės įstatymas.

Kitų valstybių kariuomenės ir kritika ir bibliografija.

1933 m. XXIV t. 94 Nr.

Plk. Vitkauskas. Pastabos įvairiais sunk. kulk. šaudybos klausimais.

Gen. mjr. D. c. Shonks. Ameri-dėsniai.

Naujokų naktinis mokymas. Vertimas iš vokiečių kalbos.

Atsargos karininkų parengimas Prancūzijoje ir Anglijoje.

Gen. št. mjr. Dulksnys. Prancūzų pėstininkų statuto II dalis.

Kitų valstybių kariuomenės ir kritika ir bibliografija.

Skynimai

Kaunas — Sausis 1933 1 Nr.

St. Anglickio ir H. Radauskio eilėraščiai.

V. Mykolaitis-Putinas „Eina gyvenimas“ (Iš spausdinamo romano „Altorių šešely“ antrosios dalies).

B. Brazdžionio ir Ad. Lasto poezijos dalykai.

V. Mykolaičius „Visuomeninis Maironio lyrikos pagrindas“ (Pranešimas, skaitytas per Maironio minėjimą V. Teatre spalį 24 d. 1932 m.).

„Darbas“ ir „Linija“ — P. Andriušio recenzijos Šiokioji diena.

Čia kaip ir kultūrinis apžvalgos skyrius kurį papildė pats vienas p. B. Sruoga savo plunksnos pastabomis: apie spaudą, rašytojus ir visuomenę, apie teatrą ir recenzentus, „Hamletą“ pastatymą (Kontratakas prieš „L. A.“ recenzentus). Leidžia baletu šokėjui J. Vasiliauskui ginti mūsų baletu pozicijas prieš K. Banaičio puolimus „N. Romuvoj“. Ig. Šeinius nagrinėja „Šedevru mastus“.

Žurnalas be jokio redakcijos pasisakymo ar įvado. Spaudos techniškoji pusė menkoka. Vidų puošia ar 4 „Ars“ grupės parodos foto-nuotraukos. Redaktoriūm pasirašęs V. Krėvė-Mickevičius.

Vairas

1932 m. spalio mėn. Nr. 10.

Iz. Tamošaitis „Mūsų gyvenamasai laikas ir auklėjimo uždaviniai“ tęsinys „Dabarties filosofijos linkmės“.

M. Barnėnas „Klaipėdos rūpesčiai“.

Trumpai suglaustomis mintimis autorius perbėga Klaipėdos krašto atskirimo nuo Vokietijos ir prijungimo prie Lietuvos peripetijas. Kaltina anuometinę Seimo vyriausybę, neturėjusią rimtų kontrpasūlymų nė projektų, pasinagai priėmus ir pasirašius taip vėliau

mums įskaudusią konvenciją. Autorius prikiša visuomenei, ypač išmokslingai jos daliai, nesidomėjimą Mažosios Lietuvos politinėmis ir teisinėmis problemomis. Net mūsų teisių fakulteto profesūra esą nėsanti dar rimtai prabilusi nei raštu nei žodžiu Klaipėdos klausimais. Ragina bent spauda, Klaipėdos atvadavimo dešimtmečiui rengiantis, rimčiau įvertinti ir nagrinėti M. Lietuvos problemas.

J. Balys „Folklorininko darbas“ straipsny gana plačiai išnagrinėja liaudies žodžio kūrybos likimą moderniajame gyvenime, tos kūrybos rinkimo ir tvarkymo būdus ir pabaigoje ragina principinį klausimą išrišti: ar verta visą folklorą spausdinti tautine kalba, jei tas folkloras bus likęs ir naudojamas tik mokslo reikalams.

V. Petronis str. „Šeima ir mokyklai“ nagrinėja mūsų gyvenime šeimos švietimo klausimą. Vaizdžiai išdėstęs menką tėvų pedagoginio nusiimanymo žalingumą valstybei ir tautai, autorius straipsnio pabaigoje duoda daug pasiūlymų ir uždavinių, kuriuos turėtų be atidėliojimo imtis vykdyti valdžia, visuomenė ir bažnyčia, kad pakeltų plačiųjų masių auklėjimą.

P. Meškauskas „Lai kraštinės kalbos trūkumai“ baigia savo kalbinę polemiką su p. E. Viskanta.

Kultūros apžvalgoje: Muzikos meno reikalai (K.), Dvi paveikslų parodos (Joh. Weisbarth), Vertimo menas Lietuvoje (St. P-lis), „Lokio“ pėdomis (M. Urbšienė), Istorijos mokslas ir gyvenimas (J. Jakštas), Katalikų universitetas (Praštas), Kokia turi būti mūsų kuriamoji mokykla? (Z. Kuzmickis) ir daug kt.

1932 m. lapkričio mėn. Nr. 11.

Šis n-ris beveik visas skiriamas „Vilties“ 25-rių metų sukaktuvėms paminėti.

M. Barnėnas straipsnyje „Vilties“ atsiminus“ aprašo anų laikų Lietuvį

visuomeninės diferenciacijos veiksmus ir juos charakterizuoja, apibūdina „Vilties“ ir viltininkų genezę ir programą.

Pluošta atsiminimų iš darbavimosi „Viltyje“ laikų rašo Dr. J. Tumas str. „Vilties“ fonai“, Liūdas Gira „Viltis“ 1907 — 1913 m.“, inž. K. Šakenis „Žiupsnelis atsiminimų iš „Vilties“ laikų“ M. Yčas „Vilties“ rolė tautos pajėgų konsolidavime“, A. Merkelis rašo „Vilties“ istoriją ir Iz. Tamošaitis str. „Vilties“ dvidešimt penkerių metų jubiliejų švenčiant“ nagrinėja „Vilties“ ideologijos socialinius ir filosofinius pagrindus.

Kultūros apžvalgoje. Meirūno ir J. Veisbarto teatro pastatymų recenzijos ir pastabos, Vytauto Kairiūkščio str. „Kauno Meno mokyklos parodos proga“ kiek paplakamas meno m-los darbų nesistemingumas ir studijų negilumas; skyriuose „Visuomeninis gyvenimas“ ir „Mokykla ir gyvenimas“ daug polemikos su krikšč. — demokratų vadais dėl ateitininkijos ir katalikų universiteto. Gausi kultūrinė kronika ir knygų recenzijos.

1932 m. gruodžio mėn. Nr. 12.

Wilhelmas Koppersas „Šeimos plėtros istorija tautotyros šviesoje“. Idomus ir skaitytinas straipsnis.

J. Jakštąs duoda pluoštą idomių istorinių žinių str. „Lietuvos santykiai su vakarais Kęstučio metu“.

Juozapas Stakauskas rašo str. „Kryžiaus karai prieš Žemaičius XIII-me amžiuje“, kuriame nušviečia Mindaugo viešpatavimo gadynę ir kovas su kryžiuočiais dėl žemaičių.

Isidėmetinas Igno Šeinaus rašinys „Lietuviškos dvasios beieškant“, kuriame nagrinėjamos pagrindinės mūsų tautos būdo savybės, įdomiai sugretinamos su kitų tautų dvasios savybėmis ir raginama šviesuomenė ir pati valstybė sparčiau auklėti gerąsias tautos savybes jaunoje kartoje ir naikinti gana gausias neigiamąsias mūsų

ilgos vergijos liekanas, išigėrusias i kolektyvinę tautos dvasią.

E. Radzikauskas rašo „Maironio lyrika“ tęsinį iš 9 N-rio: II. Patriotiniai motyvai.

Pr. Skardžiaus str. „Sintaksiniai etudai“ gilinamasi į sintaksės apibrėžimus ir jos esmę.

Kultūros apžvalgoje: Teatro ir muzikos recenzijos, J. Veisbarto „Pretenziška tapyba ir nuoširdus meno supratimas“, O. Pl.-Puidienės „Merežkovskio „Napoleonas“.

Mokslo skyriuje: „Dėl laikraštinės kalbos trūkumų“ Ed. Viskantos polemika su Pr. Meškausku.

Sk. „Sukaktuvės“: Vilnius — organiškasis Lietuvos mokslo židiny — Z. Kuzmickio, „Anykščių“.

Židiny

1932 m. rugp.—rugsėjo m. Nr. 8—9.

F. Kiršos, Bern. Brazdžionio ir F. Breimiro eilėraščiai.

J. Ambrazevičius „Maironio lyrikos sociologija“. Autorius nagrinėja Maironio kūrybos socialinius motyvus ir jų vaidmenį lietuvių tautiškajam atgimimui.

Prof. St. Šalkauskis „Tautiškojo ugdymo uždaviniai“. Platus ir idomus straipsnis. Žymiausi jo plano skyriai: I. Tautinės lietuvių individualybės ugdymas ir jos realizavimas naujose kartose. II. Gerai suprasto patriotizmo išvystymas naujose kartose ir plačiojoje visuomenėje. III. Lietuvių tautos kėlimas į nacijos rangą.

J. Rimošius „Mados“ Turistinis škasas iš Tuniso.

Prof. Steponas Kolupaila „Lietuvos upių monografijos“ II d. 1. K. Tiškevičiaus ekspedicijos 75 metų sukaktuvės. 2. S. Moravskio darbas apie Nemuno krantus nuo Merkinės ligi Kauno. 3. Z. Glogerio kelionės Nemunu. 4. Veikalai apie Nemuną rusų kalba. 5. Veikalai apie Nemuną vokiečių kalba. 6. Dailioji literatūra apie mūsų upes.

A. Jakštas „Amžinoji poezija ir jos kūryba“.

P. Būtėnas „Prof. Povilo Matulionio atsiminimai“ 1873—1885.

Nr. 10. 1932 m. spalio mėn.

M. Vaitkus — eilėraščiai.

Prof. St. Šalkauskis „Svarbieji lietuvių tautos ugdymo uždaviniai“ — užbaigta.

G. K. Chesterton „Mėlynasis Kryžius“.

K. Kochas „Psichotechnika“. Uždaviniai ir metodės.

Paulis Šležas „Kauno pilies išgriovimas 1362 m.“ (Kun. Kęstučio 550 mirties sukaktuvėms paminėti). Žiupsnys labai įdomių žinių iš to mažai mūsų istorikų nušviesto Lietuvos praeities periodo.

Dr. H. Lützelė „Katalikų literatūra šlandieninėj Vokietijoje“.

Apžvalga. Knygos ir žurnalai.

Nr. 11 1932 m. lapkričio mėn.

V. Mykoliaičio-Putino ir A. Vaičiuliaičio eilėraščiai.

J. Grušas „Užgesusi žvakė“ — novelė.

Ed. Turauskas „Valstybės ir Bažnyčios suverenumas“.

Autorius aptaria suverenumo sąvoką, jos formavimąsi istorijos eigoje, išdėstydamas objektyvią suverenumo teoriją, užakcentuoja Bažnyčios suverenumą dvasiniuose dalykuose, kaip neginčijamą teisę ir faktą.

J. Rimošius „Kelionės“ Kelionės po Afriką fragmentai.

J. Ambrazevičius „Pietario stiliaus analizės eksperimentas“.

Prof. K. Pakštas „Civilinės metrikacijos reikalai“.

Autorius labai įdomiai analizuoja kitų šalių ir Lietuvos ideologines visuomenės grupes, aptaria pro ir contra iš katalikų požiūrio civilinės metrikacijos reikalingumą ir prieina išvadą, kad civilinė metrikacija katalikam visiškai nebūtų žalinga, nes aptarnautų tik laisvamanius ir kt. tikyb. grupes.

Pr. Montvydas „Laisvės ir kūrybiškumo beleškant“.

Paskutinės H. Bergsono knygos proga.

Nr. 12. 1932 m. gruodžio mėn.

V. Mykoliaičio-Putino, Augustytės-Vaičiūnienės ir Kl. Dulkės eilėraščiai.

„Viltis“ ir Viltininkai“.

Straipsnis skiriamas „Vilties“ 25 m. sukaktuvėms.

John Galsworthy „Dvi išraiškos“ Novelė.

Dr. Gr. Valančius. Othmaro Spaun'o universalizmas“.

J. A. „Putino lyrikos studija“ Dr. J. Griniaus knyga.

Paulis Šležas „Ko bėgo Kęstučio sūnus iš Lietuvos?“

Įdomus str. apie Kęstučio sūnų Butautą, pabėgusį iš Lietuvos pas imperatorių Karolį IV.

Pr. Samulionis „Savarankiškumo ir iniciatyvos ugdymo reikalai“.

Dr. J. Matusas. „Pradžios mokykla Lietuvoje po 1905 metų revoliucijos“.

P. Jonikas „Priesagų netikslumai“.

Apžvalga. Turiningas meno; mokyklos ir auklėjimo ir akad. gyvenimo skyriai.

Papigintos „Lietuvos Žinios“

Valstiečiams, mažžemiams, darbininkams, žemųjų kategorijų valdininkams, tarnautojams ir studentams „Lietuvos Žinios“ papigintos iki 3 litų mėnesiui, mokant pirmyn už du mėnesius.

Adr.: Kaunas, Gedimino g-vė 38 Nr.

Visi Intelligentai visi susipratę lietuviai
prenumeruoja

LIETUVIŠKĄJĄ ENCIKLOPEDIJĄ

Lietuviškoji Enciklopedija

duos daug žinių iš gamtos, geografijos, istorijos, pedagogikos, psichologijos, geologijos, zoologijos, medicinos, astronomijos, visuomenės ir kt. mokslų.

Lietuviškoji Enciklopedija

duos daug žinių iš teisės mokslų ir bus praktišku patarėju teisiuose klausimuose.

Lietuviškojoje Enciklopedijoje

rasime apie prekybą, pramonę, įvairius amatus ir kt.

Lietuviškojoje Enciklopedijoje

bus liečiama žemės ir miškų ūkis, sodininkystė, daržininkystė ir bitininkystė.

Lietuviškojoje Enciklopedijoje

bus pažymėti visi mūsų miestai, miesteliai ir kaimai su aprašymu jų įsikūrimo ir gyventojų skaičiumi.

Lietuviškoji Enciklopedija

bus pilniausias lietuvių kalboje svetimų kalbų žodynas.

Prenumeratos sąlygos labai lengvos. I tomo. 12 sąsiuvinų kainą paprasto popierio 48 lt. 20 ct., liuksusinio — 52 lt. 80 ct.

Prenumeratos pinigus galima sumokėti ir dalimis.

Kas surinks 10 „L. E-jos“ prenumerat., vienuoliktą gaus veltui.

Pinigus ir pasižadėjimus siųskite —

„Spaudos Fondas“

Kaunas, Laisvės Alėja 62,
tel. 12-12.

